

Av-kääntäjän arvostus katsojan näkökulmasta:

”Tärkeä ja arvokas työ” vai turhaa puurtamista,

koska ”tekstityksiä ei enää tarvita”?

Saara Lindström
Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma
Englannin kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2017

LINDSTRÖM, SAARA: Av-kääntäjän arvostus katsojan näkökulmasta: ”Tärkeä ja arvokas työ” vai turhaa puurtamista, koska ”tekstityksiä ei enää tarvita”?

Pro gradu -tutkielma, 79 sivua, + liite 7 sivua, englanninkielinen lyhennelmä 11 sivua
toukokuu 2017

Tutkielman tavoitteena oli selvittää, miten av-käännösalan ulkopuoliset eli katsojat arvostavat av-kääntäjiä. Halusin myös saada selville, mitkä tekijät arvostukseen vaikuttavat ja miten arvostusta voisi parantaa.

Kääntäjien arvostuksen tutkiminen on suhteellisen uusi tutkimusaihe, ja tähän mennessä tutkimus on keskittynyt lähinnä kääntäjien omiin kokemuksiin. Sen sijaan av-kääntäjien arvostusta ja käännösalan ulkopuolisten näkemyksiä on molempia tutkittu vähän. Siksi rajasin tutkielman koskemaan näitä kahta näkökulmaa. Aiempien tutkimustulosten mukaan kääntäjät kokevat arvostuksensa alhaiseksi tai keskinkertaiseksi. Toistaiseksi ainoassa alan ulkopuolisten näkemyksiä kartoittaneessa tutkimuksessa ulkopuoliset arvostivat kääntäjiä enemmän kuin he itse, mutta toisaalta esimerkiksi koulutuksen kesto aliarvioitiin.

Tutkimusaineisto kerättiin internetkyselyllä, jonka vastaajat tavoitettiin pääasiassa Facebookin kautta. Yhteensä vastauksia kertyi 392 kappaletta, joista mukaan analyysiin otettiin 383. Vastaajat olivat iältään 16–74-vuotiaita, ja heistä suurin osa oli naisia (75 %). Kysely koostui asteikko- ja monivalintakysymyksistä sekä avokysymyksistä, ja se perustui tanskalaisten Damin ja Zethsenin tekemään vastaavanlaiseen kyselyyn. Analyysissa yhdistin määrällistä ja laadullista tutkimusta. Asteikko- ja monivalintakysymyksiä tulkitin numeerisesti, kun taas avovastauksia tarkastelin sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustuloksista ilmeni, että suoraan kysyttäessä av-kääntäjän arvostus arvioitiin melko alhaiseksi, kuten oletus oli. Myös av-kääntäjien näkyvyyttä, arvovaltaa ja vaikutusvaltaa pidettiin vähäisinä. Lisäksi tulotaso, työhön kuluva aika ja koulutuksen kesto aliarvioitiin. Toisaalta asiantuntemusta, erityisosaamista ja vastuuta pidettiin suurina. Arvostusta heikentävistä tekijöistä eniten mainittiin sellaisia kääntämiseen ja kielitaitoon liittyviä ilmiöitä, kuten tietämättömyys alasta sekä katsojien todellinen tai kuviteltu kielitaito etenkin englannin suhteen. Arvostusta puolestaan parantaisi muun muassa av-kääntäjien suurempi näkyvyys. Vastaajien ajatukset ja teoriaosassa esitellyt kääntäjien omat näkemykset olivat paikoin yllättävänkin samankaltaisia, eli alaa saatetaan ymmärtää paremmin kuin on oletettu. Toisaalta selvisi esimerkiksi se, että käännöstoimistojen rooli on katsojille epäselvä.

Avainsanat: kääntäjän arvostus, ammatin arvostus, av-kääntäminen, kyselytutkimus

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 AMMATIN ARVOSTUS	5
2.1 Ammatin arvostuksen määritelmiä.....	5
2.2 Kääntäminen – puoliammatti?	7
2.3 Ammatin arvostuksen rajaus tässä tutkielmassa	9
3 KÄÄNTÄJÄN ARVOSTUS.....	10
3.1 Eri käännösalojen arvostus numeroina.....	11
3.1.1 Arkiset av-kääntäjät.....	11
3.1.2 Asiatekstinkääntäjät ja kaunokirjallisuuden tähdet	12
3.1.3 Käännösalan arvostus Suomessa	13
3.2 Arvioita kääntäjän arvostuksesta eri näkökulmista	14
3.2.1 Tulotaso.....	14
3.2.2 Koulutus ja asiantuntemus	15
3.2.3 Näkyvyys.....	16
3.2.4 Vaikutusvalta.....	17
3.3 Alan ulkopuolisten näkökulma.....	18
3.4 Kääntäjän arvostusta heikentävät seikat.....	21
3.5 Miten parantaa kääntäjän arvostusta	22
4 AV-KÄÄNTÄMINEN.....	24
4.1 Ruututekstien merkitys, erityispiirteet ja haasteet.....	24
4.2 Kritiikkiä: ”Ei siinä noin sanottu.”	26
4.3 Av-kääntäjät – ”kahden kerroksen” väkeä?	29
5 AINEISTO JA METODI	31
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys.....	31
5.2 Tutkimusmenetelmä	32

5.3 Aineisto	32
5.3.1 Kysely keräysmenetelmänä ja käytetyn kyselyn kehittäminen	33
5.3.2 Kyselyn rakenne	34
5.3.3 Tulosten käsittely ja analyysi	35
6 AV-KÄÄNTÄJÄN ARVOSTUS KATSOJEN NÄKÖKULMASTA	37
6.1 Vastaajien taustatiedot	37
6.2 Tulotaso	39
6.3 Koulutus ja asiantuntemus	40
6.3.1 Asiantuntemus, erityisosaaminen ja luovuus	40
6.3.2 Koulutuksen kesto	42
6.3.3 Arvio työn tekemiseen käytetystä ajasta	44
6.4 Näkyvyys	45
6.5 Vaikutusvalta, arvovalta ja vastuu	46
6.6 Av-kääntäjän arvostusta parantavat ja heikentävät seikat	49
6.6.1 Parantavat tekijät: ”Hyviä kääntäjiä saisi hypettää enemmän.”	50
6.6.2 Heikentävät tekijät: ”Kaikki suomalaiset osaavat englantia.”	56
6.6.3 Eri toimijoiden vaikutus av-kääntäjän arvostukseen	64
6.6.4 Ammatin suojaus	65
6.7 Arvostus yleisesti ja tulosten yhteenveto	66
7 PÄÄTELMÄT	70
Lähdeluettelo	75
Liite 1: Kysely	80

English Summary

1 JOHDANTO

Kääntäjän arvostukseen on alettu kiinnittää tarkempaa huomiota vasta viimeisten kymmenen vuoden aikana. Alan kirjallisuudessa arvostus mainitaan usein huonoksi tai keskinkertaiseksi, mutta empiiristä tutkimustietoa asiasta on melko vähän (Dam & Zethsen 2008, 71). Annan oman panokseni tiedon lisäämiseen tutkimalla av-kääntäjän eli arkipuheessa tv-tekstittäjän arvostusta alan ulkopuolisten eli tässä tapauksessa katsojien näkökulmasta. Ajatus tutkia kääntäjän arvostusta sai alkunsa Itä-Suomen yliopiston lehtorin Minna Ruokosen (2013, 2014) aihetta käsittelevistä artikkeleista. Hänen mukaansa lisätutkimusta tarvittaisiin muun muassa av-kääntäjän arvostuksesta ja alan ulkopuolisten näkemyksistä, joten päätin yhdistää nämä kaksi näkökulmaa. Koska vaikutti siltä, että hän jatkaa itsekin aiheen parissa, varmistin sähköpostitse, ettei hän seuraavaksi aio keskittyä samaan asiaan. Hänellä ei ollut mitään aihevalintaani vastaan, ja hän oli avuksi muun muassa antamalla käyttämänsä kyselylomakkeen käyttöni. Aihe on minulle tuttu ja tärkeä myös sikäli, että olen toiminut av-kääntäjänä noin viiden vuoden ajan. Toivonkin, että tutkimustuloksia voitaisiin hyödyntää käytännössä alan arvostuksen parantamiseksi.

Tässä tutkielmassa *av-kääntäminen* eli audiovisuaalinen kääntäminen on rajattu tarkoittamaan televisiossa, tv-kanavien omissa toistopalveluissa (esim. Areena, Katsomo, Ruutu), tallenteilla (esim. DVD, Blu-Ray) sekä internetin suoratoistopalveluissa (esim. Netflix, Viaplay, HBO) nähtävien ruututekstien kääntämistä. Esimerkiksi ohjelmatekstitykset ja videopelien kääntäminen on jätetty pois, koska ne ovat luultavasti kyselyn kohderyhmälle tuntemattomampia av-kääntämisen muotoja. *Av-kääntäjällä* tarkoitan henkilöä, joka kääntää ja tarvittaessa ajastaa mainituissa palveluissa näkyvät *ruututekstit* eli *tekstitykset*, joista käytän myös nimeä *av-käännös*. Tarkastelen av-kääntämistä tarkemmin luvussa neljä. Av-kääntämisen kontekstissa *alan ulkopuolisilla* tarkoitan av-käännösten käyttäjiä eli katsojia. Toisaalta tämän tutkielman kannalta ei ole oleellista, että kohderyhmä katsoo televisiota tai muita mainittuja tekstitysten lähteitä, koska tavoitteena on tutkia käsityksiä ja mielikuvia. Selvyiden vuoksi viittaan heihin silti katsojina.

Astetta hankalammin määriteltävä käsite on *ammatin arvostus*, jonka merkitys voi vaihdella niin tieteenalan, tutkijan kuin maallikonkin mukaan. Alun perin kyseessä on sosiologian käsite, joka käsittää erilaisia näkemyksiä ja arvioita, joita yhteiskunnalla ammateista on (Duemmler & Caprani 2016, 2). Tässä tutkielmassa käytän soveltaen määrittelyn apuna Helle V. Damin ja

Karen Korning Zethsenin (2008, 2011, 2012) neljää kategoriaa, joita he ovat tutkimuksissaan hyödyntäneet. Heidän mukaansa ammatin arvostukseen liittyvät 1) tulotaso, 2) koulutus ja asiantuntemus, 3) näkyvyys sekä 4) valta ja vaikutusvalta. Toisinaan käytän sanaa *status* ammatin arvostuksen synonyyminä, sillä se on yleinen etenkin käännöstieteessä. Perehdyn ammatin arvostuksen määritelmiin yksityiskohtaisemmin luvussa kaksi.

Kuten sanottu, käännöstieteessä statustutkimus on noussut pääaiheeksi vasta viimeisen vuosikymmenen aikana. Perusteellista ja urauurtavaa työtä ovat tehneet tanskalaiset Dam ja Zethsen, jotka ovat vuodesta 2008 lähtien tutkineet muun muassa kääntäjien käsityksiä omasta arvostuksestaan sekä vertailleet esimerkiksi vakinaisessa työsuhteessa olevien kääntäjien ja freelancereiden arvostuseroja. Pym, Grin, Sfreddo ja Chan (2012) ovat tutkineet kääntäjän ammatin arvostusta Euroopan unionin maissa, kun taas Choi ja Lim (2002) ovat vertailleet kääntäjien ja tulkkien arvostusta eri aikakausina Koreassa. Katan (2009) puolestaan lähetti internetkyselyn yli tuhannelle käännösalan edustajalle maailmanlaajuisesti, ja kysymyksissä käsitellään myös arvostusta. Kuten jo mainittu, Suomessa aiheeseen on tarttunut Minna Ruokonen (2014), jonka kysely kartoitti kääntäjäopiskelijoiden mielipiteitä arvostuksesta. Sen lisäksi Ruokonen (2013) on tehnyt katsauksen empiirisiin statustutkimuksiin ja tarkastellut niiden tuloksia eri näkökulmista.

Käännöstieteen kirjallisuudessa kääntäjän arvostuksen sanotaan usein olevan matala (Dam & Zethsen 2008, 73). Tähän mennessä tehdyt tutkimukset ja selvitykset näyttäisivät tukevan väitettä, sillä niissä kääntäjien kokemus arvostuksestaan on ollut keskitasoa tai sen alle. Damin ja Zethsenin (2008, 2011, 2012) tuloksissa eri alojen kääntäjien arvio arvostuksestaan oli viisiportaisella asteikolla 2,53–2,87. Huonoimpana arvostustaan pitivät freelancerit ja korkeimpana eri alojen yrityksissä työskentelevät kääntäjät. Suomessa toteutetussa Akavan erityisalojen kyselyssä kääntäjistä peräti 71,6 % oli sitä mieltä, että käännösala arvostetaan ”melko vähän” (Kajawa 2005, 4). Toistaiseksi ainoa alan ulkopuolisten arvio on Damin ja Zethsenin tutkimuksesta (2008, 82), jossa ulkopuolisten ryhmän mielipide kääntäjän arvostuksesta oli viisiportaisella asteikolla 2,94. Mielenkiintoista kyllä tulos on korkeampi kuin kääntäjien oma arvio samassa kyselyssä tai tämän kappaleen alussa mainituissa muissa kyseisen tutkijajaparin tutkimuksissa. Käsittelen kääntäjän arvostusta tarkemmin luvussa kolme.

Lisääntyneestä suosiosta huolimatta kääntäjän arvostuksen kartoittamiselle on tarvetta varsinkin eri näkökulmista. Käännöstieteessä statustutkimus on painottunut selvittämään kääntäjien ja tulkkien omia näkemyksiä arvostuksestaan. Poikkeus tähän on siis Damin ja

Zethsenin vuoden 2008 tutkimus. Alan ulkopuolisten asenteet ovat siis toistaiseksi jääneet vähälle huomiolle, mitä tämä tutkielma osaltaan pyrkii paikkaamaan. Raja- ulkopuolisten näkemyksiin on perusteltua monella muullakin tavalla. Kääntäjien mielestä arvostus kohenisi muun muassa siten, että ulkopuolisten tieto kääntämisestä lisääntyisi (esim. Dam & Zethsen 2010, Ruokonen 2014). Keskittyminen ulkopuolisiin saa ainakin tutkimukseen osallistuneet pohtimaan av-kääntämistä ja sen merkitystä sekä ehkä kiinnittämään asiaan entistä enemmän huomiota. Lisäksi kyselyn vastaukset auttavat määrittämään, millä tavalla katsojien mielestä arvostusta ja tietoa voisi lisätä nimenomaan heidän silmissään. Vaikka kääntäjien ja katsojien ehdottamat toimenpiteet arvostuksen parantamiseksi saattavat osin olla samanlaisia, näkökulman vaihdos voi tuoda uusia, tuoreita ajatuksia.

Sen lisäksi että alan ulkopuolisten näkemyksiin ei toistaiseksi ole keskitytty, av-kääntäjiäkään ei juuri ole nähty tutkimuskohteena. Aiempi statustutkimus on keskittynyt esimerkiksi asiatekstinkääntäjien (esim. Dam & Zethsen 2008) ja EU-kääntäjien (esim. Dam & Zethsen 2012) arvioihin kääntäjän arvostuksesta. Lisäksi on kartoitettu kääntäjäopiskelijoiden mielipiteitä (Ruokonen 2014) ja tutkittu kaunokirjallisuuden kääntäjiä (esim. Sela-Sheffy 2010). Toisaalta esimerkiksi Sela-Sheffyn (2016) ja Katanin (2009) tutkimuksissa av-kääntäjiä oli vastaajien joukossa, mutta heitä ei tutkittu erikseen. Lisäksi av-kääntäjien arvostusta ovat pro gradu -tutkielmissaan käsitelleet muun muassa Häkkinen (2003) ja Kurvi (2013), mutta niissäkin arvostus oli yksi osa-alue, ei tutkimuksen pääaihe. Huomautan vielä, että katsojien mielipiteitä av-käännöksistä on kyllä tutkittu, varsinkin pro gradu -tutkielmissa, mutta nyt painopiste on nimenomaan käsityksillä av-kääntäjistä.

Av-kääntäjien valinta tutkimuskohteeksi on perusteltua monella muullakin tavalla. Ensinnäkin av-kääntäminen on ulkopuolisille ehkä tutuin ja näkyvin kääntämisen ala, sillä tekstityksiä nähdään päivittäin ja ne myös tunnustetaan käännöksiksi. Koska lähes kaikilla on ruututeksteistä omakohtaista kokemusta, sanottavaakin on potentiaalisesti paljon. Toisaalta av-kääntäjien omien näkemysten mukaan katsojat parjaavat av-käännöksiä joskus suotta ja ymmärtämättä alan vaatimuksia (Häkkinen 2003, Kurvi 2013). Lisäksi Ruokosen (2014) artikkelissa kääntäjäopiskelijat mainitsivat av-kääntämisen huonon maineen arvostusta heikentäväksi tekijäksi, mikä sekin osaltaan puoltaa aiheen rajaamista av-kääntäjiin. Mielestäni on tarpeellista selvittää, vastaavatko kääntäjien ja kääntäjäopiskelijoiden mielikuvat av-kääntäjien alhaisesta arvostuksesta todellisuutta.

Tutkielman tavoitteena on siis kartoittaa, miten av-käännösalan ulkopuoliset eli katsojat arvostavat av-kääntäjiä. Tutkimuskysymykseni on: millainen on av-kääntäjän arvostus katsojan silmissä ja millaiset tekijät arvostukseen vaikuttavat? Tutkimusaineisto on koottu verkkokyselyllä, johon vastasi yhteensä 392 henkilöä. Kysely koostui monivalinta- ja asteikkokysymyksistä sekä avokysymyksistä. Kyselylomake perustui pitkälti Damin ja Zethsenin luomaan kyselyyn, jota sain luvan käyttää. Suomennetun lomakkeen sain Minna Ruokoselta, joka käytti kysymyksiä omassa käännösopiskelijoiden näkemyksiä käsittelevässä tutkimuksessaan. Käyttämäni analyysimenetelmä jakaantui karkeasti sanottuna siten, että monivalinta- ja asteikkovastaukset analysoin kvantitatiivisesti ja avovastaukset kvalitatiivisesti sisällönanalyysin keinoin. Koska vastauksia oli enemmän kuin odotin, minun piti rajata tutkittavan materiaalin määrää, jolloin osa kysymyksistä jäi analyysin ulkopuolelle. Käsittelen asiaa tarkemmin luvussa viisi.

Tutkielmassa on seitsemän päälukua. Teoreettinen tausta muodostuu kolmesta luvusta, jotka ovat ammatin arvostus, kääntäjän arvostus ja av-kääntäminen. Ensimmäisenä pureudun ammatin arvostukseen yleisesti sosiologian ja käännöstieteen näkökulmista sekä käsittelen arvostukseen liittyviä määritelmiä ja käännösalan ammatillistumista. Lopuksi tarkennan vielä, millä tavoin arvostus on tässä tutkielmassa määritelty. Toinen osio käsittelee arvostusta kääntäjien kannalta. Koska nimenomaan av-kääntäjän arvostusta on tutkittu hyvin vähän, luku keskittyy laajemmin kääntäjiin ja käännösalaan. Samasta syystä ulkopuolisten näkemyksiä on mukana niukasti, ja pääpaino on kääntäjien omilla arvioilla arvostuksestaan ja heidän mielikuvillaan siitä, miten muut heitä arvostavat. Kolmanneksi keskityn av-kääntämiseen, johon syventyvässä luvussa käsittelen muun muassa ruututekstien erityispiirteitä ja merkitystä sekä niitä kohtaan esitettyä kritiikkiä. Esittelen myös lyhyesti av-käännösalan nykytilannetta. Viides luku koostuu menetelmien ja aineiston kuvauksesta. Kuudes luku käsittää analyysin, jonka alaluvut perustuvat jo aiemmin esiteltyihin kategorioihin arvostuksen osa-alueista. Lisäksi käsittelen mielipiteitä siitä, mitkä seikat parantavat ja heikentävät av-kääntäjän arvostusta. Lopuksi luvussa seitsemän muun muassa esittelen aineistosta esiin nousseita päätelmiä ja ehdotan mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita. Lähteiden ja liitteenä olevan kyselyn jälkeen on englanninkielinen tiivistelmä.

2 AMMATIN ARVOSTUS

Ammatin arvostus (*occupational prestige, occupational status*) on monimutkainen käsite, johon vaikuttavat muun muassa erilaiset arviot ammattien piirteistä ja vaatimuksista. Oleellista on, että se perustuu yksilöiden mielikuviin, ei faktoihin. Käsittelen ammatin arvostusta ensin lyhyesti sosiologian pohjalta. Sen jälkeen keskityn siihen, miten aihetta on lähestytty käännöstieteessä, ja pohdin myös kääntämisen ammatillistumista. Lopuksi määrittelen, millä tavoin ymmärrän ammatin arvostuksen tässä tutkielmassa.

2.1 Ammatin arvostuksen määritelmiä

Ammatin arvostus on sosiologian käsite, joka määrittelee yhteiskunnan näkemyksiä ja arvioita erilaisista töistä (Duemmler & Caprani 2016, 2). Sosiologiassa mainitaan erilaisia ammatin arvostukseen ja toisaalta ammatteihin itseensä liittyviä piirteitä, kuten tulotaso tai työskentelyolosuhteet (Treiman 1977; Goyder 2009). Tulotason lisäksi eräs perinteisistä jaottelutavoista liittyy siihen, kuinka paljon tietoa, ammattitaitoa ja koulutusta ammatissa vaaditaan. Esimerkiksi asianajaksi ei voi ryhtyä kuka vain, vaan ensin on opiskeltava lakia. (Treiman 1977, 13–14.) Lisäksi yksi keskeinen tekijä on valta, jonka voi Treimanin (1977, 5) mukaan jakaa taloudelliseen valtaan ja vaikutusvalttaan muihin nähden. Tracy ja Scott (2006) sitovat ammatin arvostuksen myös identiteettiin ja sukupuoleen. Käännösalan naisvaltaisuutta käsittelen lyhyesti luvussa 3.4. Ruokosen (2014, 39) mukaan sosiologiassa ammatin arvostusta mitataan alan ulkopuolisten näkökulmasta, kun taas käännöstieteen puolella yleisempää on ollut nimenomaan kääntäjien omien näkemysten kartoittaminen.

Käännöstieteessä ammatin arvostuksen määritelmät ovat osin samanlaisia kuin sosiologiassa, mutta niissä on myös piirteitä, jotka liittyvät nimenomaan kääntämiseen. Tulkkausta käsittelevässä artikkelissaan Wadensjö (2011, 140–143) käsittää statuksen voivan viitata kolmeen asiaan, joista ensimmäinen, yhteiskunnallinen asema, on tämän tutkielman kannalta osuvin. Myös Ruokonen (2013, 238) on rajannut arvostuksen tarkoittamaan yhteiskunnallista asemaa ja näkemyksiä kääntäjän ammattiin liittyvästä arvovallasta. Pym ym. (2012, 9) puolestaan näkevät statuksen järjestelmänä, joka muodostuu erilaisista sosiaalisista signaaleista. Näitä signaaleita voivat olla esimerkiksi akateeminen pätevyys, ammattijärjestön jäsenyys tai pätevyystodistus, ja niiden perusteella syntyy oletus siitä, millainen kääntäjän ammattitaito on ja miten arvokasta se on (Pym ym. 2012, 11–12). He ovatkin huolissaan siitä, että nykyään näennäisen statuksen voi ostaa internetistä, millä he tarkoittavat sitä, että kaupan

on erilaisia virallisia todistuksia ja sertifikaatteja. Joskus status yhdistetään suoraan ammattimaisuuteen. Pöchhacker (2004, 22) käyttää termiä ”*professional status*” erottaakseen harrastelijat ammattilaisista, joilla on taitoja ja asiantuntemusta. Toisaalta ammattistatuksella voidaan tarkoittaa montaa muutakin asiaa, kuten ammattinimikkeitä tai niiden säänneltyä käyttöä (Gouadec 2007, 251).

Yksinkertaistetummin arvostus voidaan esittää esimerkiksi siten, että luetellaan siihen kuuluvia osatekijöitä. Käännöstieteen puolella Dam ja Zethsen (2008, 2011, 2012) käyttävät omissa tutkimuksissaan neljää kategoriaa, joista he katsovat arvostuksen muodostuvan. Ne perustuvat Tanskassa vuonna 2006 tehtyyn ammattien arvostuksen tutkimukseen, ja oletus on, että kategoriat pätevät ainakin länsimaissa, mutta niiden painotus voi vaihdella maittain (Dam & Zethsen 2012, 212; 2008, 74). Kategoriat ovat korkea palkka, koulutus ja asiantuntemus, näkyvyys sekä valta ja vaikutusvalta. Pym ym. (2012, 12–14) puolestaan sisällyttävät statukseen kuuluviksi osatekijöiksi arvovallan, luotettavuuden, palkkiot, ammattinimikkeen säädeltyyn käyttöön liittyvät seikat sekä sen, miten ammatti on huomioitu virallisissa luokitteluisissa, kuten verotuksessa ja väestönlaskennassa.

Vaikka statuksen määritelmiä on monia, on muistettava, ettei kyseessä ole staattinen käsite. Goyder (2009, 4) selittääkin Grasmickiin¹ viitaten, että arvostus on subjektiivinen mielikuva, jota ei voi mitata pelkästään laskemalla koulutuksen kestoa, työpaikan fyysisiä oloja tai tuloja. Dam ja Zethsenin (2011, 979) sanoin kyseessä on ”monimutkainen, subjektiivinen ja kontekstista riippuvainen rakennelma”. Lisäksi sitä voi kuvailla jatkumona, jossa esimerkiksi eri käännösammateilla on erilainen arvostus (Dam & Zethsen 2008, 75). Käännösalan ammattien jatkumoa pohdin tarkemmin luvussa kolme.

Pym ym. (2012, 9) myös huomauttavat, että eri mailla on erilainen käsitys statuksesta. Yhteiskunnan piirteilläkin on merkitystä, sillä monikielisissä maissa kääntämisellä ja tulkkauksella on pitkät perinteet (Choi & Lim 2002, 628). Arvostus riippuu myös kysynnästä ja tarjonnasta. Yhdysvaltojen kaltaiset yksikieliset supervallat odottavat muiden osaavan omaa kieltään, mikä saattaa heikentää käännösammattien arvostusta, kun taas maissa, joissa kääntämiselle on tarvetta, arvostus voi olla korkeampi. (Choi & Lim 2002, 628.)

¹ Grasmick, Harold G. 1976. The occupational prestige structure: A multidimensional scaling approach. *Sociological Quarterly* 17, 90–108.

2.2 Kääntäminen – puoliammatti?

Sanakirjan mukaan ammatin (*profession*) määritelmään kuuluvat muun muassa koulutus, loppututkinto, säätelevät elimet ja jonkinasteinen yksinoikeus ammatin harjoittamiseen (*The New Fontana Dictionary of Modern Thought* 1999). Englannin kielessä on jako asiantuntemukseen perustuvan *profession*-sanan ja vähemmän koulutusta vaativan *occupation*-sanan välillä, mutta suomeksi molempia voidaan kutsua ammateiksi. Lisäksi termiä *professional* käytetään yleiskielessä monin eri tavoin (MacDonald 1995, 1), ja suomeksi sen vastineet voivat olla esimerkiksi *ammattillinen*, *ammattimainen* ja *ammattilainen* (MOT Englanti). Käänteisesti suomeksi voidaan myös erottaa sanat *ei-ammattillinen* ja *ei-ammattimainen*, kuten Sari Hokkanen (2010, 3) pro gradu -tutkielmassaan tekee. Ensin mainitulla hän tarkoittaa ammattikunnan ulkopuolelle sijoittuvaa toimintaa, kun taas jälkimmäisellä hän viittaa enemmän työn laatuun.

Tämän tutkielman kannalta ei kuitenkaan ole oleellista yrittää määritellä aihetta kattavasti, vaan tarkastella ammatillistumista lyhyesti kääntäjien kannalta. Toisaalta kääntämisen yhteydessä ammatillistuminen on ehkä tavallistakin hankalampi käsite alan moninaisuuden takia. Pérez-González ja Susam-Saraeva (2012, 151) huomauttavat, että alalla toimii rinta rinnan sekä koulutettuja ja kouluttamattomia ammattilaisia että kouluttamattomia ei-ammattilaisia. Heidän mukaansa kääntäjä voi siis olla ammattilainen ilman kääntäjän koulutusta, mutta tämä ryhmä saattaa olla alttiimpi työskentelemään alemmilla palkkioilla. Kouluttamattomilla ei-ammattilaisilla he tarkoittavat sellaisia toimijoita, joilla ei ole minkäänlaista alan koulutusta ja jotka tekevät työtä ilmaiseksi. Jälkimmäisellä ryhmällä voitaisiin viitata esimerkiksi fanitekstityksien tekijöihin, jotka tuottavat internetistä ladattavia tekstityksiä usein ryhmässä ja joilta ei käytännössä vaadita mitään kokemusta (Careen-Kauppi 2008, 4). Tällaiset fanikäännökset eivät sinänsä sisälly tämän tutkielman aiheeseen, mutta ne tulivat kuitenkin esiin tutkittavien vastauksissa, joita käsitellään luvussa kuusi.

Weiss-Gal ja Welbourne (2008) ovat luoneet kahden erilaisen teorian pohjalta listan erilaisista ammatillistumisen kriteereistä. Lista on alun perin tehty sosiaalityön tarkasteluun, mutta mielestäni sitä voi soveltaa myös käännoalalla. Heidän esittämänsä kriteerit ovat 1) ammattiaseman julkinen tunnustus, 2) ammatillinen yksinoikeus tietyn tyyppisiin töihin, 3) ammatillinen itsemääräämisoikeus, 4) ammattiin kuuluvat tiedot, 5) koulutus, 6) ammattijärjestöjen olemassaolo, 7) eettiset ohjeet sekä 8) ammatillista asemaa heijastavat

palkkiot ja arvovalta. Seuraavaksi käsittelen muutamia näistä kriteereistä kääntämisen näkökulmasta.

Jos kääntäjiltä itseltään kysytään, onko kääntäminen ammatti, vastaus on kyllä. Katanin (2009, 122) maailmanlaajuisessa kyselyssä peräti 955 käännösalan vastaajaa oli sitä mieltä, ja vain 41 henkilöä vastasi kieltävästi. Vastaajat perustelivat asiaa muun muassa seuraavasti: ”mitä muutakaan se olisi, jos se on työ, jota tekee elääkseen” ja ”työ siinä missä muutkin: maksetaan veroja ja ansaitaan elanto” (Katan 2009, 123). Vastaajia pyydettiin myös kertomaan, mikä tekee kääntämisestä ammatin. Kolme yleisintä perustelua olivat taidot, pätevyys ja asiantuntemus, tieto ja koulutus sekä elannon ansaitseminen (Katan 2009, 123). Sela-Sheffyn (2016, 55) mukaan käännösala on vasta nyt alkanut ammatillistua monissa maissa. Hän perustaa väitteensä useisiin tutkimuksiin, joista osa on tämänkin tutkielman lähteinä. Hän kuitenkin muistuttaa, että ammatillistuminen on vain osittaista. Jos kääntämistä vertaa aiemmin esiteltuihin ammatin ja ammatillistumisen kriteereihin, huomataan, että läheskään kaikki ehdot eivät täyty. Kääntäjäkoulutus ei yleisesti ole pakollista, kääntämistä voi periaatteessa harjoittaa kuka tahansa eikä kääntäjillä ole yksinoikeutta alansa töihin. Lisäksi palkkiot eivät aina vastaa koulutustasoa ja ulkopuoliset saattavat pitää ammattia vapaa-ajan harrasteluna, kuten luvussa kolme nähdään.

Muutkin tutkijat ovat samoilla linjoilla ammatillistumisen suhteen. Dam ja Zethsen (2010, 197) kutsuvat kääntämistä Tanskassa ”puoli-ammattiksi” (*semi-profession*) tai ”nousevaksi ammatiksi” (*emerging profession*) muun muassa siksi, että ammattiaseman tunnustaminen horjuu ja että palkkiot eivät vastaa koulutustasoa. Tämä siitä huolimatta, että heidän (2011, 979) mukaansa tanskalaiset kääntäjät ovat maailmanhuippuja sekä järjestäytymisen että koulutuksen suhteen. Lisäksi Tanskassa kääntäjä on suojattu ammattinimike (Dam & Zethsen 2010, 196). Sela-Sheffyn (2016, 55) mukaan Israel puolestaan on ääriesimerkki hitaasta ja vastahakoisesta ammatillistumisesta: konferenssitulkkauksista lukuun ottamatta käännösosalalla on kouluttamatonta työvoimaa, koska pakollista koulutusta ei ole. Lisäksi alalla yleistä on työskentely freelancerina ja osa-aikaisesti. Sela-Sheffy (2010; 2016) sanoo, että israelilaisella käännösosalalla vallitsee ”ammatillistumisen vastainen henki”, koska etuoikeutettu kaunokirjallisuuden kääntäjien ryhmä haluaa turvata oman asemansa ja ”mystifioida” ammatin huolimatta siitä, että ammatillistumisella on etunsa, kuten korkeampi palkka.

2.3 Ammatin arvostuksen rajausta tässä tutkielmassa

Seuraavaksi kerron lyhyesti, millä tavoin ymmärrän ammatin arvostuksen tässä tutkielmassa. Ruokosen (2014) tavoin käytän *ammatin arvostusta* pääasiallisena suomenkielisenä vastineena käsitteille *occupational status* ja *occupational prestige*. Toisaalta pidän *statusta* ammatin arvostuksen synonyyminä, ja se esiintyy tekstissä erityisesti siksi, että se on suosittu käännöstieteessä. Maininnan arvoista on sekin, että Dam ja Zethsen (2008, 82) käsittävät myös statuksen ja arvovaltaa (*prestige*) lähisynonyymeiksi. Itse päätin tämän tutkielman puitteissa pitää arvostusta tai statusta yläkäsitteenä ja arvovaltaa eräänä sen osa-alueena, jolla viitataan muiden ihmisten osoittamaan kunnioitukseen. Alla oleva luokittelu on tuttu Dam ja Zethsenin (2008, 2011, 2012) tutkimuksista, ja käytän sitä ammatin arvostuksen määrittelyn ja rajauksen apuna kääntäjän arvostusta käsittelevässä luvussa sekä analyysiosiossa, jossa neljäs kategoria tarkentuu lisää.

- 1) tulotaso
- 2) koulutus ja asiantuntemus
- 3) näkyvyys
- 4) vaikutusvalta

Vaikka määrittely, teoreettinen tausta ja analyysi rakentuvat tarkkojenkin kategorioiden varaan, on silti muistettava, että kyse on ennen kaikkea mielikuvista, ei objektiivisesta tiedosta. Käsitteet arvostuksesta vaihtelevat sen mukaan, onko kyseessä ammattikunnan sisäinen vai ulkopuolinen henkilö, mutta mielipiteet voivat erota myös alan edustajien kesken. Lisäksi on huomautettava, että puhun kääntämisestä ammattina ja kääntäjistä ammattilaisina, vaikka käännösalan ammatillistuminen ei vielä olisikaan täydellistä.

3 KÄÄNTÄJÄN ARVOSTUS

Käännöstiede viittaa kääntämiseen usein alana, jota arvostetaan vähän. Siitä huolimatta empiirisiä ja järjestelmällisiä tutkimuksia kääntäjien arvostuksesta on niukasti. (Dam & Zethsen 2008, 71.) Tutkimus on lähinnä keskittynyt arvostukseen kääntäjien, tulkkien tai alan opiskelijoiden omasta näkökulmasta (esim. Choi & Lim 2002; Dam & Zethsen 2010, 2011, 2012; Kajawa 2005; Ruokonen 2014; Setton & Guo Liangliang 2009). Arvostusta on tutkittu myös siten, että se ei ole tutkimuksen pääaihe vaan osa laajempaa kokonaisuutta (esim. Katan 2009). Alan ulkopuolisten näkemyksiä on kartoitettu vielä vähemmän, vaikka juuri ulkopuolisten näkökulmalla on suuri merkitys sille, millainen ammatin asema on yhteiskunnassa (Dam & Zethsen 2011, 988). Lisäksi tilanne on ongelmallinen sikäli, että arvostusta tai siihen läheisesti liittyviä ilmiöitä on tutkittu eri nimillä, kuten Ruokonen (2013, 328) katsauksessaan huomasi. Käännöstieteessä *status* tuntuu olevan yleinen käsite, mutta muita käytettyjä ovat muun muassa alun perin Bourdieun termi *habitus* (Sela-Sheffy 2005, Meylaerts 2010), *identiteetti* (Sela-Sheffy ja Shlesinger 2008), *image* (Sela-Sheffy ja Shlesinger 2008) tai *rooli* (Setton & Guo Liangliang 2009).

Tässä luvussa keskityn kääntäjän arvostukseen tarkemmin. Päälähteitä ovat Damin ja Zethsenin (2008, 2010, 2011, 2012) tanskalaisten kääntäjien ja alan ulkopuolisten parissa tekemät tutkimukset sekä Ruokosen (2014) artikkeli suomalaisten kääntäjäopiskelijoiden näkökulmasta. Nimenomaan av-kääntäjien arvostusta on tutkittu pro gradu -tutkielmien (Häkkinen 2003, Kurvi 2013) tasolla, mutta niissäkään arvostus ei ollut pääaihe, vaan se tuli esiin yhtenä osa-alueena tai epäsuorasti. Sekä Häkkisen (2003) että Kurvin (2013) tulokset perustuvat av-kääntäjille suunnattuihin kyselytutkimuksiin. Muissa käyttämisissäni lähteissä (Sela-Sheffy 2016, Katan 2009) av-kääntäjiä oli vastaajien joukossa, mutta heitä ei tutkittu erikseen. Myöskään ulkopuolisten näkemyksiä kääntäjän arvostuksesta ei ole kartoitettu kattavasti, sillä toistaiseksi juuri siihen ovat pureutuneet vain Dam ja Zethsen (2008). Siksi tässä luvussa kääntäjän arvostusta käsitellään enimmäkseen yleisellä tasolla ja heidän omasta näkökulmastaan, vaikka itse tutkielman aiheena ovat alan ulkopuoliset ja av-kääntäjät.

Luvussa vilisee eri käännösalojen edustajia, joten on tarpeen selventää, mitä niillä tarkoitan. Käytän määrittelynä apuna Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton jaostoluokittelua (SKTL a), joka selventää, miten suomalaiset alan toimijat jakavat kentän. Kirjallisuuden kääntäjien jaostoon kuuluvat sekä tieto- että kaunokirjallisuuden suomentajat. Ymmärtääkseni kuitenkin

esimerkiksi eräs kyseisistä lähteistä Sela-Sheffy käsittelee tutkimuksissaan nimenomaan kaunokirjallisuuden kääntäjiä, joten siksi rajaan itsekin tietokirjallisuuden tämän tutkielman piiristä pois. Rajaus on myös sikäli mielekäs, että analyysissä vastaajat viittasivat nimenomaan kaunokirjallisuuden kääntäjiin. Asiatekstinkääntäjillä tarkoitan kääntäjiä, joiden työkuvaan kuuluvat asiatyyliset tekstit, kuten viranomaisdokumentit tai käyttöohjeet. Kuten jo mainittu, av-kääntäjät ovat tässä yhteydessä televisiossa, tv-kanavien omissa toistopalveluissa, tallenteilla sekä internetin suoratoistopalveluissa nähtävien ruututekstien kääntäjiä.

3.1 Eri käännösalojen arvostus numeroina

Suomessa on viime vuosien aikana tehty kaksi suurempaa mittausta, joissa selvitettiin ammattien arvostusta. Suomen Kuvalehden (2010) kyselyssä mukana oli 380 ammattia, joista kääntäjä oli sijalla 108, kun taas tulkin sijoitus oli 75. Iltalehti (2010) puolestaan selvitti Suomen 50 arvostetuinta ja inhotuinta ammattia, mutta kääntäjät eivät päässeet kummallekaan listalle. Tulkki tosin oli 44:nneksi arvostetuin. Kääntäjiä ei ollut myöskään Taloussanomien (2011) asiantuntijaraadin listalla, eivätkä he saaneet edes hajaääniä. Mittausten perusteella kääntäjän ammatti ei siis ole arvostetuimpien tai ainakaan tunnetuimpien joukossa. Sen lisäksi että ulkopuoliset näyttävät arvostavan tulkkia enemmän, myös tulkit itse kokevat arvostuksensa kääntäjiä paremmaksi. Esimerkiksi Katanin (2009, 126) kyselyssä 43 % tulkeista piti arvostustaan korkeana, kun taas kääntäjistä saman vastasi vain 10 %. Seuraavaksi käsitelen lyhyesti eroja eri alojen kääntäjien arvostuksessa, sillä arvostus ei ole staattinen käsite vaan jatkumo. Vertailun avuksi tekstin lomassa on taulukoita, joihin on koottu lukuja eri tutkimuksista.

3.1.1 Arkiset av-kääntäjät

Arkisena pidetyn (Jääskeläinen 2007, 116) av-kääntämisen arvostusta on tutkittu vähän ja epäsuorasti. Kahden av-kääntäjien käsityksiin keskittyneen pro gradu -tutkielman tulokset näyttävät kuitenkin olevan yhdenmukaisia yleisen ilmapiirin kanssa: muiden kääntäjien tavoin av-kääntäjät pitävät ammattiaan huonosti arvostettuna. Häkkisen (2003, 63) kyselyssä selvisi, että 65 prosentin mielestä ammatti oli melko tai erittäin huonosti arvostettu. Ne, joiden mielestä arvostus oli hyvä tai melko hyvä, perustelivat asiaa sillä, että televisioon liittyvän työn arvostus on yleensä korkea. Lisäksi erään vastaajan mielestä alaan liittyy jopa ”tiettyä hohdokkuutta”. (Häkkinen 2003, 65.)

Kurvin (2013, 26) av-kääntäjien työoloja kartoittaneen kyselyn mukaan av-kääntäjien mielestä heidän oman työnsä arvostukseen vaikuttivat esimerkiksi katsojien heikko arvostus ja huonot työolot. Suurin osa kyselyyn vastanneista koki kuitenkin tekevänsä melko tai erittäin tärkeää työtä (Kurvi 2013, 25). Merkillepantavaa on sekin, että vaikka av-kääntäjät itse pitivät työtään merkityksellisenä, ulkopuolisten mielipiteet arveltiin erilaisiksi. 33 % vastaajista nimittäin oli sitä mieltä, että muut pitävät heidän työtään melko merkityksettömänä (Kurvi 2013, 26). Vastauksista voi päätellä, että av-kääntäjät ymmärtävät työnsä vaativuuden ja merkityksen, mutta kokevat muiden näkevän asian toisin. Saman suuntaisia ajatuksia nousi esiin myös tanskalaisten asiatekstinkääntäjien keskuudessa (Dam & Zethsen 2011, 989). Käsittelen av-kääntämistä tarkemmin vielä luvussa neljä.

3.1.2 Asiatekstinkääntäjät ja kaunokirjallisuuden tähdet

Dam & Zethsen (2011, 2012) ovat vertailleet arvostuskäsityksiä eri kääntäjäryhmien välillä, ja heidän tutkimustensa kohteena ovat asiatekstinkääntäjät. Mukana oli erilaisissa yrityksissä työskenteleviä kääntäjiä, joihin tässä tutkielmassa viitataan yrityskääntäjinä, käännöstoimistoissa työskenteleviä kääntäjiä, freelancer-kääntäjiä sekä EU-kääntäjiä. Viisiportaisella asteikolla kaikkien oma arvio arvostuksestaan yhteiskunnassa oli alle keskitason, kuten taulukko 1 osoittaa. Korkeimpana statustaan pitivät yrityskääntäjät, alhaisimpana freelancerit. Samaa kyselypohjaa hyödyntänyt Ruokonen (2014) tutki kääntäjäopiskelijoita, ja näiden arvio oli kaikkien pessimistisin.

Taulukko 1. Eri ryhmien arvio kääntäjän arvostuksesta asteikolla 1–5

Ryhmä	Keskiarvo	Lähde
Kääntäjäopiskelijat	2,36	Ruokonen 2014
Freelancer-kääntäjät	2,53	Dam & Zethsen 2011
Toimistokääntäjät	2,55	Dam & Zethsen 2011
EU-kääntäjät	2,56	Dam & Zethsen 2012
Yrityskääntäjät	2,87	Dam & Zethsen 2011

Kaunokirjallisuuden kääntäjiä pidetään joskus kääntämisen tähtinä. Pymin ym. (2012, 19–20) mukaan joissakin maissa kaunokirjallisuuden kääntäjillä on jopa erityisasema: esimerkiksi Itävallassa kaunokirjallisuuden kääntäjät ovat oikeutettuja erityiseen sairausvakuutukseen ja

Espanjassa heidän ei tarvitse maksaa arvonlisäveroa. Sela-Sheffy (2010) on keskittynyt kääntäjien tilanteeseen Israelissa, ja hänen mukaansa maassa on kaunokirjallisuuden kääntäjien eliittijoukko, jota pidetään käännösalan edustajana. Vastoin yleistä kuvaa nöyristä kääntäjistä nämä eliittikääntäjät ovat karismaattisia ja näkyviä julkisuuden henkilöitä. He ovat esillä mediassa ja voittavat palkintoja. Heidän mielipidettänsä kysytään myös muihin kuin kääntämiseen liittyvissä korkeakulttuurin asioissa. Heillä on usein myös toinen ura, sillä he ovat muun muassa runoilijoita, kirjailijoita, kriitikkoja tai yliopiston lehtoreita. (Sela-Sheffy 2010, 135–136.) Samankaltainen ilmiö on havaittavissa myös Koreassa, jossa Choin ja Limin (2003, 630) mukaan on kourallinen hyvin tienavia kaunokirjallisuuden ”tähtikääntäjiä”, kun taas suurin osa kääntäjistä kituuttaa pienillä palkkioillaan.

3.1.3 Käännösalan arvostus Suomessa

Suomessa käännösalan arvostusta tutkittiin perusteellisesti vuonna 2005 Akavan erityisalojen kyselyssä (Kajawa 2005, 4), joka lähetettiin Kääntäjien ammattijärjestön (nykyään Käännösalan asiantuntijat) jäsenille. Kuten taulukko 2 osoittaa, kääntäjät kokevat, ettei alaa juuri arvosteta. Ylivoimaisesti eniten oltiin sitä mieltä, että käännösala arvostetaan melko vähän. Vastaajista 12,9 % koki, että arvostusta on erittäin vähän. Hieman useampi oli sitä mieltä, että alaa arvostetaan melko paljon, mutta vaihtoehdon erittäin paljon kannalla oli 0 % vastaajista.

Taulukko 2. Käännösalan arvostus Akavan kyselyssä (Kajawa 2005, 4)

Miten paljon käännösala arvostetaan?	
Erittäin paljon	0 %
Melko paljon	15,5 %
Melko vähän	71,6 %
Erittäin vähän	12,9 %

Yhteenvedona edellä mainitusta voidaan todeta, että kvantitatiivisten tutkimusten perusteella kääntäjien kokemus arvostuksestaan on keskitasoa tai sen alle. Arvostus tosin vaihtelee alan sisällä. Esimerkiksi yrityksissä työskentelevät kääntäjät arvioivat arvostuksensa korkeammaksi kuin freelancer-kääntäjät. Lisäksi tulkit kokevat arvostuksensa kääntäjiä paremmaksi, ja ainakin kahden tarkasteleman ammatin arvostusmittauksen (Suomen Kuvalehti 2010, Iltalehti 2010) perusteella ulkopuoliset ovat samaa mieltä. Arvostus myös näyttäytyy eri tavoin.

Esimerkiksi korkeasta asemasta nauttivien kaunokirjallisuuden kääntäjien kohdalla arvostus ei muodostu välttämättä vain tuloista vaan näkyvästä asemasta yhteiskunnassa.

3.2 Arvioita kääntäjän arvostuksesta eri näkökulmista

Seuraavaksi tarkastelen kääntäjän arvostusta Damia ja Zethsenia (2008, 2011, 2012) mukaillen neljästä eri näkökulmasta, jotka ovat tulotaso, koulutus ja asiantuntemus, näkyvyys sekä vaikutusvalta.

3.2.1 Tulotaso

Tulotaso on yksi ammatin arvostuksen ja ammatillistumisen mittari (Treiman 1977, Weiss-Gal ja Welbourne 2008), ja kääntäjien palkkiot eivät yleensä ole kovin korkeita. Vuonna 2011 kaikkien suomalaisten palkansaajien keskipalkka oli 3 061 euroa, kun taas yksityisellä sektorilla työskentelevien kääntäjien keskipalkka on 2 960 euroa kuukaudessa ja kuntasektorilla 2 670 euroa. Valtiolla työskentelevät kääntäjät ansaitsevat enemmän, keskimäärin 3 620 euroa kuukaudessa. (Joutsenniemi 2011, 5.) Av-kääntäjien palkkioita kyseltiin vuonna 2009, jolloin huomattiin, että tulot erosivat paljon sen mukaan, kuuluiko av-kääntäjä Yhtyneet-työehtosopimuksen piiriin vai ei, eli silloin käytännössä tekikö hän töitä Ylelle tai MTV3:lle vai jollekin muulle taholle. Sopimuksen alaisten kääntäjien keskimääräiset vuositulot olivat 35 000–40 000 euroa, kun taas sen ulkopuoliset ansaitsivat vuodessa 20 000–25 000 euroa. Eroa tosin selittää myös se, että jälkimmäisessä ryhmässä sivutoiminen työskentely on yleisempää. (SKTL 2009.) Viitteitä palkkiotasosta saadaan myös hovioikeuden päätöksestä, jossa BTI Studios Finland määrättiin maksamaan viidelle kääntäjälle 22 000–49 000 euron suuruiset korvaukset, jotka vastaavat 8–12 kuukauden palkkoja (Journalistiliitto 2017). Korvausvelvollisuuteen saattaa tosin tulla muutos, sillä BTI voi pyytää valituslupaa, eikä kirjoitushetkellä ole selvää, onko näin tapahtunut.

Tulotason suhteen merkillepantavaa on se, että kääntäjien palkkiot ovat eri tasolla muihin saman koulutustason ammatteihin nähden. Tanskassa kääntäjien tuloja verrattiin muihin saman koulutustason edustajiin, ja kaikkien kolmen kääntäjäryhmän (yritys-, toimisto- ja freelancer-kääntäjät) tulot olivat muihin verrattuna reilusti alle keskitason. Parhaat tulot oli freelancer-kääntäjillä, joista 24 % tienasi keskiarvoa paremmin. (Dam & Zethsen 2011, 985.) Alhainen palkkiotaso on myös kääntäjäopiskelijoiden tiedossa. Ruokosen (2014, 46) kyselyssä 72,6 % oli sitä mieltä, että kääntäjien tulot ovat alhaiset muihin saman koulutustason ammatteihin verrattuna. EU-kääntäjät ovat käänösalan palkkakuninkaita, ja heidän lähtöpalkkansa on noin

4 400 euroa kuukaudessa (EU Careers). Siksi onkin luonnollista, että tanskalaisten EU-kääntäjien tulot olivat paljon paremmat kuin verrokkiryhmän ja että heidän tyytyväisyytensä tuloihinsa oli viisiportaisella asteikolla 4,43 (Dam & Zethsen 2012, 221–222). On kuitenkin huomattava, että vaikka tanskalaiset EU-kääntäjät ja freelancerit ansaitsivat muita kääntäjäryhmiä enemmän, se ei näkynyt suoraan arvostuksessa (Dam & Zethsen 2012; 2011). Sen sijaan muihin kääntäjäryhmiin verrattuna huonoiten tienanneet yrityskääntäjät kokivat arvostuksensa parhaaksi (Dam & Zethsen 2011). Kuten Dam ja Zethsen (2011, 986) toteavat, tietty tulotaso pitää olla, mutta tulot yksin eivät näytä riittävän ammatin korkeaan arvostukseen.

3.2.2 Koulutus ja asiantuntemus

Ammatin arvostukseen vaikuttavat muun muassa koulutusvaatimukset ja ammatin harjoittamisen säätely (Goyder 2009, 3). Kääntäjän ammattinimike on suojaamaton suurimmassa osassa maailmaa, mutta poikkeuksia kuitenkin on, kuten valantehneet ja auktorisoidut kääntäjät (Pym ym. 2012, 20.) Ehkä osin tästä johtuen kääntämistä pidetään ammattina, jota kuka tahansa osaa tehdä ja johon kuka tahansa voi ryhtyä. Joidenkin mielestä kääntäminen taas on synnynnäinen lahja, jota ei voi oppia koulunpenkillä, kuten Sela-Sheffyn (2010, 138) kaunokirjallisuuden kääntäjien tutkimuksesta kävi ilmi. Siitä syystä he suhtautuvat penseästi kääntäjäkoulutukseen. Baker (2011, 3–4) kuitenkin huomauttaa, että koulutuksen merkityksen väheksyminen ei auta nostamaan kääntämistä asiantuntija-ammatin asemaan, koska koulutus ja teoreettisen tiedon omaksuminen ovat olennainen osa esimerkiksi arvostetun lääkärin ammattia.

Joka tapauksessa pakollinen kääntäjäkoulutus jakaa mielipiteitä. Tanskalaiskääntäjät pitivät ylempää korkeakoulututkintoa arvostusta lisäävänä tekijänä (Dam & Zethsen 2010, 200), ja myös suomalaiset av-kääntäjät toivoivat alalle yhtenäisiä koulutusvaatimuksia (Häkkinen 2003, 66). Sen sijaan Katanin (2009, 124) maailmanlaajuisessa kyselyssä työkokemusta ja jatkuva oppimista pidettiin tärkeämpänä kuin yliopistotutkintoa. Työnantajatkään eivät tunnu pitävän käännösalan tutkintoa tärkeimpänä kriteerinä. Esimerkiksi EU palkkaa kääntäjiä, jotka hallitsevat kaksi vierasta kieltä ja joilla on yliopistotutkinto, mutta ei välttämättä kielissä tai kääntämisessä. Samaa linjaa käännöstutkinnon suhteen noudattavat muutkin suuret järjestöt, kuten Maailmanpankki ja Maailman kauppajärjestö WTO. Käännöstoimistojen silmissä käännöstutkinto vastaa viiden vuoden käännöskokemusta (Pym ym. 2012, 20–23).

Treimanin (1977, 13–14) jaottelussa ammatteja voidaan kategorisoida muun muassa niiden vaatiman tieto- ja taitotason mukaan. Damin ja Zethsenin tutkimat kaikki neljä kääntäjäryhmää

näkivät itsensä asiantuntijoina, freelancerit ja toimistokääntäjät EU-kääntäjiä ja yrityskääntäjiä enemmän (Dam & Zethsen 2011, 987; 2012, 223). On merkillepantavaa, että arvostuksensa huonoimmaksi kokeneet freelancerit pitivät asiantuntemustaan parhaana, kun taas yrityskääntäjillä tilanne on täysin päinvastainen: he pitivät arvostustaan korkeimpana, mutta arvioivat asiantuntemuksensa alhaisimmaksi (Dam & Zethsen 2011, 987). Samoin kuin tulotaso, myöskään asiantuntemus ja arvostus eivät näytä kulkevan käsi kädessä. Lisäksi on huomattava, että vaikka kääntäjät pitävät itseään asiantuntijoina, ulkopuolisten mielipiteet ovat usein erilaiset. Usein kääntämisen edellytyksenä pidetäänkin vain jonkinlaista kielitaitoa ja sanakirjaa (Gouadec 2007, 103).

3.2.3 Näkyvyys

Näkyvyys on sikäli monimutkainen käsite, että se voi tämänkin tutkielman kontekstissa viitata moneen eri asiaan. Ensinnäkin voidaan puhua kääntäjien näkyvyydestä yhteiskunnassa tai työyhteisössä. Toisena näkökulmana voi olla kääntäjän näkyvyys tai näkymättömyys tekstissä, jota esimerkiksi Venuti (2008) on kattavasti käsitellyt. Kolmanneksi voidaan vielä erottaa itse käännösten ja kääntämisen näkyvyys tai sen puute. Ensin mainitun suhteen voidaan todeta, että kääntäjiä pidetään yleisesti näkymättömänä ammattiryhmänä (Sela-Sheffy 2008, 80), mikä on myös yksi arvostusta heikentävistä seikoista.

Dam ja Zethsen (2011, 989–992) tutkivat kääntäjien näkyvyyttä muun muassa työpisteen sijainnin, kotona työskentelyn ja ammatillisten kontaktien kautta. Näkyvyydestä kysyttiin myös siten, millaisena kääntäjät pitivät näkyvyyttään työpaikalla, asiakkaiden silmissä tai ammattiryhmänä. Yrityskääntäjät kokivat näkyvyytensä viisiportaisella asteikolla olevan 3,26, toimistokääntäjät 2,85 ja freelancerit vain 2,05. Toisin kuin tulotaso ja asiantuntemus, näkyvyyden kokemus näyttää korreloivan arvostuksen kanssa. Näkyvimpänä itseään pitävät yrityskääntäjät arvioivat arvostuksensa korkeimmaksi, kun taas freelancereilla molemmat arviot olivat alhaisimmat. On mielenkiintoista, että Katanin kyselyssä suurin osa kääntäjistä (59 %) ja tulkeista (60 %) oli sitä mieltä, että kääntäjän pitää ”pääosin” tai ”ehdottomasti” olla näkymätön (Katan 2009, 140). Tässä tosin lienee kyse toisesta näkyvyydestä eli kääntäjän näkyvyydestä tekstissä. Kysely ei kuitenkaan erittele näkyvyyden määritelmää tarkemmin, joten voi olla, että vastaajat ovat keskenäänkin saattaneet tarkoittaa eri asioita.

Lisäksi voidaan siis vielä puhua kääntämisen näkyvyydestä tai sen puutteesta, sillä ihmiset eivät usein tiedosta, miten paljon käännöksiä lukevat. Asia tosin liittyy läheisesti siihen, että kääntäjä on tekstissä usein näkymätön. Av-käännösten suhteen sama ei päde sikäli, että lähdeteksti on

kuitenkin aina läsnä. Silti erityisesti hyvät tekstitykset jäävät huomaamatta, koska ne luetaan vaivatta. Eräs av-kääntäjien kyselyyn vastannut sanoikin, että ”hyvää suomennosta kun ei herkästi huomata, ja niin asian kuuluu tavallaan ollakin. Hyvä tv-suomennos on juuri sellainen johon ei kiinnitä huomiota” (Häkkinen 2003, 66). Hyvin tehty tekstitys voi jopa osaltaan laskea av-käännösalan arvostusta ja kokemusta tekstitysten tarpeellisuudesta, koska ”katsojalle syntyy osaamisen illuusio” (Kurvi 2013, 27). Tämä paradoksaalinen ilmiö tuli ilmi myös analyysissa.

3.2.4 Vaikutusvalta

Vaikutusvalta on eräs piirre, joka kääntäjiltä sanotaan puuttuvan (Dam & Zethsen 2011, 992). Kääntäjät itse ovat pitkälti samaa mieltä, sillä vaikutusvalta oli kaikilla Damin ja Zethsenin (2011, 992; 2012, 225) tutkimilla kääntäjäryhmillä alle keskiarvon. Alimmaksi vaikutusvaltansa arvioivat toimistokääntäjät ja freelancerit, kun taas hieman parempana sitä pitivät EU-kääntäjät ja yrityskääntäjät. Dam ja Zethsen (2012, 224) viittaavat käsitteellä mahdollisuuteen vaikuttaa sekä omaan tilanteeseen että muihin ihmisiin. Enemmän viimeksi mainittuun liittyviä vaikutusmahdollisuuksia selvitettiin esimerkiksi kysymällä, onko kääntäjillä johtotason virkoja työpaikalla sekä millaiset heidän ylenemismahdollisuutensa ovat. Johtoasemassa olevat kääntäjät arvioivat luonnollisesti vaikutusvaltansa tavallisia kääntäjiä korkeammaksi (Dam & Zethsen 2012, 225).

Vaikka kääntäjien vaikutusvalta etenkin muihin ihmisiin nähden tuntuu olevan alhainen, työtä pidetään itsenäisenä ja koetaan, että valtaa on omaan työtulokseen. Katanin (2009, 135) kyselyssä yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että he yksin päättävät tuotteen lopputuloksesta ja 90 % oli sitä mieltä, että valtaa on ainakin muodollisesti. Lisäksi Sela-Sheffy (2016, 65) huomauttaa, että av-kääntäjien ja asiatekstinkääntäjien yleisö on määrällisesti erittäin huomattava ja että heidän käännöksillään on suuri panos sekä kaupan että jokapäiväisen elämän saralla. Hän vertaa tilannetta arvostettuihin kaunokirjallisuuden kääntäjiin, joiden käännöksiä luetaan vähemmän. Sela-Sheffy (2016, 65) onkin sitä mieltä, että muut kääntäjät eivät uskalla ”vaatia itselleen roolia kulttuurin välittäjinä”. Av-kääntäjän yhteiskunnallinen vaikutus on kuitenkin ainakin jollain tasolla suuren yleisön tiedossa, sillä analyysissa vastaajat nostivat usein esiin av-kääntäjien tärkeyden esimerkiksi katsojien kielitaidon parantajana. Käsittelen av-käännösten merkitystä myös luvussa 4.1.

3.3 Alan ulkopuolisten näkökulma

Alan ulkopuolisten näkemyksiä kääntäjän arvostuksesta on tutkittu hyvin vähän. Systemaattisesti asiaa ovat tarkastelleet vain Dam ja Zethsen (2008), jotka tutkivat yrityskääntäjien ja heidän palveluitaan käyttävien muiden työntekijöiden näkemyksiä kääntäjistä. Näistä alan ulkopuolisista vastaajista suurin osa oli miehiä (86 %), ja heillä kaikilla oli ylempi korkeakoulututkinto (Dam & Zethsen 2008, 80). Tässä luvussa käsittelen ensin kyseisen tutkimuksen tuloksia, jonka jälkeen tarkastelen ulkopuolisten näkemyksiä muilla tavoin.

Kääntäjän arvovaltaa kysyttäessä muiden työntekijöiden vastausten keskiarvo viisiportaisella asteikolla oli 2,72, joka on yllättäen korkeampi kuin kääntäjien oma arvio 2,57. Joka tapauksessa molemmat luvut ovat melko alhaiset ja alle keskiarvon. Arvostuksesta kysyttiin erikseen, ja tällöin työntekijöiden vastausten keskiarvo oli 2,94, joka taas on korkeampi kuin kääntäjillä itsellään 2,87. (Dam & Zethsen 2008, 82.) Näkyvyys oli tutkimuksessa hyvä siltä kannalta, että 71 % työntekijöistä tunsu kaikki, monta tai aika monta kääntäjää nimeltä tai ulkonäöltä (Dam & Zethsen 2008, 90). Sen lisäksi 89 % vastaajista luotti työn laatuun paljon tai erittäin paljon (Dam & Zethsen 2008, 81). Näiden vastausten perusteella alan ulkopuoliset siis arvostavat kääntäjiä enemmän kuin on oletettu ja jopa enemmän kuin kääntäjät itse.

Vaikka osa vastauksista oli lupaavia, muualla arvostuksesta välittyi erilainen kuva. Työntekijät olivat sitä mieltä, että kääntäjillä on paljon erityisalojen tuntemusta ja että heidän asiantuntemuksensa on melko korkea. Tästä huolimatta he luulivat, että kääntäjien työhön kuuluu sihteerin tehtäviä jonkin verran (37 %), paljon (8 %) tai erittäin paljon (4 %). (Dam & Zethsen 2008, 85–87.) Myös koulutuksen osalta työntekijöiden vastauksissa oli tietämättömyyttä, sillä yli puolet (57 %) oli sitä mieltä, että auktorisoiduilla kääntäjillä on 3–4 vuoden mittainen tutkinto, joka Tanskassa vastaa vain kandidaatin tutkinnon kestoa. Kaksi prosenttia vastaajista jopa veikkasi, että tutkinto kestää 1–2 vuotta. (Dam & Zethsen 2008, 87–88.)

Tulojen suhteen työntekijät olivat oikeilla jäljillä. Kääntäjät ilmoittivat palkkansa, ja työntekijät arvasivat kääntäjien tulot melko lailla oikein (Dam & Zethsen 2008, 83–84). Ulkopuoliset siis sanoivat arvostavansa kääntäjiä, tuntevansa heidät ja luottavansa heidän työnsä laatuun, mutta muiden vastausten perusteella voidaan sanoa, että arvostus ei ole erityisen korkea. Myös Dam ja Zethsen (2008, 93) tulivat siihen tulokseen, että tutkimus tuki käsitystä siitä, että

kääntäminen on aliarvostettu ammatti ulkopuolisten näkökulmasta. Alla olevaan taulukkoon on koottu työntekijöiden ja samoissa yrityksissä työskentelevien kääntäjien vastauksia.

Taulukko 3. Kääntäjän arvostukseen liittyvät seikat asteikolla 1–5 (Dam & Zethsen 2008)

	Muut työntekijät	Yrityskääntäjät
Arvostus	2,94	2,87
Arvovalta	2,72	2,57
Erityisosaaminen	4,22	4,47
Asiantuntemus	3,88	4,09

Ammatin arvostusta voi tarkastella myös siten, millaisia mielikuvia ja rinnastuksia alan ulkopuolisilla on. Huomautan tosin, että esimerkeistä ei aina käy selväksi, onko kyse ulkopuolisten todellisista sanoista vai kääntäjien tulkinnoista. Vaikka kyse olisikin vain jälkimmäisistä, nämä tunteet ovat silti merkittäviä, sillä ne vaikuttavat kääntäjän omaan käsitykseen siitä, millainen hänen arvonsa on. Ensinnäkin tanskalaiskääntäjien mukaan on joillekin yllätys, että kääntämisellä voi ansaita elantonsa. Erään tanskalaistavaajan mielestä kääntäjiä puolestaan pidetään kotirouvina, jotka puuhastelevat käännösten parissa (Dam & Zethsen 2010, 205). Samaa mieltä on eräs itävaltalaiskääntäjä, jonka mukaan kääntämiseen suhtaudutaan harrastuksena, jonka avulla kotiäidit hankkivat taskurahaa ja pakenevat tylsää elämäänsä (Katan 2009, 125). Toinen yleinen rinnastus on sihteeri: ”joidenkin asiakkaiden mielestä kääntäjä on samalla tasolla kuin sihteeri” (Katan 2009, 128). Tanskalaiskääntäjät olivat samoilla linjoilla: kääntäjiä pidetään sihteereinä, ”jotka osaavat käyttää sanakirjaa” (Dam & Zethsen 2010, 200). Eräs suomalaisvastaaja jopa koki, että häntä pidetään konekirjoittajana (Katan 2009, 128).

Lisäksi ulkopuolisten arvostuksesta kertovat erilaiset viralliset luokittelut. Esimerkiksi väestönlaskennassa tai verotustiedoissa kääntäjille ei usein ole omaa kategoriaa (Pym ym. 2012, 18–19). Mielenkiintoista ja jopa huolestuttavaa on myös se, mihin suuri kääntäjien työnantaja Euroopan unioni ennen rinnasti kääntämisen. EU:n ylläpitämässä ammattien luokittelussa oli nimittäin luokka nimeltään ”Secretarial and translation activities”, johon kuului muun muassa konekirjoittamista, litterointia ja valokopiointia (Katan 2009, 128–129). Luokitusta on sittemmin muutettu, ja kääntäminen ja tulkkaukset ovat nykyään omassa kategoriassaan (Pym 2012, 13). Huomionarvoista on sekin, että monen kääntäjän työtä tekevän ammattinimike ei

välttämättä ole kääntäjä. Gouadecin (2007, 96) mukaan vaihtoehtoinen nimike on esimerkiksi kaksikielinen sihteeri. Syynä tälle on hänen mukaansa se, etteivät kyseiset yritykset pidä kääntämistä erillisenä taitona.

Tanskassa on ollut olemassa auktorisointijärjestelmä asiatekstinkääntäjille jo vuodesta 1966 lähtien (Dam & Zethsen 2008, 76), mutta sen merkitys tai sisältö eivät tunnu olevan tuttuja alan ulkopuolisille. Kääntäjät kokevat, että muut eivät tiedä, miten auktorisoiduksi kääntäjäksi tullaan tai mitä taitoja se vaatii (Dam & Zethsen 2010, 201). Lisäksi heidän mielestään on yleistä, että vieraiden kielten kandidaatin tutkinto rinnastetaan auktorisoituun kääntäjään. Ongelmallista on sekin, että auktorisoitujen kääntäjien arvostus ei ole samalla tasolla kuin muiden auktorisoitujen ammattien, kuten kirjanpitäjien ja asianajajien. (Dam & Zethsen 2010, 200–201.)

Yleisesti voidaan todeta, että kääntäjien mielestä tietämättömyys on tavallista alan ulkopuolisten keskuudessa. Ensinnäkään ihmiset eivät usein ole tietoisia siitä, kuinka paljon käännoiksi he todellisuudessa kohtaavat eikä kääntämisen viemä aika ei ole tiedossa. (Dam & Zethsen 2010, 202). Toisin sanoen työn vaativuutta ei ymmärretä (Kajawa 2005, 4). Kääntämistä pidetään myös automaattisena toimintona, jossa tekstiä vain näpytellään (Dam & Zethsen 2010, 202). Erään korealaiskääntäjän sanoin vallalla on näkemys, että ”käännoiksi voi tehdä kuka vain, kunhan osaa vähän englantia ja pyytää tarpeeksi vähän rahaa” (Setton & Guo Liangliang 2009, 226). Erään vastaajan mukaan ei ymmärretä, että kääntäjän ja tulkin pitää tehdä taustatyötä sekä konsultoida kieliooppeja ja sanakirjoja (Katan 2009, 125).

Tietämättömyys liittyy läheisesti myös näkemykseen, jonka mukaan kaikki vierasta kieltä osaavat hallitsevat myös kääntämisen (Ruokonen 2014, 49). Luullaan siis, että kielitaito johtaa automaattisesti käännoistaitoihin (Kajawa 2005, 4). Zlatnar Moen, Mikolič Južnič in ja Žigonin (2015) tutkimuksessa kuitenkin selvisi, että kääntäjäopiskelijat suoriutuivat testikäännoksesta pelkkien kielten opiskelijoita paremmin. Kielten opiskelijat tekivät enemmän virheitä niin kielioopin kuin tyylin suhteen ja käyttivät apuvälineitä yksipuolisemmin. Toisaalta kieli- ja käännoistaito eivät kuitenkaan riitä nekään, sillä kääntäjän pitää myös usein olla tietyn erikoisalan osaaja (Katan 2009, 125). Näiden seikkojen lisäksi on yleistä, että alan ulkopuoliset yliarvioivat oman kielitaitonsa (Dam & Zethsen 2010, 202), jolloin käännoiksi pidetään tarpeettomina. Tämä liittyy erityisesti av-käännoksiin, sillä katsojat kokevat usein ymmärtävänsä ohjelman sisällön ilman tekstityksiä (Jääskeläinen 2007, 119; Vertanen 2007, 151), vaikka todellisuudessa niihin nojataan paljonkin (Tuominen 2012, 271).

3.4 Kääntäjän arvostusta heikentävät seikat

Ehkä eniten mainittu kääntäjän arvostusta heikentävä seikka on ulkopuolisten tietämättömyys ammatista ja sen haasteista, kuten edellisessä luvussa tuli esiin. Toinen seikka on näkymättömyys, sillä kääntäminen koetaan näkymättömäksi ammatiksi yhteiskunnassa (Dam & Zethsen 2010, 203). Käännösopiskelijoiden mukaan tavallinen ihminen luulee näkevänsä kääntämistä vain televisiossa (Ruokonen 2014, 43). Todellisuudessa ihmiset lukevat käännöksiä paljon tietämättään, vaikka ruututekstit ovatkin eräs näkyvimmistä ja yleisimmistä käännöstekstien muodoista (Vihonen & Salmi 2007). Lisäksi eräs opiskelija huomauttaa, että käännöksiä ei edes ”huomioida ennen kuin vastaan tulee huono käännös” (Ruokonen 2014, 49). Toisaalta näkyvyys voi olla myös ongelma, jos käännöksen laatu on huono. Heikot av-käännökset koettiin haitallisiksi, koska ”käännösvirheet huomataan aina” (Ruokonen 2014, 46). Tämä ei tosin täysin pidä paikkaansa, sillä katsojan silmien ohi saattaa livahtaa käännösvirheitä, kun taas laatuksitykseen saattavat vaikuttaa enemmän yksittäiset sanavalinnat tai käännöskonventiot (Tuominen 2012).

Heikentävästi arvostukseen saattavat vaikuttaa jo käsitellyt palkkioasiat, sillä kääntäjät eivät aina saa työstään kohtuullista korvausta (Kajawa 2005, 4). Ruokosen (2014, 46) tutkimat kääntäjäopiskelijat toivat esiin nimenomaan av-kääntäjien huonot palkkiot. Alhaisen arvostuksen syinä pidetään lisäksi muita työoloihin liittyviä seikkoja. Päällimmäisenä usein mainitaan ulkoistaminen, isot firmat ja kääntäjien pakottaminen yrittäjiksi (Ruokonen 2014, 46). Pakko- tai näennäisyrittäjyys koskee etenkin av-kääntäjiä. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö työskentelee näennäisesti yrittäjänä, mutta kyseessä on kuitenkin ”piilotettu työsuhde”, jossa toimeksiantaja pyrkii järjestelyllä välttämään työntajan asemaan liittyvät velvollisuudet, kuten sosiaaliturvamaksut (TEM 2013, 3–6). Av-kääntäjien suhteen tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että he eivät itse tavallisten yrittäjien tavoin päätä palkkioistaan, vaan toimeksiantaja sanelee ne.

Ongelmallisena pidetään myös käännösten tärkeyden aliarviointia. Kääntämistä esimerkiksi pidetään ”välttämättömänä pahana” eikä yrityksen arvoa lisäävänä toimintona (Dam & Zethsen 2010, 202.) Lisäksi nopeutta saatetaan pitää laatua tärkeämpänä (Kajawa 2005, 4). Vallalla tuntuu olevan jonkinlainen jälkiviisaus: hyvien käännösten arvo ymmärretään vasta, kun vastaan on tullut huono käännös, jolla on ollut huonoja seurauksia (Dam & Zethsen 2010, 202). Huonon arvostuksen syynä pidetään myös alan huonoa järjestäytyneisyyttä (Katan 2009, 142).

Lisäksi ammattia ei ole markkinoitu tarpeeksi eikä siitä ole tarpeeksi luotu kuvaa ”vakavana ammattina” (Dam & Zethsen 2010, 203).

Eräänä syynä alhaiseen arvostukseen pidetään myös alan naisvaltaisuutta. Tilastollisesti naisten osuus kääntäjistä on yli 70 % (Pym ym. 2012, 3), ja kääntäjiä onkin kutsuttu ”pinkkikaulustyöntekijöiksi” (Sela-Sheffy & Shlesinger 2008, 80). Gouadec (2007, 90) pitää syitä yhteiskunnallisina, sillä työn osa-aikaisuus ja joustavuus on koettu tekijöinä, jotka tekevät siitä hyväksyttävän lisäansiokeinon naisille. Katan (2009, 149) on sitä mieltä, että kotoa käsin työskentely on selitys sille, että alan arvostus on alhainen ja että kääntäjiä on helppo riistää. Dam ja Zethsenin (2010, 204) kääntäjävastaajien mukaan kotona ja yrityksissä työskentelevien välillä onkin selvä arvostusero. Alhaisen arvostuksen lisäksi naisvaltaisilla aloilla on usein alhaiset palkkiot. Korkeakoulutetuilla ja naisvaltaisilla aloilla työskentelevien palkat eivät ole nousseet samaan tahtiin kuin muilla aloilla, vaikka asiaan on kiinnitetty huomiota jo 1980-luvulta asti (Tuohino 2005, 2).

Huomionarvoista etenkin tämän tutkielman kannalta on se, että heikkolaatuisia av-käännöksiä pidetään uhkana koko käännösosalalle, koska erään opiskelijavastaajan mukaan ”tekstitysten perusteella on helppo arvostella koko ammattikuntaa” (Ruokonen 2014, 43). Opiskelijat toivatkin laadun heikkenemisen esiin, mutta sen taustalla ymmärrettiin olevan esimerkiksi kiireeseen, tiukkoihin aikatauluihin tai palkkioihin liittyviä syitä. Myös fanitekstitykset mainittiin. (Ruokonen 2014, 46.) Häkkinen (2003, 74) listasi pro gradu -tutkielmassaan syitä av-kääntämisen alhaiseen arvostukseen. Osa syistä oli samoja kuin kääntämisellä yleensä, kuten ulkopuolisten tiedonpuute, hyvien käännösten huomaamattomuus tai puuttuvat koulutusvaatimukset. Osa liittyi nimenomaan av-kääntämisen erityispiirteisiin, kuten teknisiin seikkoihin, tai siihen, että aiemmat käännöskäsitykset eivät ole hyväksyneet sitä käännösalaan kuuluvaksi. Av-kääntämisen erityispiirteitä, haasteita ja kritiikkiä käsittelen laajemmin luvussa neljä.

3.5 Miten parantaa kääntäjän arvostusta

Kääntäjän arvostuksen parantamiseksi on ehdotettu erilaisia keinoja. Kääntäjäopiskelijoiden vastauksissa työolojen kohentaminen oli yleisin ehdotus, ja näistä vastauksista puolet liittyi parempiin palkkioihin (Ruokonen 2014, 47). Lisäksi opiskelijat antoivat vastuuta käännöstoimistoille, joiden haluttiin palkkaavan vain koulutettuja kääntäjiä. Tähän liittyen eräänä keinona pidetään ammatin säätelystä ja sen harjoittamisen rajoittamista sekä yhteneviä

koulutusvaatimuksia (Pym ym. 2012, 4). Tärkeinä toimenpiteinä pidetään myös kääntämisen näkyvyyden parantamista ja sitä kautta ulkopuolisten tiedon lisäämistä. Opiskelijoiden mielestä kääntäjien täytyisi ”pitää itsestään enemmän meteliä” kirjoittamalla esimerkiksi ammatistaan mediassa (Ruokonen 2014, 47). Akavan Erityisalojen jäsenkyselyssä erääksi keinoksi ehdotettiin asiakkaan ”kouluttamista”. Asiakkaat olisi hyvä saada arvostamaan laatua ja ymmärtämään, millainen merkitys hyvillä käännöksillä on imagon kannalta. Esiin nousi myös tulos- ja markkinointinäkökulma, eli miten laadukkaat käännökset voivat hyödyttää yrityksen tulosta. (Kajawa 2005, 4–5.)

Av-kääntäjät ovat viime vuosina aktivoituneet ja yrittäneet nostaa ammattinsa arvostusta erilaisin keinoin. Esimerkiksi av-kaantajat.fi-sivusto tarjoaa kattavan tietopaketin alasta sekä mahdollistaa hyvien käännösten kehumisen. Etusivulta löytyy myös kaksi videota, joilla kulttuurivaikuttajat Arvi Lindistä Katja Kettuun tähdentävät hyvän ruututekstin merkitystä. Sivustolla on myös Facebook-sivut, jossa sisältöä päivitetään ahkerammin. Blogin puolella kerrotaan muun muassa muutaman vuoden takaisesta tempauksesta, jossa av-kääntäjät jalkautuivat Kolmen sepän patsaalle kertomaan ohikulkijoille työstään. Halukkaat pääsivät jopa kokeilemaan ruututekstikäntämistä. Toisaalta, kuten analyysiluvussa selviää, tieto ei välttämättä tavoita kaikkia.

On kuitenkin huomattava, että arvostuksen puutteesta huolimatta kääntäjät usein nauttivat työstään. Erään vastaajan mukaan kyseessä on ”intohtimo” ja ”maailman paras työ” (Katan 2009, 148–149). Jotkut jopa mainitsivat erikseen, että huonolla arvostuksella ei ole väliä, kunhan työstä nauttii (Setton & Guo Liangliang 2009, 227). Erään vastaajan sanoin: ”Työ on usein alipalkattua, yksinäistä ja aliarvostettua, mutta voi sitä iloa, kun hyvä käännös julkaistaan!” (Katan 2009, 148). Etenkin av-kääntäminen on suosittu urahaave. Alan suosiolla on se huono puoli, että kääntäjät on helppo korvata, jos uusia on jonoksi asti eikä yhtenäisiä pätevyys- tai koulutusvaatimuksia ole.

4 AV-KÄÄNTÄMINEN

Tässä luvussa tarkastelen av-kääntämistä. Ensin määrittelen, mitä sillä yleisesti tarkoitetaan ja rajaan sitten, miten sen tämän tutkielman puitteissa ymmärrän. Sen jälkeen käsittelen av-käännösten merkitystä, erityispiirteitä ja haasteita sekä niihin kohdistuvaa kritiikkiä. Lopuksi esittelen lyhyesti alan viimeaikaista myllerrystä ja av-kääntäjien nykytilannetta.

Av-kääntäminen eli audiovisuaalinen kääntäminen on termi, joka kattaa erilaisia sanallisen sisällön, kuvan ja äänen yhdistämiä käännösmuotoja. Yleisimmät av-kääntämisen lajit ovat ruututekstit ja dubbaus eli jälkiäänitys (Gambier 2003, 172). Sen lisäksi av-kääntämiseen lasketaan kuuluvaksi myös esimerkiksi dokumenttiohjelmien selostustekstikäännökset, voice over -käännökset, oopperan tekstilaitekäännökset, pelien ja mobiilisovellusten kääntäminen (Tuominen 2015) sekä laajemmassa merkityksessä jopa muun muassa eri tulkkaukset (Gambier 2003, 172). Myös erilaiset saavutettavuuspalvelut, kuten kuurojen ohjelmatextitykset tai näkövammaisten kuvailutulkkaus, kuuluvat av-kääntämisen piiriin (Tuominen 2015). Tässä tutkielmassa av-kääntäminen on rajattu koskemaan ruututekstejä television välityksellä lähetävissä ohjelmissa, tv-kanavien omissa toistopalveluissa (esim. Areena, Katsomo, Ruutu), tallenteilla (esim. DVD, Blu-Ray) sekä internetin suoratoistopalveluissa (esim. Netflix, Viaplay, HBO). Av-kääntäjällä tarkoitan henkilöä, joka kääntää ja tarvittaessa ajastaa kyseisissä palveluissa nähtävät tekstitykset. Käytän sanoja tekstitys, ruututeksti ja av-käännös synonyymeina.

4.1 Ruututekstien merkitys, erityispiirteet ja haasteet

Ruututekstit ovat ”arkipäiväinen ilmiö” (Jääskeläinen 2007, 116), mutta yleisyytensä takia erittäin merkittävä lukemisen muoto. Vertanen (2007, 149) rinnastaakin niiden lukemisen suomalaisten koululaisten hyvään menestykseen kansainvälisissä oppimisvertailuissa. Ruututekstien merkityksestä on saatu empiiristä tietoa esimerkiksi Portugalista, joka sekin on perinteinen tekstitysmaa. Nuorilta kysyttiin, mitä hyötyä ruututeksteistä on. Vastaajien mukaan ymmärtämisen ohella ne auttavat muun muassa parantamaan lukunopeutta, ja jopa yli 30 prosenttia oli sitä mieltä, että ne edistävät äidinkielen oppimista. (Alves Veiga 2006, 164.) Äidinkielen oppimisen lisäksi tekstitysten seuraamisesta on apua vieraan kielen opettelussa (Koolstra & Beentjes 1999). Myös av-kääntäjät itse kokevat tekevänsä merkityksellistä työtä. Kurvin (2013, 25) kyselyssä 42 vastaajan joukosta 30 teki mielestään erittäin tai melko tärkeää

työtä. Kolme eniten mainittua syytä työn tärkeydelle olivat ymmärtämisen mahdollistaminen tai tukeminen, oikeaoppiselle suomen kielelle altistaminen ja laajalle yleisölle kääntäminen.

Kuinka paljon tekstitettyjä sisältöjä sitten luetaan? Tilastokeskuksen (2014, 104) mukaan televisiota katsotaan keskimäärin 3 tuntia 2 minuuttia päivässä. Tekstitettyjä ohjelmia ei ole tilastoitu erikseen, joskin ulkomainen fiktio muodostaa suuren osan Ylen ja suurimpien kaupallisten kanavien ohjelmistoista sekä katseluosuuksista (Tilastokeskus 2014, 114–116; 122). Tosiasiassa tekstitettyä materiaalia on fiktiota enemmän, koska myös faktakategorian ohjelmia, esimerkiksi uutisia, tekstitetään. Lähes puolet väestöstä käyttää tietokonetta televisio-ohjelmien katseluun (Tilastokeskus 2014, 128), mutta raportissa ei määritellä, sisältyvätkö siihen vain esimerkiksi perinteisten tv-kanavien omat toistopalvelut vai myös Netflixin tapaiset tilausvideopalvelut. Netflixillä on 540 000 suomalaista tilaajaa (Ilta-Sanomat 2015), ja yhtiön omien arvioiden perusteella keskimääräinen tilaaja käyttää palvelua tunnin ja 40 minuuttia päivässä (Iltalehti 2016). Tarkempia arvioita tekstitysten lukemisesta löytyy lisäksi yksittäisistä projekteista. Vihosen ja Salmen (2007) lukupäiväkirjatutkimuksessa selvisi, että päivän aikana luetuista käännöksistä ruututekstejä oli keskimäärin noin 40 %, opiskelijoilla jopa 50 %. Ajallisesti tekstitettyä sisältöä seurattiin keskimäärin 70,74 minuuttia päivässä. (Vihonen & Salmi 2007, 4–5.) Hietamaa (2014, 8) puolestaan viittaa Gambierin² ja Sorsan³ laskelmiin siitä, kuinka ruututekstien lukemisen voi suhteuttaa romaaneihin. Ensin mainitun mukaan kolmesataasivuisia romaaneita kuluisi vuodessa yli 50, kun taas jälkimmäisen arvio on varovaisempi, noin kolmekymmentä. Vaikka määrät eivät ole kiveen hakattuja, on selvää, että kyseessä on merkittävä lukemisen muoto.

Ruututeksteihin liittyy monia erityispiirteitä, jotka erottavat ne muista käännösteksteistä. Tiettyjen ominaisuuksiensa takia av-kääntämistä on jopa katsottu karsaasti. Esimerkki tästä on tiivistäminen, sillä erilaisten rajoitusten takia ruututeksteistä jää aina puuttumaan alkuperäistekstin sisältöä (Jääskeläinen 2007, 116). Poikkeuksellisinta on kuitenkin ehkä se, että lähdeteksti on läsnä: tuote jää visuaalisesti ja auditiivisesti alkuperäiseen muotoon, kun sen päälle lisätään käännös lähdekielen dialogista sekä muusta oleellisesta tiedosta, kuten kirjeistä ja kylteistä. Valmiissa tuotteessa on siis kolme tasoa: alkuperäinen puhuttu kieli, alkuperäinen kuva sekä tekstitys. (Díaz Cintas 2010, 344–346.) Erityistä on myös tekninen ulottuvuus, joka liittyy av-kääntämiseen monella tavalla. Ensinnäkin tekstityksiä tuotetaan ja katsotaan

² Gambierin koulutuksissa ja seminaareissa esittämä laskukaava; ei julkaistua lähdettä.

³ Sorsa, Jukka: Laskennallista faktaa siitä, kuinka paljon tekstityksiä luetaan. Sähköpostikirje av-kääntäjien ammattikunnan listalle 13.5.2014.

teknisillä laitteilla. Lisäksi niiden käyttäjä on entistä aktiivisempi osa prosessia ja voi uusien audiovisuaalisten muotojen ja tekniikan kehityksen myötä valita esimerkiksi kieliyhdistelmänsä itse. (Díaz Cintas 2009, 10.)

Ruututekstien erityispiirteistä johtuen niihin liittyy erilaisia teknisiä ja kielellisiä haasteita. Av-kääntäjällä on kerrallaan käytössä enintään kaksi riviä, joille mahtuu tekstiä noin 37 merkkiä per rivi. Kukin repliikki on ruudussa noin 2–6 sekuntia. (Tuominen 2015.) Tila- ja aikarajoitusten lisäksi ajastuksessa pitää ottaa huomioon lukunopeus (Vertanen 2007, 150), dialogin rytmi ja kuvaleikkaukset (Aulavuori-Rosvall s. d.). Kielelliselläkin puolella haasteita on erilaisia, ja näistä suurin on ehkä tiivistys. Kaikki sanottu ei mahdu tekstitykseen, joten kääntäjän pitää tiivistää sisältö ja säilyttää samalla olennainen (Díaz Cintas 2010, 346). Joskus henkilöt puhuvat yhtä aikaa (Díaz Cintas 2009, 4), jolloin ongelmallista on paitsi ymmärtää sanottu, myös päättää, kenen puhe on tärkeämpää ja mikä valitaan tekstitykseen. Jotta luettavuus paranee, ajastus ja rivinvaihdot on tehtävä järkevissä paikoissa (Díaz Cintas 2010, 345). Esimerkiksi subjektia ja predikaattia ei eroteta eri riveille eikä ajatuskokonaisuuksia rikota sijoittamalla ne eri repliikkeihin. Päänvaivaa aiheuttavat myös murteet, puhekieli ja kiroilu, jotka luettuna näyttävät paljon vahvemmilta kuin puhuttuna (Díaz Cintas 2010, 346). Oman haasteensa asettaa se, että repliikki on ruudussa vain hetken ja sen sisältö on ymmärrettävä heti (Vertanen 2007, 153). Sen takia kääntäjän kannattaa miettiä vaikkapa slangisanojen käyttöä, koska katsojan huomio saattaa kiinnittyä niihin tarpeettomasti, jolloin keskittyminen voi herpaantua.

4.2 Kritiikkiä: ”Ei siinä noin sanottu.”

Internetin perusteella av-käännöksillä tuntuu olevan erittäin huono maine. Käännöskukkasia kerätään ahkerasti erilaisille sivustoille ja käännösten laatua kritisoidaan kärkkäästikin keskustelupalstoilla. Kritiikin mahdollistaa osaltaan se, että lähdetekstin ollessa läsnä kieltä vähänkin ymmärtävät voivat vertailla ruututekstiä puheeseen (Díaz Cintas 2010, 346). Vaikka kritiikkiin ja alhaiseen arvostukseen liittyy osin nimenomaan av-kääntämiselle ominaisia seikkoja, osa syistä on samoja kuin kääntämisen kritiikissä ylipäätään. Häkkisen (2003, 63) teettämässä kyselyssä av-kääntäjät kokivat, että katsojat eivät ymmärrä kääntämisen edellytyksiä ja että ammattitaidottomat tai huolimattomat kääntäjät pilaavat av-kääntämisen maineen. Yhteistä muun käännösalan kanssa on myös niin sanottu kuka tahansa osaa kääntää -asenne. Kurvin (2013, 27) kyselyssä eräs av-kääntäjä sanoi, että katsojan mielestä työtä voi tehdä ”vaikka apina”. Myös keinot ammatin arvostuksen lisäämiseen ja sitä kautta

kritiikin vähenemiseen ovat pitkälti samanlaisia: Katsojan tietoja ruututekstien rajoituksista ja kääntämisperiaatteista pitäisi lisätä. Lisäksi koulutusvaatimusten uskottiin vähentävän ammattitaidottomien palkkaamista. (Häkkinen 2003, 65–66.)

Arvostusta saattaa osaltaan heikentää se, että jotkut katsojat kokevat tekstityksen turhaksi, varsinkin englanninkielisten ohjelmien osalta. Oma kielitaito yliarvioidaan, vaikka tekstejä kuitenkin vilkuillaan. Tutkijat ovatkin sitä mieltä, että hyvin tehtyä tekstitystä luetaan huomaamatta, jolloin syntyy tunne siitä, että kieltä osaa paremmin kuin todellisuudessa (Jääskeläinen 2007, 119; Vertanen 2007, 151). Tuominen (2012) havaitsi väitöskirjansa vastaanottotutkimuksessa, miten vaikeaa katsojan on arvioida katselutottumuksiaan, koska tekstitystä voi seurata tiedostamatta. Myös ne katsojat, jotka kokivat keskittyneensä vain puheeseen, olivat lukeneet tekstityksiä tai ainakin huomanneet niiden olemassaolon. (Tuominen 2012, 271–272.) Joillakin katsojilla oli aikaa katsoa myös ruotsinkielisiä tekstejä (kyseessä oli elokuvateatterissa esitetty elokuva), ja osia niistä jopa muistettiin (Tuominen 2012, 267). Eräs av-kääntäjä onkin ehdottanut, että ”pitäisi jättää jonain päivänä tekstitykset kokonaan pois, niin ihmiset näkisivät miten ‘hyvin’ he sitä englantia tai muita kieliä osaavat” (Häkkinen 2003, 65).

Kritiikkiin liittyvät myös seikat, jotka häiritsevät katsojia. Jotkut katsojat pitävät sanasanaista käännöstä oikeana. Mäyränpään (2010, 24) pro gradu -tutkielman vastaanottotutkimuksessa erään katsojan mukaan kulttuurikohtaiset ilmaukset näyttävät ”oudoilta”, kun ne on käännetty. Keskustelijat olivatkin sitä mieltä, että vitsit ja sanonnat oli usein käännetty ”väärin” (Mäyränpää 2010, 24), mutta asiaa ei tarkenneta. Voisi olettaa, että heitä häiritsi juuri se, ettei niitä ollut käännetty sana sanalta. Tässä tapauksessa katsojat ymmärsivät lähdekieltä sen verran, että kuulivat puheesta tiettyjä sanoja ja odottivat näkevänsä ne myös tekstityksessä. Odotuksia syntyy myös silloin, kun lähdekieli ei ole tuttu. Jos puhetta kuuluu paljon ja ruudulla näkyy vain pari sanaa, katsoja alkaa ihmetellä, minne osa jäi (Mäyränpää 2010, 25). Silti ainakin kyseiset vastaajat sanoivat ymmärtävänsä, ettei kaikkea puhuttua voi mahduttaa tekstityksiin. Poistoihin oli kuitenkin kiinnitetty huomiota, koska katsojat huomasivat, että muutamia lauseita tai sanoja puuttui välistä. (Mäyränpää 2010, 25.)

Tiivistäminen onkin yksi kritiikin lähde, ja myös Tuomisen (2012, 286–287) tutkimuksessa eräs katsojia häiritsevä asia sujuvuusongelmien ja kirosanojen ohella. Katsojat kiinnittivät huomiota epäuskottavasti käännettyihin kirosanoihin tai muihin odottamattomiin sanavalintoihin. Nämä seikat voivat Tuomisen mielestä häiritä uppoutumista elokuvaan, ja ne vaikuttavat siksi helposti mielikuvaan siitä, onko tekstitys katsojan mielestä hyvä vai huono.

Oikeaa käännösvirhettä katsojat eivät sen sijaan huomanneet. Samanlainen ilmiö tuli esiin Mäyränpään (2010, 35) tutkimuksessa: tekstitys peitti ohjelman tekijöiden tiedot, mutta se ei haitannut katsojia, sillä he eivät huomanneet tai ainakaan maininneet sitä. Kyseiselle virheelle voi kuitenkin olla luonnollinen selitys, koska kaikki kanavat eivät teknisistä syistä salli nostoja. Joka tapauksessa, kuten Tuominen (2012, 286) toteaa, tietyt av-kääntämisen konventiot saattavat synnyttää kritiikkiä, kun taas selvät virheet voivat jäädä huomaamatta.

Eräänä syynä kritiikkiin voi olla se, ettei ymmärretä tekstityksen konventioita. Katajamäki (2009) tutki pro gradu -tutkielmassaan sitä, miten hyvin katsojat tuntevat tekstityskääntämisen periaatteita. Selvisi, että epäsuorasti konventiot ovat ainakin jollain tavalla tiedossa, sillä usein virheet huomattiin, mutta niiden syitä ei osattu selittää. Horjuvuutta kuitenkin oli: vain alle puolet osasi arvioida repliikin keston ja merkkimäärän oikein. (Katajamäki 2009, 50–51.) Lisäksi joidenkin vastaajien mielestä tekstityksissä ei käytetä lainkaan pilkkuja tai pisteitä, ja erään vastaajan mielestä kaksirivinen repliikki näkyy ruudulla 25 sekuntia (Katajamäki 2009, 44; 32). Mielenkiintoista oli, että television katseluun käytetty aika ei korreloinut konventioiden ymmärtämisen kanssa, mutta iällä oli jotain merkitystä: nuoremmat tiesivät käytännöt paremmin (Katajamäki 2009, 47). Merkitystä oli myös sillä, millä tavalla ruututekstejä seuraa. Parhaiten konventiot tunsivat ne, jotka seurasivat sekä puhetta että tekstitystä, kun taas huonoimmat tulokset oli niillä, jotka sanoivat kuuntelevansa vain puhetta (Katajamäki 2009). Lisäksi käännöksiin positiivisimmin suhtautuneet olivat tietoisimpia käytännöistä (Katajamäki 2009, 52). On siis hyvin mahdollista, että kritisoijien joukossa on paljon sellaisia, jotka eivät seuraa tekstityksiä eivätkä ymmärrä niiden periaatteita.

Kritiikki voi olla aiheellistakin. Alhaiset palkkiot, kiireiset aikataulut ja ammattitaidottoman työvoiman käyttö voivat johtaa huonoihin käännöksiin. Motivaatioon saattaa vaikuttaa myös käännettävien ohjelmien sisältö. Kurvin (2013, 26) vastaajat kuvailivat osaa ohjelmatarjonnasta ”tosi-tv-hutuksi” tai ”täydeksi tuubaksi”. Sellaisen kääntämiseen ei välttämättä halua panostaa. Lisäksi on selvää, että av-kääntäjät ovat vain ihmisiä ja että virheitä sattuu kaikille. Lapsuksille voi kuitenkin olla ymmärrettäviä syitä, joita katsoja ei tiedä. Esimerkiksi televisiossa esitetyn tiedoston laatu on paljon kääntäjän saamaa materiaalia parempi. Eräs av-kääntäjä kertookin, että ”totesin sitten leffaa telkusta katsoessani, että metsään meni” (Kurvi 2013, 37).

Internet-keskusteluissa esiintyvät asenteet ovat kuitenkin ilmeisesti hyvin kärjistyneitä, sillä vastaanottotutkimuksissa tekstityksiin ja av-kääntäjiin on suhtauduttu neutraalisti tai jopa positiivisesti. Tuomisen haastattelemat henkilöt pitivät tekstityksiä luotettavina ja

arvovaltaisina lähteinä siitä, mitä elokuvassa tapahtui. Hyväksyvistä sävystä huolimatta yksittäisiä hyviä kohtia ei osattu nimetä, mutta ei myöskään huonoja ratkaisuja. (Tuominen 2012, 278–279.) Samankaltaiseen tulokseen tuli Mäyränpää pro gradu -tutkielmassaan. Katsojien mielestä tekstitys oli kaiken kaikkiaan onnistunut, ja lisäksi heillä oli positiivinen kuva av-kääntäjistä sekä luottoa näitä kohtaan (Mäyränpää 2010, 39; 50). Samassa tutkielmassa haastateltiin myös av-kääntäjiä, jotka osoittautuivat kriittisemmäksi yleisöksi. He muistivat huomattavan paljon yksityiskohtia ja kiinnittivät huomiota muun muassa välimerkkeihin, ajastukseen, fontin paksuuteen, viivojen pituuksiin ja välilyönteihin (Mäyränpää 2010, 51). Lisäksi he intoutuivat antamaan tekstitykselle arvosanan (Mäyränpää 2010, 28).

4.3 Av-kääntäjät – ”kahden kerroksen” väkeä?

Av-käännösala elää murrosaikaa hintakilpailun ja laatutavoitteiden ristitulella. Kääntäjät kantavat huolta alan tulevaisuudesta, mutta jo koko 2000-luvun ajan on ollut samanlaisia ajatuksia. Hietamaa (2014) teki av-kääntäjille kyselyn, jossa hän pyrki selvittämään heidän työolojaan 2010-luvun alussa. Kyselyn ajankohta liittyi av-käännösalaan kuohuttaneeseen tilanteeseen, kun MTV3 syksyllä 2012 ilmoitti ulkoistavansa käännöstoimintansa (Yle 2012a). Sen seurauksena lähes kaikki sen av-kääntäjät irtisanoutuivat heitä odottavien pienempien palkkioiden ja huonompien työolojen takia (Yle 2012b). Toinen suuri kaupallinen kanava Nelonen oli ulkoistanut omat kääntäjänsä jo muutamaa vuotta aiemmin (Av-kaantajat.fi 2012). Hietamaan mukaan kyselyn aikaan Suomessa oli ”kahden kerroksen kääntäjiä”, koska he työskentelivät niin sanotusti kahdessa eri kerroksessa tulojen suhteen. Työsuhteellisen kerroksen työ oli taloudellisesti kannattavaa, mutta silti heidänkin tulonsa olivat pienemmät kuin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilla yleensä. Alempaan kerrokseen kuuluivat työsuhteettomat freelancerit ja yrittäjät, ja heidän nettotulonsa jäivät pienituloisuusrajan alle. (Hietamaa 2014, 24–25.)

Kansainvälisten käännöstoimistojen hintakilpailu on hilannut freelancer-kääntäjien palkkioita alaspäin jo 1990-luvulta lähtien (Mäkelä 2016). Huoli työoloista ja ammatin asemasta onkin ollut olemassa jo kauan ennen 2010-lukua ja alan myllerrystä. Tästä kertoo esimerkiksi Häkkisen (2003, 63) kysely, jossa kaksi kolmasosaa av-kääntäjistä piti ammittaan erittäin tai melko huonosti arvostettuna. Alhaisen arvostuksen syynä pidettiin muun muassa sitä, että puuttuvien koulutusvaatimusten takia alalla voi työskennellä myös ammattitaidottomia tai huolimattomia, jolloin syntyy mielikuva siitä, että työtä voi tehdä kuka tahansa. Syytä arvostuksen puutteeseen vieritettiin myös työnantajapuolelle, joskin työsuhteisten ja

freelancereiden vastauksissa oli eroja (Häkkinen 2003, 63–64; 74), mikä kertonee Hietamaan (2014) kuvailemasta kaksikerroksisuudesta.

Positiivisiakin uutisia on. Tällä hetkellä alalla on voimassa vuonna 2015 allekirjoitettu työehtosopimus, joka tosin koskee vain työsuhteessa olevia (Mäkelä 2016), eli käytännössä suuri osa yrittäjäfreelancereina työskentelevistä av-kääntäjistä jää sen ulkopuolelle. Kanavista Yle on ainoa, jonka käännökset teetetään pääosin omilla kääntäjillä ja jonka freelancerkääntäjätkin kuuluvat Yhtyneet-sopimuksen piiriin. Tosin äskettäin sekin on ulkoistanut osan av-käännöstöinnastaan toimistoille. (Mäkelä 2016.) Ala-arvoisista tekstityksistään tunnettu Netflix puolestaan on ainakin omien sanojensa mukaan alkanut ymmärtää ruututekstien laadun merkityksen, ja muun muassa uutta talk show'ta varten sen kääntäjät ovat käyneet läpi tarkan seulan (Wired 2016). Jutusta ei käy ilmi, koskeeko taitavien kääntäjien valikointi muitakin ohjelmia, mutta jo olemassa olevia tekstityksiä tuskin lähdetään parantelemaan. Lisäksi Netflix on äskettäin ottanut käyttöön Hermes-testin, jolla kääntäjien taitoja voidaan mitata systemaattisesti. (Netflix Tech Blog 2017.) Jo syntynyttä mielikuvaa voi kuitenkin olla vaikea muuttaa ainakaan nopealla aikataululla. Joka tapauksessa viime vuosien kuohunnan voidaan katsoa nostaneen av-kääntämisen profiilia, lisänneen tietoisuutta ammatista ja tiivistäneen av-kääntäjien rivejä. Näillä seikoilla puolestaan on yhteys arvostukseen ja sen parantumiseen.

5 AINEISTO JA METODI

Tässä luvussa esittelen tarkemmin tutkielman aineistoa ja tutkimusmenetelmiä. Ensin kuvailen tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymyksen sekä muistutan lukijaa keskeisten termien määritelmistä ja rajauksista. Seuraavaksi kerron lyhyesti käyttämästäni tutkimusmenetelmästä, joissa yhdistin määrällistä ja laadullista tutkimusta. Lopuksi keskityn analysoituun aineistoon, jonka keräysmenetelmänä oli kyselytutkimus.

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tämän tutkielman tavoitteena on kartoittaa, miten av-käännösalan ulkopuoliset eli katsojat arvostavat av-kääntäjiä. Tarkoitus on myös selvittää, mitkä tekijät arvostukseen vaikuttavat ja miten arvostusta voisi parantaa. Kertaan vielä lyhyesti tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet: Arvostus viittaa yksilöllisiin mielikuviin perustuviin arvioihin eri ammateista. Jäsentelyn apuna käytän seuraavia kategorioita: tulotaso, koulutus ja asiantuntemus, näkyvyys sekä vaikutusvalta, arvovalta ja vastuu. Av-kääntämisellä tarkoitan toimintaa, jonka tulos on ruututeksti eli tekstitys television välityksellä lähetettävissä ohjelmissa, tv-kanavien omissa toistopalveluissa, tallenteilla sekä internetin suoratoistopalveluissa. Näin ollen av-kääntäjä on henkilö, joka tuottaa kyseisiä av-käännöksiä. Av-käännösalan ulkopuolisilla tarkoitan ruututekstien käyttäjiä eli katsojia. Vaikka ruututekstien katselutottumuksia tiedusteltiin kyselyn taustatiedoissa, kohderyhmän ei välttämättä tarvitse katsoa aktiivisesti televisiota tai muita ruututekstien lähteitä, koska pääpaino on käsityksillä ja mielikuvilla. Selvyiden vuoksi puhun silti katsojista. Luen myös muiden alojen kääntäjät ulkopuolisiksi sillä perusteella, että av-kääntäminen eroaa joiltain osin merkittävästikin muista kääntämisen aloista, eivätkä rajoitteet tai käytännöt välttämättä ole kaikkien käännösalan ammattilaistenkaan tiedossa.

Tutkimuskysymykseni on: millainen on av-kääntäjän arvostus katsojan silmissä ja millaiset tekijät arvostukseen vaikuttavat? Lukemani tutkimukset käännösalan arvostuksesta antavat ymmärtää, että kääntäjän arvostus ei ole kovin korkea. Myös kääntäjät itse ovat edellisissä tutkimuksissa olleet sitä mieltä, että ulkopuoliset eivät arvosta tai ymmärrä heidän työtään (esim. Dam & Zethsen 2008, 2011, 2012; Katan 2009; Kurvi 2009). Toisaalta esimerkiksi vastaanottotutkimuksissa asenteet av-kääntäjiä kohtaan ovat olleet suhteellisen positiivisia (Tuominen 2012; Mäyränpää 2010). Lisäksi Dam ja Zethsen huomauttavat, että kääntäjät ajattelevat ehkä liian pessimistisesti: tietyillä mittareilla ulkopuoliset arvostivat kääntäjiä enemmän kuin nämä itse ja toisaalta kääntäjät arvioivat ulkopuolisten arvostuksen todellista

alhaisemmaksi (Dam & Zethsen 2008, 82; 2011, 989). Tästä huolimatta oletukseni on, että katsojat arvostavat av-kääntäjiä keskimukaisesti tai vähän.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Aineistoni on kerätty määrälliselle tutkimukselle ominaisella kyselyllä, mutta analyysissä yhdistän kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta. Asteikko- ja monivalintakysymykset analysoin numeerisesti, kun taas avovastauksia tarkastelin laadulliseen tutkimuksen kuuluvan sisällönanalyysin keinoin. Kuten Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2015, 137) toteavat, määrälliset numerot ja laadulliset merkitykset ovat läheisessä suhteessa toisiinsa ja kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä voidaan käyttää rinnakkain.

Määrälliselle tutkimusmenetelmälle tyypilliseen tapaan tarkastelen tietoa ensisijaisesti numeerisesti ja suuren vastaajamäärän pohjalta (Vilkkä 2007, 14; 17). Määrälliseen tutkimukseen ja etenkin kyselyn tapaiseen keräysmenetelmään liitetään myös objektiivisuus, sillä tutkija ei tapaa vastaajia eikä näin pääse vaikuttamaan heihin henkilökohtaisesti. Toisaalta tuloksia tulkittaessa objektiivisuuteen vaikuttaa esimerkiksi asian tarkasteluun valittu viitekehys. (Vilkkä 2007, 16.) Määrällisestä painotuksesta huolimatta kuitenkin jo tutkimuskysymyksessä käytetty sana millainen antaa ymmärtää, että mukana on myös laadullinen näkökulma. Olisin myös voinut kysyä kuinka paljon av-kääntäjiä arvostetaan, jolloin kysymys olisi limittynyt selvemmin määrälliseen tutkimukseen. Arvostus on kuitenkin monimutkainen ja yksilöllisiin näkemyksiin perustava käsite. Siksi minusta on mielekkäämpää ja jopa turvallisempaa yrittää havainnollistaa tuloksia siten, että numeerinen data sekä laadullinen merkitysten etsintä ja arvostuksen eri ulottuvuuksien kuvailu täydentävät toisiaan.

5.3 Aineisto

Aineistoni koostuu verkkokyselyn tuloksista. Vastauksia tuli 392, mikä on tilastollisten menetelmien kannalta riittävän luotettava määrä. Esimerkiksi Valli (2015, 95) suosittelee vähintään kolminumeroista lukua, jolloin yleistyksien tekeminen on varmempaa. Käsittelen ensin lyhyesti kyselyä keräysmenetelmänä ja kuvailen, miten käyttämäni kysely muodostui ja kehittyi. Sen jälkeen erittelen tarkemmin, millaisista osioista kysely koostuu. Lopuksi kerron, miten olen käsitellyt ja analysoinut aineistoa.

5.3.1 Kysely keräysmenetelmänä ja käytetyn kyselyn kehittäminen

Aineistonhankintatapana käytin verkkokyselyä, koska se on nopea tapa hankkia paljon tietoa lyhyessä ajassa (Valli & Perkkilä 2015, 109; 112). Verkkokysely on myös siitä hyödyllinen, että tutkijan ei tarvitse erikseen syöttää vastauksia mihinkään, sillä ne ovat valmiiksi sähköisessä muodossa. Tämä lisää myös aineiston luotettavuutta, sillä esimerkiksi lyöntivirheet jäävät pois. Lisäksi sähköinen kysely mahdollistaa esimerkiksi vastausvaihtoehtojen rajaamisen vain yhteen, jolloin tulokinnanvaraa on vähemmän. (Valli & Perkkilä 2015, 110; 113.) Toisaalta tulkinta voi olla vaikeaa sikäli, että vastaajat ovat voineet vastata epärehellisesti tai huolimattomasti tai ymmärtää kysymyksen väärin (Hirsjärvi ym. 2015, 195). Nimenomaan verkkokyselyn haasteena on se, että tutkija ei periaatteessa pysty rajaamaan vastaajia, vaan kuka tahansa voi osallistua. Koska vastaajia ei valikoida, kyse ei ole otoksesta vaan näytteestä. (Valli & Perkkilä 2015, 111.) Valikoinnin haaste tuli ilmi siten, että vaikka kyselyn saatteessa sanottiin, että kohderyhmänä ovat vain av-käännösalan ulkopuoliset, kontrollikysymys paljasti, että kahdeksan vastaajaa oli joskus tehnyt av-kääntäjän töitä, mikä sulki heidät tutkimuksen ulkopuolelle.

Kyselylomake pohjautui suurelta osin tanskalaisten Damin ja Zethsenin (2008, 2011, 2012) luomaan kyselyyn, jota sain luvan käyttää. Samoja kysymyksiä on hyödyntänyt myös Itä-Suomen yliopiston Minna Ruokonen (2014), jolta sain tanskasta suomennetun kyselypohjan. Käännetty kysely oli kohdistettu kääntäjille itselleen, joten valitsin ne kysymykset, jotka parhaiten sopivat näkökulmaani alan ulkopuolisten mielipiteistä. Samasta syystä muokkasinkin sanamuotoja. Lisäksi lisäsin kysymyksiä, joilla otin huomioon nimenomaan av-kääntämiseen liittyviä seikkoja sekä taustatiedoissa että varsinaisissa kysymyksissä.

Sain palautetta kyselyluonnoksesta ohjaajaltani ja muilta samaan aikaan tutkielmaa tehneiltä seminaariryhmän jäseniltä. Lisäksi testasin sitä kolmella kohderyhmään kuuluvalla henkilöllä eli av-käännösalan ulkopuolisella. Palautteen perusteella muotoilin sanamuotoja uudelleen ja poistin muutaman epäselvän tai epärelevantin kysymyksen. Verkkokyselyissä tärkeää on kyselyn toimivuus ja helppokäyttöisyys eri laitteilla (Valli & Perkkilä 2015, 110). Siksi pyysin pilottivaiheessa testaamaan kyselyn myös sen varsinaisella alustalla eli Tampereen yliopiston e-lomakkeella. Teknisiin muutoksiin kuului esimerkiksi avovastausten tekstikenttien suurentaminen. Lisäksi selvisi, että tiettyjen kysymysten lisäohjeistusta ei saanut näkyviin mobiililaitteilla, joten tiivistin ohjeita ja lisäsin ne suoraan kysymysten perään. Tämän jälkeen viimeistelin kyselyn saatteen ja julkaisin lomakkeen e-lomake-alustalla.

Kysely oli auki 11.12.2016–11.1.2017. Aluksi lähetin linkin kahdelle suosittuun keskustelupalstalle (Suomi24, vauva.fi), mutta joulua edeltävänä aikana vastauksia tuli niukasti. Vuoden 2017 puolella aloin mainostaa kyselyä uudestaan ja tällöin käytin alustana Facebookia. Kyselylinkkiä jakoivat sekä yksityiset käyttäjät että muun muassa Suomen av-kääntäjät -sivusto. Koska edellä mainitun kanavan kautta saavutettavilla henkilöillä on kenties positiivisempi suhtautuminen av-kääntämiseen, lisäsin kyselyn vastapainoksi käännösvirheitä etsivään Käännöskukkasia-ryhmään. Koska kysely levisi pääasiassa Facebookin välityksellä, sen ulkopuolelle jäi luonnollisesti sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole Facebookissa.

5.3.2 Kyselyn rakenne

Kysely koostui neljästä osasta. Osa A kartoitti vastaajien taustatietoja, kuten ikää, koulutustasoa ja ruututekstien seuraamistapoja. Mukana oli myös kontrollikysymys, jolla varmistettiin, etteivät vastaajat ole työskennelleet av-käännösosalalla. Osa B liittyi av-kääntäjän ammattikuvaan. Vastaajilta pyydettiin muun muassa arvioita koulutuksen kestosta tai siitä, kuinka paljon erityisosaamista av-kääntäjän työ vaatii. Osa C pureutui suoremmin arvostukseen, ja sanaa käytettiin myös kysymysten muotoiluissa. Arvostusarvioiden lisäksi kysyttiin tekijöitä, jotka siihen vaikuttavat. Osa D selvitti lyhyesti, mitä mieltä vastaajat ovat av-kääntäjän ammatin suojaamisesta. Kyselyn lopussa oli vielä avoin tekstikenttä, jossa sai antaa yleisiä kommentteja.

Moni kysymys oli sellainen, jossa vastaaja valitsi sopivimman vaihtoehdon asteikolla 1) erittäin paljon, 2) paljon, 3) jonkin verran, 4) vähän tai 5) erittäin vähän tai ei lainkaan. Näistä ”erittäin paljon” annettiin ensin, ettei vastaaja valitsisi huonointa vaihtoehtoa vain siksi, että se tuli ensin (Dam & Zethsen 2008, 78). Vaihtoehto ”en osaa sanoa” jätettiin tarkoituksella pois. Tällä tavoin osallistujia kannustettiin vastaamaan (Dam & Zethsen 2008, 78). Kyseisen vaihtoehdon pois jättäminen on perusteltua myös siksi, että jos vastaajalla ei ole mielipidettä, hänen ei ole pakko vastata (Valli 2015, 98). Tämä oli toteutettu siten, että saatteessa kerrottiin vastaamisen vapaaehtoisuudesta. Pakko oli vastata vain kontrollikysymykseen siitä, onko tehnyt av-kääntäjän töitä. Mielipiteitä kartoittavien asteikkokysymysten lisäksi kyselyssä oli sellaisia monivalintakysymyksiä, joissa piti vastata kyllä/ei tai arvioida esimerkiksi palkkiotasoa sekä koulutuksen kestoa valitsemalla yksi annetuista vaihtoehdoista. Mukana oli myös niin sanottuja sekamuotoisia kysymyksiä (Vilka 2007, 69), joissa alimpana vaihtoehtona oli muu/mikä.

Monivalintakysymysten etuna on esimerkiksi tulosten nopea vertailu. Lisäksi niiden käsittely ja analysointi on helppoa. (Hirsjärvi ym. 2015, 201.) Toisaalta huono puoli on se, että

valmiit vaihtoehdot voivat rajoittaa vastaamista (Hirsjärvi ym 2015, 201). Tämän kompensoimiseksi mukana oli avovastauskenttiä, joissa oli mahdollista perustella edellisen kysymyksen vastauksia tarkemmin. Lisäksi tietyissä kysymyksissä odotettiin nimenomaan avovastausta. Avokysymysten heikkous on muun muassa se, että niihin jätetään helposti vastaamatta tai vastaus on aiheen vierestä. Lisäksi vastausten luokittelu ja analysointi on työlästä ja aikaa vievää. (Valli 2015, 106.) Toisaalta vastaajien mielipide saadaan paremmin selville (Valli 2015, 106) ja he voivat ilmaista itseään omin sanoin (Hirsjärvi ym. 2015, 201).

5.3.3 Tulosten käsittely ja analyysi

Kyselyn sulkeuduttua alkoi aineiston käsittely. Ensin latsin tulokset Excel-tiedostona omalle koneelleni, jossa pääsin tarkastelemaan niitä paremmin. Vastauksia oli tallennettu yhteensä 392 kappaletta. Koska kysely oli rajattu koskemaan vain alan ulkopuolisia, kontrollikysymyksen avulla varmistin, ettei joukossa ollut av-kääntäjiä. Kahdeksan vastaajaa kertoi tehneensä joskus av-kääntäjän töitä ja eräs heistä oli lähettänyt lomakkeen kaksi kertaa, joten nämä vastaukset karsittiin pois. Tämän jälkeen varmistin vielä silmämääräisesti, ettei muita vastauksia ollut lähetetty kahdesti tai ettei niissä ollut muita pois sulkevia tekijöitä, kuten robotin lähettämiä vastauksia. Lomakealusta ei kuitenkaan tallenna IP-osoitteita, joten teoriassa eri vastaukset antamalla olisi voinut vastata useamman kerran. Karsinnan jälkeen kelpoisia vastauksia jäi 383 kappaletta.

Seuraavassa vaiheessa aloin tutkia taustatiedot-osuutta. Taulukko-ohjelman avulla laskin annettuja vastauksia ja ryhmittelin niitä pivot-kaavioiksi. Taustatietojen jälkeen siirryin tarkastelemaan varsinaisia vastauksia. Keskityin ensin asteikko- ja monivalintakysymyksiin, joiden tulokset oli helppo muuttaa numeeriseen muotoon niin ikään taulukko-ohjelmalla. Kaiken kaikkiaan vastausten suuri määrä yllätti, ja jopa avokysymyksiin oli vastattu innokkaasti. Tutkielman rajoitusten takia minun pitikin jättää osa vastauksista analysoimatta. Esimerkiksi television, tallenteiden ja suoratoistopalveluiden sekä Ylen, MTV:n, Nelosen ja muiden tv-kanavien tekstitysten väliset kysymykset jäivät analyysin ulkopuolelle. Niillä olisin epäsuorasti pyrkinyt selvittämään, eroaako av-kääntäjän arvostus sen mukaan, missä palvelussa tekstitykset esiintyvät. Lisäksi muutaman muun avovastauskentän suhteen toimin niin, että luin toki kaikki vastaukset, mutta en luokitellut niitä yksitellen vaan annoin niistä vain yleisluontoisen sanallisen kuvauksen.

Muut avovastaukset analysoin sisällönanalyysin avulla, joka on eräs laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmistä. Eräs sen eduista etenkin tämän tutkielman kannalta on se, että

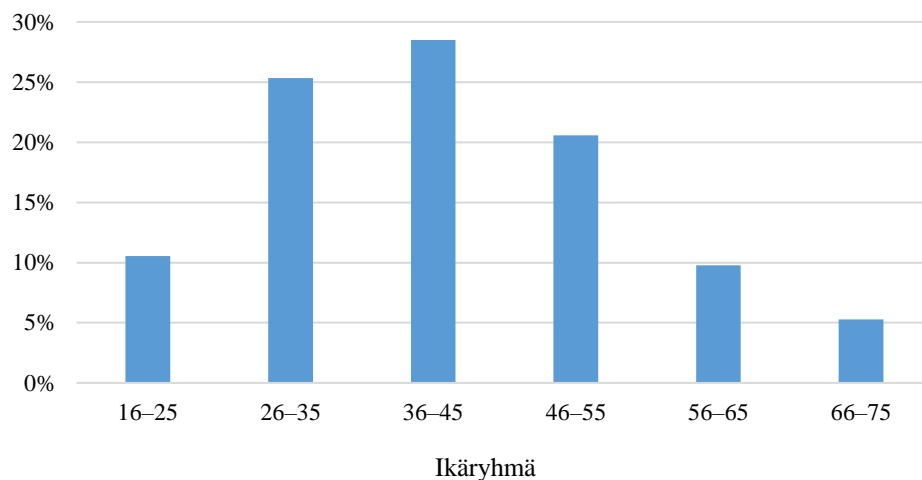
aineistosta voidaan tuottaa myös määrällisiä tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91; 107.) Tällöin vastauksista voi luotettavammin tehdä yleistyksiä, koska muuten näin suuresta tietomäärästä on vaikea hahmottaa kokonaisuuksia. Luettuani kunkin avokysymyksen vastaukset huolella ryhdyin luokittelemaan niitä pääluokkiin, yläluokkiin ja tarvittaessa vielä alaluokkiin. Tarpeen mukaan luokittelu on esitetty havainnollistavissa taulukoissa. Nostin aineistosta esiin myös mielenkiintoisia esimerkkisitaatteja, joita on sekä tekstin lomassa että taulukoissa. Sisällönanalyysin tavoitteena on järjestää aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon sekä kuvailla sitä sanallisesti. Lisäksi on muistettava, että luokittelu ei ole yhtä kuin tulokset, vaan järjestetyn aineiston pohjalta tehdään vielä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103; 108.) Kerron tekemistäni huomioista sekä analyysin ohessa että laajemmin luvussa seitsemän.

6 AV-KÄÄNTÄJÄN ARVOSTUS KATSOJIEN NÄKÖKULMASTA

Tässä luvussa analysoin kyselyn vastauksia. Ensin esittelen vastaajien taustatiedot, minkä jälkeen keskityn Damin ja Zethsenin (2008, 2011, 2012) sekä Ruokosen (2014) tutkimuksista tuttuihin neljään kategoriaan, jotka muokkasin analyysin tarpeiden pohjalta seuraaviksi: 1) tulotaso, 2) koulutus ja asiantuntemus, 3) näkyvyys sekä 4) vaikutusvalta, arvovalta ja vastuu. Alaluku 6.6 keskittyy av-kääntäjän arvostusta parantaviin ja heikentäviin seikkoihin, eri toimijoiden vaikutukseen siinä sekä kysymyksiin ammatin suojaamisesta. Alaluvussa 6.7 käsittelen vastauksia suoraan kysymykseen arvostuksen määrästä ja rinnastuksia muihin ammatteihin sekä teen tiiviin yhteenvedon tärkeimmistä tuloksista.

6.1 Vastaajien taustatiedot

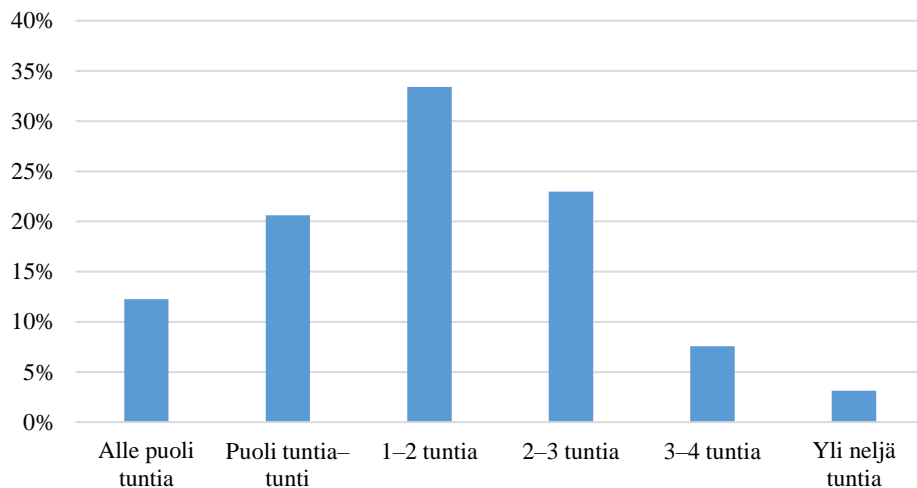
Vastaajien ikähaarukka oli laaja, sillä vanhin heistä oli 74 vuotta ja nuorin 16 vuotta. Iän jätti ilmoittamatta neljä henkilöä. Eniten vastaajia (74 %) oli 26 ja 55 ikävuoden välillä, kuten kuvio 1 osoittaa.

Kuvio 1. Vastaajien ikäjakauma 379 vastaajan kesken

Vastaajista ylivoimaisesti suurin osa oli naisia (75 %). Miehiä oli 18 %, ja loput eivät halunneet ilmoittaa sukupuoltaan (6 %) tai valitsivat vaihtoehdon muu (1 %). Koulutustasoista korostui ylempi korkeakoulututkinto, joka oli 34 prosentilla vastaajista. Seuraavaksi yleisimmät koulutustaustat olivat alempi korkeakoulututkinto (18 %) ja ammattikorkeakoulututkinto (16 %). Lukion tai ammattikoulun käyneitä oli molempia 11 %.

Kysyttäessä kuinka paljon vastaajat arviolta seuraavat ruututekstejä päivässä, yleisin arvio oli 1–2 tuntia. Tämä sopii yhteen esimerkiksi Vihosen ja Salmen (2007, 4–5) tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan tekstitettyä sisältöä seurataan keskimäärin 70,74 minuuttia päivässä. Seuraavaksi yleisimmiksi kestoiksi arvioitiin 2–3 tuntia ja puoli tuntia–tunti. Aika-arviot on esitetty alla olevassa kuviossa 2.

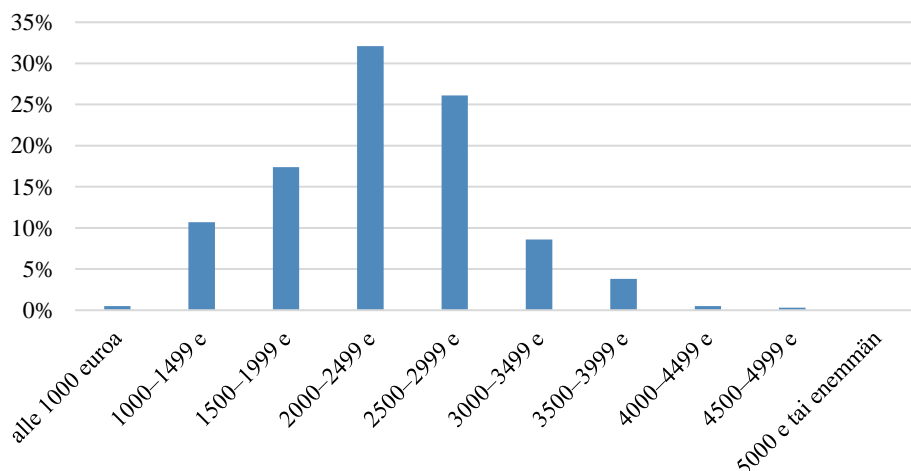
Kuvio 2. Ruututekstien seuraamiseen päivässä käytetty aika 383 vastaajan kesken

Ruututekstien yleisin katsomispaikka jakautui tasaisesti eri vaihtoehtojen välille. Kaupallisia kanavia (33 %), Ylen kanavia (32 %) ja internetin suoratoistopalveluita (31 %) erotti vain pari prosenttiyksikköä. Tallenteita (esim. DVD, Blu-Ray) piti katsotuimpana ruututekstien lähteenä vain 4 % vastaajista. Arviot ruututekstien seuraamistavoista olivat melko samanlaisia, sillä 88 % sanoi seuraavansa sekä puhetta että tekstitystä. Pelkästään ruututeksteihin tukeutui 5 % vastaajista, ja pelkkää puhetta ilmoitti kuuntelevansa 4 %. Kysymyksen jälkeinen avoin vastauskenttä keräsi 22 kommenttia, joissa omaa vastausta perusteltiin. Pääasiassa viitattiin siihen, että tekstitysten seuraamistapa riippuu kielestä: jos ohjelman kieltä osaa, tekstejä seuraa harvemmin. Toisaalta kerrottiin, että eri murteiden tai erikoissanaston ymmärtämisessä tekstityksestä oli hyötyä. Lisäksi muutama vastaaja mainitsi nojaavansa ruututeksteihin silloin, kun televisio on hiljaisella tai jos katsoo sosiaalisen median videopätkiä ilman ääntä. Jälkimmäinen tekstitysmuoto ei kuulu tutkielman piiriin, mutta se voisi mielenkiintoinen ja antoisa tutkimuskohde tulevaisuudessa.

6.2 Tulotaso

Av-kääntäjien tulotasoa on vaikea arvioida, koska erot työsuhteisten ja työsuhteettomien sekä Yhtyneet-sopimuksen piirissä olevien ja sen ulkopuolisten välillä ovat suuret (SKTL 2009; Hietamaa 2014). Lisäksi alalla on paljon sellaisia, jotka eivät työskentele päätoimisesti av-kääntämisen parissa (SKTL 2009). Niin sanottujen Yhtyneet-kääntäjien keskimääräinen vuositulo vuonna 2009 oli 35 000–40 000 euroa vuodessa, ja neljänneksen vuosiansiot ylittivät 50 000 euroa. Sopimuksen ulkopuolisten vuositulot olivat vain 20 000–25 000 euroa, mutta kuten sanottu, tässä ryhmässä sivutoiminen av-käännöstyö on yleisempää. (SKTL 2009.)

Jos otetaan esimerkiksi Yhtyneet-sopimuksen ulkopuolisten kääntäjien 25 000 euron vuositulot ja jaetaan ne karkeasti kahdellatoista, saadaan kuukausituloksi noin 2 080 euroa. Se sisältyy vastaajien eniten valitsemaan palkkiohaarukkaan 2 000–2 499 euroa, jonka valitsi 32 % vastaajista, kuten kuviosta 3 ilmenee. Sopimuksen ulkopuolisten keskimääräinen alempi vuosiansio suhteutettuna on noin 1 600 euroa kuukaudessa. Tätä veikkasi 17 % vastaajista. Toiseksi yleisin arvio oli kuitenkin 2 500–2 999 euroa, johon Yhtyneet-kääntäjien keskivuosispalkkion alempi määrä, eli noin 2 900 euroa kuukaudessa, osuu. Vastaajat siis päättelivät alemmat ansiotasot hyvinkin osuvasti. Toisaalta Yhtyneet-kääntäjien keskimääräisen vuositulon yläraja suhteutettuna on noin 3 300 euroa kuukaudessa, ja neljännes heistä tienasi kuukaudessa noin 4 200 euroa. Näiden kategorioiden tuloja uskalsi arvioida vain yhteensä 13 % vastaajista. On myös otettava huomioon, että kysymyksessä kysyttiin nimenomaan päätoimisen kääntäjän tuloarvioita. Näin ollen myös alempien arvioiden voidaan sanoa olevan liian alhaisia.

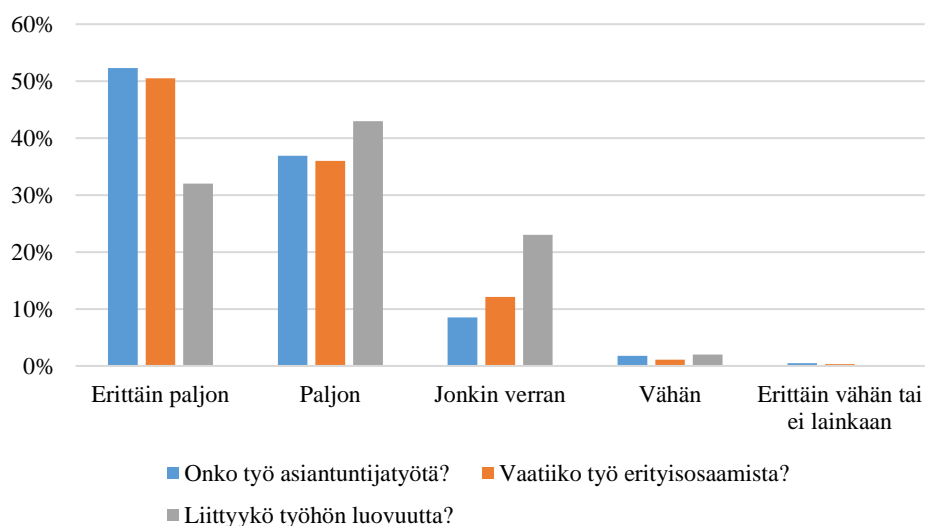
Kuvio 3. Arvio päätoimisen av-kääntäjän kuukauden bruttotuloista 383 vastaajan kesken

6.3 Koulutus ja asiantuntemus

Seuraavaksi tarkastelen koulutusta ja asiantuntemusta kolmesta eri näkökulmasta. Ensin vuorossa ovat asteikkovastaukset av-kääntäjän asiantuntemuksesta, erityisosaamisesta ja luovuudesta sekä niihin liittyvät avovastaukset. Toiseksi esittelen vastaajien näkemyksiä av-kääntäjän koulutuksen kestosta. Kolmanneksi käyn läpi arvioita siitä, miten kauan käännöstyöhön kuluu aikaa.

6.3.1 Asiantuntemus, erityisosaaminen ja luovuus

Tässä alaluvussa käsittelen kolmea av-kääntäjän ammattikuvaan liittyvää seikkaa, jotka ovat asiantuntemus, erityisosaaminen ja luovuus. Niiden määrää kysyttiin asteikkokysymyksillä, joiden tulokset näkyvät kuviosta 4. Asiantuntijatyökysymykseen vastasi 377 henkilöä ja erityisosaamis- ja luovuuskysymyksiin 380 henkilöä. Vastaukset painottuvat selkeästi kuvion positiivisemmalle puolelle. Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että av-kääntäminen on erittäin paljon asiantuntijatyötä (52 %) ja että se vaatii erittäin paljon erityisosaamista (51 %). Myös luovuutta katsottiin olevan paljon (43 %) tai erittäin paljon (32 %). Jonkin verran -vastauksia oli nimensä mukaisesti jonkin verran, kun taas kahden alimman luokan vastausten osuus oli hyvin pieni tai jopa olematon. Kaiken kaikkiaan nämä tulokset ovat siis hyvin myönteisiä.

Kuvio 4. Arvio av-kääntäjän asiantuntemuksesta, erityisosaamisesta ja luovuudesta

Asteikkokysymysten jälkeen oli avokenttä, jossa vastauksia sai halutessaan perustella. Asiantuntemukseen, erityisosaamiseen ja luovuuteen liittyviä avovastauksia oli yhteensä 38 kappaletta. Vastauksissa asiantuntemus ja erityisosaaminen rinnastuivat usein, ja myös

asteikkovastauksissa niiden yleisyys kulki lähes käsi kädessä. Siksi käsittelen niihin liittyviä avovastauksia yhdessä, kun taas luovuutta koskevia kommentteja esittelen tämän alaluvun lopussa. Jaoin asiantuntemus- ja erityisosaamisvastauksissa esiintyvät maininnat neljään eri luokkaan: kielelliset taidot, kääntämiseen liittyvät taidot, kulttuuriset taidot ja muut. Luokittelu on esitetty taulukossa 4. Joskus vastauksissa sanottiin vain yleisesti, että pitää osata kieltä tai hallita kääntäminen. Tällaisia ympäröiväisiä mainintoja en ottanut mukaan taulukkoon, koska kyseiset taidot ovat olennainen osa av-kääntäjän työtä ja koska mielenkiintoisempaa oli eritellä, millaisia taitojen osa-alueita mainittiin joko suoraan tai epäsuoraan.

Taulukko 4. Av-kääntäjän asiantuntemus ja erityisosaaminen

Yläluokka	Alaluokka (mainintojen määrä)	Esimerkki
Kielelliset taidot	<ul style="list-style-type: none"> - Erikoisan sanasto (10 kpl) - Sanaleikit, sanonnat ym. (5 kpl) - Kielen vivahteet (2 kpl) - Murteet (1 kpl) - Uusien sanojen keksiminen (1 kpl) 	”Joskus aivan hienoja termien, ammattisanojen ym. käyttöä (esim veitsisimpukka, puheessa vain ihmetystä). Upeata!” – Nainen, 73
Kääntämiseen liittyvät taidot	<ul style="list-style-type: none"> - Merkityksen kääntäminen (4 kpl) - Tiivistäminen (4 kpl) - Konteksti (2 kpl) - Tarkkuus, vastaavuus (2 kpl) 	”On tärkeää ymmärtää ja osata kääntää sanottu siten, että käännöksestä käy ilmi oikea tarkoitus, ei vain pelkät sanat.” – Nainen, 34
Kulttuuriset taidot	<ul style="list-style-type: none"> - Huumori (2 kpl) - Lähde- ja kohdekulttuurin tuntemus (2 kpl) - Viittausten ymmärtäminen (2 kpl) 	”Av-kääntäjän on tunnettava hyvin sekä lähde- että kohdekulttuuri ja siinä tapahtuvat muutokset ja trendit, hallittava kieli + erikoisaloja, viittauksia kirjallisuuden kulttuuriin, huumoriin, tieteenaloihin ym.” – Nainen, 41
Muut	<ul style="list-style-type: none"> - Yleissivistys (3 kpl) - Elämäkokemus (1 kpl) - Perehtyneisyys eri aloihin (1 kpl) 	”Erityisosaamiseksi katson kohtalaisen laajan yleissivistyksen monelta alalta ettei tule jatkuvia käsitelmöitä.” – Mies, 62

Eniten mainintoja sai yläluokka kielelliset taidot, jonka sisällä erikoisan sanastojen tuntemus korostui. Lisäksi usein mainittiin sanaleikkien ja vastaavien kääntäminen, jonka osa vastaajista katsoi liittyvän luovuuteen. Muita mainittuja kielellisiä osa-alueita olivat kielen vivahteiden ja murteiden hallinta sekä uusien sanojen keksiminen. Kääntämiseen liittyviä taitoja luokittelin olevan neljää eri tyyppiä. Eniten mainintoja saivat merkityksen kääntäminen eli se, että sanasanaisuus ei yleensä toimi, sekä sanotun tiivistäminen. Tiivistäminen mainittiin myös luovuuden yhteydessä. Lisäksi kääntämiseen liittyväksi erityisosaamiseksi laskin kontekstin

huomioimisen ja tarkkuuden. Kulttuurisista taidoista mainittiin huumorin ja erilaisten viittausten ymmärtäminen sekä lähde- ja kohdekulttuurin tuntemus. Yläluokkaan muut sijoitin kolme teemaa: yleissivistys, elämäkokemus ja perehtyneisyys eri aloihin.

On mielenkiintoista, miten painopiste oli erikoisalojen sanastojen tuntemisella ja toisaalta hyvällä yleissivistyksellä. Tiedonhakutaitoja sen sijaan ei mainittu suoraan kertaakaan. Vastauksista saattaakin saada sen kuvan, että av-kääntäjän pitäisi olla eräänlainen kävelevä sanakirja. Vain yhdessä vastauksessa mainittiin, että asiat pitää tarkistaa eikä olettaa, minkä voi katsoa epäsuorasti viittaavan tiedonhakuun. Erikoisalojen hallintaa siis pidettiin arvossa, mutta av-kääntäjä kuitenkin pystyy harvoin erikoistumaan tietyn aihepiirin ohjelmiin, toisin kuin esimerkiksi asiatekstinkääntäjä, josta käännettävän materiaalin ansiosta saattaa tulla suppeankin alan asiantuntija. Tässä mielessä av-kääntäjän ja kaunokirjallisuuden työnkuvat ovat lähellä toisiaan, koska lähdetekstissä käsitellään usein mitä erilaisimpia aiheita. Kevyissä realitysarjoissakin voidaan yhtäkkiä lähteä metsästämään tai käsitellä historiaa, jolloin tiedonhakutaidot ovat avainasemassa.

Luovuutta käsiteltiin tarkemmin 14 avovastauksessa. Suurimmassa osassa vastauksia luovuuden nähtiin liittyvän kulttuurisidonnaisten ilmausten, kuten vitsien, sanaleikkien ja sanontojen kääntämiseen. Luovuutta siis tarvitaan, kun pitää kääntää jotain, jolle ei ole suoraa vastinetta, kuten esimerkin 1 vastaaja kertoo:

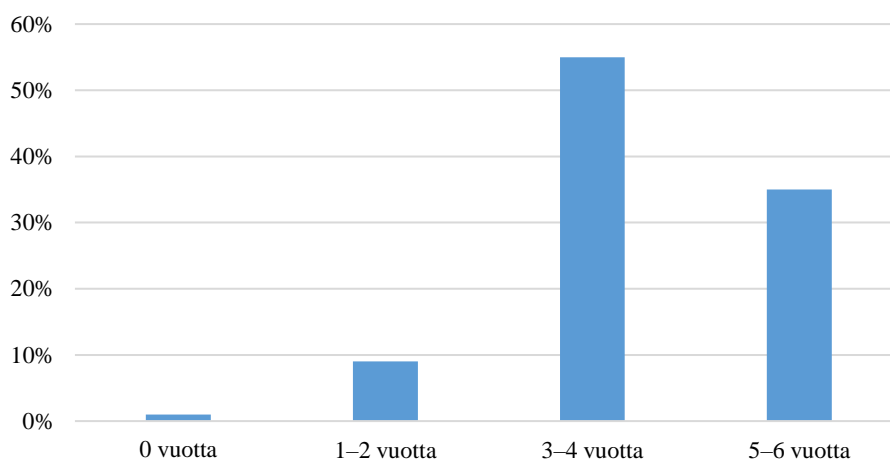
(1) Luovuutta vaatii ajatella kirjaimellisen käännöksen yli ja löytää omaan kieleen sopiva tapa ilmaista asiaa, joka vastaa alkuperäistä viestiä vaikka esim. kielikuva olisi eri kuin alkuperäisessä. – Nainen, 27

Toinen luovuuden yhteydessä esiin noussut aihe oli tiivistäminen, joka mainittiin kolmesti. Tällä tarkoitettiin, että sanotun pitää mahtua kompaktisti ruudulle, mutta kuitenkin siten, että merkitys ja vivahteet säilyvät. Tutkielman aiheena ei ollut av-käännöskonventioiden tutkiminen sinänsä, mutta mainitsen silti, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vastaajat näyttivät tietävän tiivistämisen osaksi ruututekstien erityispiirteitä, hyväksyvän sen ja jopa arvostavan tiivistystaitoa.

6.3.2 Koulutuksen kesto

Av-kääntäjän ammattikuvaa kartoittavassa osiossa pyysin vastaajia myös arvioimaan, kuinka paljon lukion jälkeistä koulutusta he uskovat av-kääntäjän tarvitsevan. Kieliä ja kääntämistä opiskellaan yliopistoissa, joten tarkoitan lukion jälkeisellä koulutuksella nimenomaan yliopistokoulutusta. Koska kääntäjän ammatti ei ole säädelty, mikään ei kuitenkaan estä

esimerkiksi ammattikorkeakoulutaustaisia toimimasta av-kääntäjinä, ja heillä voikin olla vahva asiaosaaminen. Vastaajien arviot ilmenevät kuviosta 5. Yli puolet (55 %) arvioi tarvittavan koulutuksen kestoksi 3–4 vuotta. Kolme vuotta on tavoiteaika, jossa suoritetaan alempi korkeakoulututkinto eli kandidaatin tutkinto (Jyväskylän avoin yliopisto s. d.). Seuraavaksi yleisin vaihtoehto (35 %) oli 5–6 vuotta, joka vastaa maisterin tutkintoa, jonka tavoitteellinen suoritus aika on kaksi vuotta (Jyväskylän yliopisto s. d.) eli kandidaatin tutkintoon lisättynä noin viisi vuotta. Vaikka kandidaatin tutkinto antaa kääntäjälle hyvän lähtökohdan uraa varten, maisterivaiheessa tiedot ja taidot syventyvät. Lisäksi esimerkiksi Tampereen yliopistossa nimenomaan av-kääntämiseen liittyviä kursseja tarjotaan vasta maisterivaiheessa, mikä sekin puoltaa pidemmän koulutuksen merkitystä. Vastaajista 9 % kannatti vaihtoehtoa 1–2 vuotta ja 1 % eli neljä vastaajaa vaihtoehtoa 0 vuotta. Viimeksi mainitun ryhmän mielestä av-kääntäjäksi voisi siis ryhtyä suoraan lukio- tai ammattikoulupohjalta.

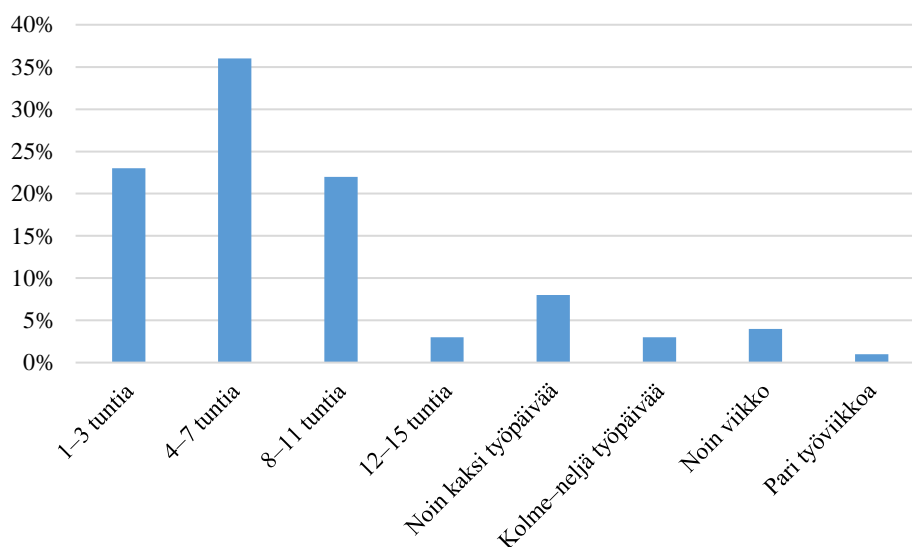

Kuvio 5. Arvio av-kääntäjän tarvitseman koulutuksen kestosta 382 vastaajan kesken

Tulokset on hyvin lähellä Damin ja Zethsenin (2008) käännösalan ulkopuolisille teettämää kyselyä. Myös siinä yli puolet vastaajista arvioi vaadittavan koulutuksen kestoksi 3–4 vuotta eli kandidaatin tutkinnon verran. Toisaalta Dam ja Zethsen keskittyivät tanskalaisiin auktorisoituihin kääntäjiin, joiden nimike on suojattu ja joilta vaaditaan maisterin tutkintoa. Niin sanottu oikea vastaus oli siis olemassa. Av-kääntäjien suhteen kysymys on kuitenkin sikäli hankala, että mitään virallisia tai yhtenäisiä koulutusvaatimuksia ei ole. Vastaajien mielikuvat ovat silti selvät: yli puolet on sitä mieltä, että av-kääntäjä ei tarvitse ylempää korkeakoulututkintoa.

6.3.3 Arvio työn tekemiseen käytetystä ajasta

Seuraavaksi pyysin vastaajia arvioimaan avokentässä, kuinka kauan 45-minuuttisen ohjelman tekemiseen menee. Selvensin, että työhön lasketaan kuuluvaksi ajastus, kääntäminen ja lopputarkistus. Kyse oli nimenomaan käännoistyöstä, enkä sisällyttänyt siihen muita työtehtäviä, kuten yrittäjien kohdalla esimerkiksi laskutusta. Kysymys osoittautui mielenkiintoiseksi mutta myös ongelmalliseksi, sillä en ollut ohjeistanut vastaajia tarpeeksi tarkasti siitä, millaisessa muodossa halusin vastauksen olevan. En tarkoituksella antanut valmiita vaihtoehtoja, koska halusin saada vastaajien itsenäisen mielipiteen. Tuloksiin otin mukaan vain tarkat arviot, enkä yrittänyt tulkita, tarkoittaako esimerkiksi päivä työpäivää vai vuorokautta. Jätin varmuuden vuoksi pois myös sellaiset luvut, joissa ei ollut mitään määrettä perässä, koska en voi olla varma, tarkoitettiinko niillä tunteja, vuorokausia vai jotain muuta. Joidenkin arvioiden haarukka puolestaan oli niin suuri (esim. 6–16 tuntia), että ne olisivat menneet useaan kategoriaan, ja sillä perusteella en ottanut niitä mukaan. Jos vastaus oli kahden kategorian rajalla (esim. 3–4 tuntia), pyörustin sen ylöspäin. Vaikka osa arvioista jäi pois, kelpoisia vastauksia oli silti yhteensä 331. Ne on koottu kuvioon 6.

Kuvio 6. Arvio 45-minuuttisen ohjelman tekemiseen kuluvasta ajasta

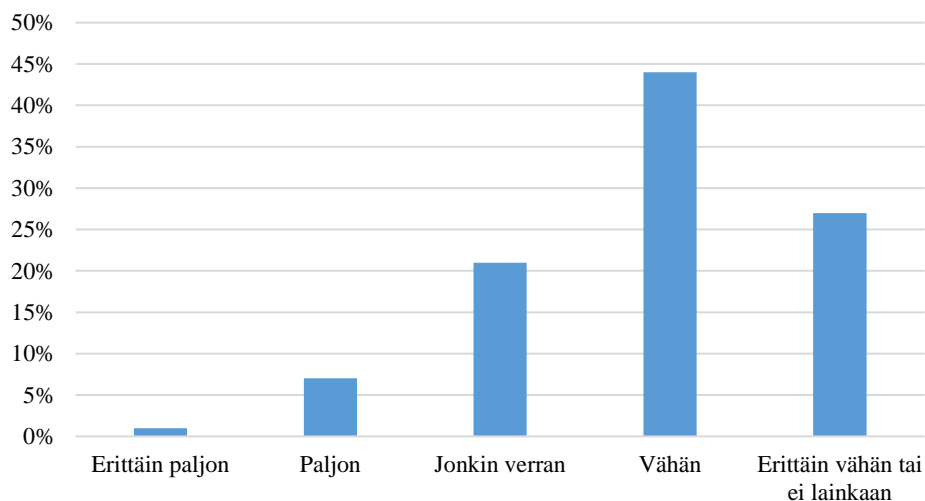
Yleisimmin kestoksi arvioitiin 4–7 tuntia, ja tätä mieltä oli 36 % vastaajista. Kyseinen kategoria (4–7 tuntia) on tunnin muita pidempi, koska halusin erottaa kahdeksan tuntia eli yleisen työpäivän keston aloittamaan oman kategoriansa. Ero on kuitenkin niin suuri, että vaikka lisätunti saattaa muuttaa määrää, kategoria olisi silti yleisin. Määrää lisää sekin, että moni vastaus oli 3–4 tuntia, jolloin se pyöristyi ylöspäin. Seuraavaksi yleisemmät arviot olivat 1–3

tuntia (23 %) ja 8–11 tuntia (22 %). Vastausten luotettavuuteen voi vaikuttaa se, että osa vastaajista ei luultavasti lukenut kysymystä tarkasti, sillä alin arvio oli ”noin tunti”. Jos ohjelma itsessään kestää jo 45 minuuttia, ja se pitää ajastaa, kääntää ja tarkistaa, tunnissa ehtii vasta katsoa sen. Saattaa siis olla, että alimman kategorian valinneet vastaajat ajattelivat, että ohjelma vain käännetään. Joka tapauksessa aika-arvio on erittäin alhainen myös pelkkään kääntämiseen.

Niin sanotusti oikea vastaus on kaksi–neljä kahdeksantuntista työpäivää (Aulavuori-Rosvall s. d.). Kahta työpäivää veikkasi 8 % vastaajista ja kolmea–neljää työpäivää 3 %, eli yhteensä vain 11 % vastaajista. Todellinen kesto kuitenkin riippuu paljon ohjelman genrestä, vaativuudesta ja repliikkien määrästä sekä kääntäjän henkilökohtaisesta työtahdistä. Joka tapauksessa voidaan todeta, että 81 % vastaajista arvioi keston alakanttiin valitsemalla vaihtoehdot 1–11 tuntia. Alan ulkopuolisen on kuitenkin erittäin vaikea arvioida työhön kuluvaa aikaa, joka riippuu monesta asiasta. Monen vastaajan mielestä lisätieto av-kääntämisestä olisikin erittäin tervetullutta, kuten luvussa 6.6 tulee ilmi.

6.4 Näkyvyys

Kääntämistä on pidetty näkymättömänä ammattina, ja sama näkyy tämän tutkielman vastauksissa, kuten kuvio 7 osoittaa. Vastaajista yhteensä 71 % oli sitä mieltä, että av-kääntäjät näkyvät yhteiskunnassa vähän tai erittäin vähän tai ei lainkaan. Vain 8 % piti näkyvyyden määrää suurena tai erittäin suurena, kun taas 21 % vastasi, että sitä on jonkin verran.

Kuvio 7. Arvio av-kääntäjän näkyvyydestä yhteiskunnassa 376 vastaajan kesken

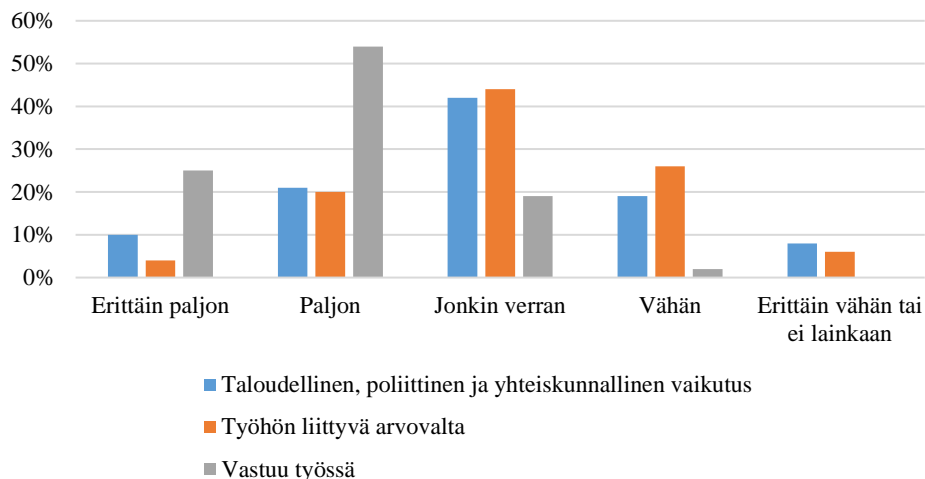
Kysymys oli muotoiltu painottamalla av-kääntäjien näkyvyyttä ammattiryhmänä yhteiskunnassa, mutta kääntäjien näkyvyyden lisäksi avovastauksissa keskityttiin myös käännöksiin. Eräs vastaaja kommentoikin, ettei ollut varma, tarkoitetaanko kysymyksellä sitä, pitävätkö av-kääntäjät itsestään ”meteliä” vai että näkyykö heidän työnsä. Myös teoriaosassa tuli ilmi, että näkyvyys on hankala käsite. Siksi käsittelen tässä kaikkia näkyvyyttä sivuavia kommentteja, joita oli yhteensä 15. Ammattikunnan näkyvyyteen liittyvät vastaukset olivat yksimielisiä, sillä kaikkien kuuden vastauksen sisältö oli samanlainen: av-kääntäjät eivät näy ammattiryhmänä. Yhtä mieltä oltiin myös käännösten näkyvyydestä, tai tarkemmin ottaen siitä, että hyvät käännökset ovat näkymättömiä, mutta huonot huomataan. Asia mainittiin viidessä vastauksessa. Sama tuli ilmi myös esimerkiksi Ruokosen (2014, 49) tutkimuksessa, jossa huomautettiin, että käännöksiin kiinnitetään huomiota vasta kun niissä on virhe. Kolmas näkyvyyden ohessa esiin noussut teema oli se, että av-kääntämistä pidetään selviönä. Tähän tarttui kaksi vastaajaa. Näkyvyyttä käsitellään lisää alaluvuissa 6.6.1 ja 6.6.2, jotka esittelevät av-kääntäjän arvostusta parantavia ja heikentäviä seikkoja.

6.5 Vaikutusvalta, arvovalta ja vastuu

Tässä luvussa käsittelen vastaajien arvioita av-kääntäjän vaikutusvallasta, arvovallasta ja vastuusta. Niihin haettiin näkemyksiä sekä asteikkokysymyksillä että avokentällä, jossa vastauksia sai halutessaan perustella. Käsittelin arvovaltaa luvussa 2.3 ja vaikutusvaltaa luvussa 3.2.4, mutta lienee paikallaan muistuttaa niiden määritelmistä. Pidän molempia arvostuksen osa-alueina, jotka kuitenkin kuuluvat melko läheisesti yhteen. Arvovallan ymmärrän tarkoittavan muiden osoittamaa kunnioitusta, kun taas vaikutusvallan näen viittaavan mahdollisuuteen päättää omista asioista ja toisaalta valtaan vaikuttaa muihin. Ne ovat kuitenkin hankalia käsitteitä, joiden merkitystä ei ollut avattu kyselyssä sen tarkemmin. Siksi onkin mahdollista, että vastaajat ovat ymmärtäneet ne eri tavoin, minkä vuoksi etenkin asteikkovastausten tuloksiin kannattaa suhtautua varovaisesti.

Asteikkokysymyksissä vaikutusvallan määrään vastasi yhteensä 376 henkilöä, arvovallan 375 ja vastuun 379. Tulokset ilmenevät kuviosta 8. Arvovallan sekä taloudellisen, poliittisen ja yhteiskunnallisen vaikutusvallan suhteen keskimmäinen, neutraalein vaihtoehto oli yleisin: suurin osa koki, että av-kääntäjän työhön liittyy jonkin verran arvovaltaa (44 %) ja vaikutusvaltaa (42 %). Keskipalkan molemmiin puoliin vastaukset jakautuivat melko tasaisesti, mutta kuitenkin siten, että vaikutusvallan suhteen positiivisempi puoli vei voiton negatiivisesta, kun taas arvovaltavastauksissa vaaka kallistui hieman enemmän negatiiviseen suuntaan. Erot

ovat kuitenkin niin pieniä, että ne eivät välttämättä ole merkitseviä. Av-kääntäjän vastuuta sen sijaan pidettiin suurena. Yli puolet (54 %) oli sitä mieltä, että vastuuta on paljon. Erittäin paljon -vaihtoehdon kannattajia oli heitäkin 25 %, eli enemmän kuin jonkin verran ja vähän vastanneita yhteensä (21 %). Vastuukysymykseen kukaan ei vastannut erittäin vähän tai ei lainkaan. Arvo- ja vaikutusvalta kulkevat siis melkein käsi kädessä, mutta vastuu eroaa niistä paljon. Voikin olla, että helpommin ymmärrettävänä käsitteenä vastuu vei ääniä muilta.

Kuvio 8. Arvio av-kääntäjän vaikutuksesta, arvovallasta ja vastuusta

Vaikutusvaltaa, arvovaltaa ja vastuuta käsiteltiin myös avovastauksissa, joissa 45 vastaajaa pohti kyseisiä ilmiöitä. Äsken mainittujen mahdollisten tulkintaerojen vuoksi päätin käsitellä kaikkia näitä avovastauksia yhdessä. Vastaukset on jaoteltu erilaisten mainintojen perusteella viiteen yläluokkaan, jotka on koottu taulukkoon 5. Yläluokista yleisin oli tulkinnat ja käsitykset. Siihen liittyen vastaajat kommentoivat sitä, miten av-kääntäjällä on valtaa viestin tulkinnan suhteen. Eniten huomiota kiinnitettiin siihen, miten huono tai virheellinen käännös voi vaikuttaa katsojien näkemyksiin ja pahimmillaan vääristää kuvan koko tilanteesta. Myös se mainittiin, että tahattoman virheen lisäksi av-kääntäjä voi muuttaa tekstin sanomaa tahallisesti ja näin edistää ”omaa agendaansa”, etenkin tuntemattomien kielten suhteen. Vähemmän dramaattisissa yhteyksissä esiin nousi se seikka, että joka tapauksessa av-kääntäjä päättää, ”miten puhe esitetään suomeksi ja mitkä osat käännetään, joten vastuu on suuri”.

Voidaankin ajatella, että verrattuna muihin kääntämisen aloihin av-kääntäjä pystyy muokkaamaan sanomaa enemmän. Ruututekstikäntämisessä sanottua on pakko tiivistää, kun taas muut kääntäjät harvemmin jättävät kokonaisia virkkeitä pois. Toisaalta lähdeteksti on katsojalle aina läsnä, jolloin poistot voi huomata. Joka tapauksessa ruututekstit ovat av-

kääntäjän omaa tulkintaa, jota hän on suodattanut katsojia varten, ja katsojat tuntuvat olevan tietoisia tästä.

Taulukko 5. Av-kääntäjän vaikutusvalta, arvovalta ja vastuu

Yläluokka (maininnat)	Esimerkki
Tulkinnat ja käsitykset (17 kpl)	”Av-kääntäjän työn vastuu näkyy esim. siinä, miten ajankohtaisohjelmat käännetään. Niillä on vaikutusta esim. käsityksiin maailmanpolitiikasta.” – Nainen, 48
Kielitaito (15 kpl)	”Suomalaiset eivät osaisi näin hyvin vieraita kieliä ilman tv-tarjontaa käännoksineen. Uskon, että tv-käännös[t]en ahkera lukeminen vaikuttaa myös suomalaisten lukutaitoon.” – Nainen, 42
Ymmärtäminen (9 kpl)	”Iso osa ihmisistä ei pysty seuraamaan ulkomaisia ohjelmia ilman tekstitystä.” – Nainen, 30
Arvovalta (6 kpl)	”Arvovalta – riippuu tosi paljon siitä mitä kääntää. Vaikka sarjoja käännettäessä arvovaltaa ei ole ollenkaan niin paljon kuin jos kääntää asiaohjelmaa tai vaikka dokumenttia. Eli arvovalta on sidoksissa käännettävän materiaalin arvovaltaan minusta.” – Nainen, 24
Kokemus (5 kpl)	”Kääntäjällä on suuri vastuu siitä, miten ohjelma koetaan.” – Mies, 38

Merkillepantavaa on se, että vaikutusvallan, arvovallan ja vastuun suhteen esiin nousi usein käännettävän materiaalin merkitys. Asia- ja ajankohtaisohjelmien oikeellisuus koettiin tärkeäksi, ja niissä vastuuta pidettiin suurempana. Merkityksellisin tai ainakin yleisimmin mainittu aihe oli politiikka, jonka kääntämisen katsottiin olevan ”maailmanpoliittisesti potentiaalisesti hyvin vaikuttavaa”. Poliitiikan yleisyyteen saattoivat vaikuttaa vastauksissakin erikseen mainitut USA:n presidentinvaalit, jotka olivat kyselyn aikaan ajankohtainen aihe. Vastuun suhteen viihde jäi taka-alalle, kuten esimerkkien 2 ja 3 vastaajat kertovat. Käännettävän materiaalin merkitystä pohditaan myös luvussa 6.6.2.

(2) Kun suurin osa tv:stä tulevasta ohjelmasta on täysin tyhjänpäiväistä roskaa niin ihan sama mitä niiden käännoksissa lukee. – Mies, 33

(3) Sarjojen kanssa ei ole yhtään justinsa. – Nainen, 24

Vastaajista 15 oli sitä mieltä, että av-kääntäjällä on vaikutusta katsojan kielelliseen kehitykseen. Maininnat kielitaidon osa-alueista jakautuivat lähes tasan: äidinkielen ja vieraan kielen oppiminen saivat molemmat kuusi mainintaa ja lukutaidon kehittyminen viisi. Niiden lisäksi kielitaidosta puhuttiin yleisellä tasolla erittelemättä sitä tarkemmin. Äidinkieleen liittyvistä seikoista mainittiin muun muassa uusien sanojen oppiminen ja kelioppi. Vieraan kielen

suhteen esiin nostettiin esimerkiksi sanaston omaksuminen ja ääntämissmallit, jotka tekstityks jättää katsojan kuultavaksi toisin kuin dubbaus.

Av-kääntäjän merkitys katsojan ymmärtämisen mahdollistajana mainittiin yhdeksässä vastauksessa. Tekstitysten nähtiin mahdollistavan sen, että kielitaidottomat tai heikkokuuloiset pystyvät seuraamaan ohjelmia. Ruututekstejä pidettiin ymmärtämisen tukena myös kieliä osaaville, koska eri murteet tai harvinaisemmat sanat eivät välttämättä ole tuttuja. Hankalasti määriteltävä arvovalta mainittiin suoraan kuudessa vastauksessa, mutta niiden sisältö vaihteli laidasta laitaan. Vastaajien mielestä sitä ei ole, on vähän tai on paljonkin, mutta sitä ei tunnusteta. Eräs vastaaja piti arvovaltaa kääntäjän itsensä kokemana asiana, ja kuten yllä jo todettiin, sen nähdään olevan sidoksissa myös ohjelman merkitykseen. Maininta siitä, että arvovaltaa ei tunnusteta voidaan liittää Sela-Sheffyn (2016, 65) huomioihin siitä, että av-käännösten yleisö on laaja, mutta av-kääntäjät eivät kaunokirjallisuuden kääntäjien tavoin korosta asemaansa tarpeeksi. Näin ollen valtaa voisi lisätä kääntäjien omilla aktiivisilla toimilla ja työn merkityksestä kertomisella. Lisäksi viiden vastaajan mielestä av-kääntäjä vaikuttaa katsomiskokemukseen. Hyvä tai huono ruututeksti ”voi muuttaa elokuvakokemuksen täysin”. Esimerkin 4 vastaaja nostaa esiin jo mainitut viihdeohjelmat, mutta korostaa sitä, että hyvä käännös vaikuttaa silti katsomisnautintoon, oli genre mikä hyvänsä.

(4) Viihteen yhteydessä vastuu ei ole niin suuri, mutta hyvä kieli ja nokkelat käännökset parantavat käyttäjäkokemusta. – Nainen, 38

6.6 Av-kääntäjän arvostusta parantavat ja heikentävät seikat

Tässä luvussa esittelen av-kääntäjän arvostusta parantavia ja heikentäviä tekijöitä. Käsittelen niitä perusteellisesti, koska tuloksia voi hyödyntää käytännössä alan arvostuksen parantamiseksi. Näitä tekijöitä tai ilmiöitä pyydettiin kertomaan kahdessa avovastauskentässä. Parantaviin tekijöihin vastauksia tuli yhteensä 270 ja heikentäviin tekijöihin 303. Molempien vastauksista löytyneet maininnat luokiteltiin ensin pääluokkiin ja yläluokkiin sekä tarvittaessa vielä alaluokkiin. Esittelen luokittelut tarkemmin alalukujen 6.6.1 ja 6.6.2 alussa. Luokat perustuvat löyhästi Damin ja Zethsenin (2008, 2010, 2011, 2012) käyttämiin kategorioihin sekä Ruokosen (2014) vastaavaan analyysiin, mutta vastausten suuren määrän takia tarkensin luokittelua. Jos vastaus liittyi selvästi toiseen kysymykseen, siirsin sen sinne itse. Esimerkiksi eräs vastaaja vastasi parantavien tekijöiden kysymykseen, että ammattia ei näy eikä työllä ole kasvoja. Se kuitenkin kertoo nimenomaan heikentävistä tekijöistä eli tässä tapauksessa

näkyvyyden puutteesta. Joskus vastauksessa ilmoitettiin vain ”en osaa sanoa” tai ne olivat muuten aiheen vierestä, ja tällaiset vastaukset poistettiin.

6.6.1 Parantavat tekijät: ”Hyviä kääntäjiä saisi hypettää enemmän.”

Av-kääntäjän arvostusta parantaviin tekijöihin vastasi siis 270 henkilöä. Vastausten joukosta poimin yhteensä 431 mainintaa. Niiden analysointi osoittautui sikäli hankalaksi, että kysymys tulkittiin sekä ”mikä parantaa” että ”mikä parantaisi”, eli vastaajat ehdottivat myös parannustoimenpiteitä. En kuitenkaan nähnyt syytä erottaa näitä näkemyksiä, vaan kuljetan vastauksia vierekkäin ja tarvittaessa korostan, että kyse on nimenomaan parannusehdotuksista. Parantavien tekijöiden pääluokat on esitetty taulukossa 6. Eniten kommentoitiin näkyvyyteen (33 %) sekä asiantuntemukseen ja laatuun (29 %) liittyviä seikkoja. Seuraavaksi esittelen luokkien tuloksia tarkemmin alkaen työolojen parantamisesta. Luokat on järjestetty siten, että ne pyrkivät vastaamaan käyttämäni järjestystä tulotasosta, koulutuksesta ja asiantuntemuksesta, näkyvyydestä sekä vallasta.

Taulukko 6. Arvostusta parantavien tekijöiden pääluokat

Työolojen parantaminen	Asiantuntemus ja laatu	Kääntäminen ja kielitaito	Näkyvyys	Asianosaisten toimet ja asenteet	Muut	Yhteensä
52 (12 %)	124 (29 %)	64 (15 %)	141 (33 %)	36 (8 %)	14 (3 %)	431 (100 %)

Työoloihin liittyvät seikat on järjestetty taulukkoon 7. Maininnat liittyivät pitkälti siihen, mitkä tekijät parantaisivat kääntäjän arvostusta, sillä ne olivat lähinnä parannusehdotuksia. Eniten mainintoja sai palkkioiden taso, jota vastaajien mielestä olisi nostettava. Paremmat palkkiot muun muassa houkuttelisivat ammattilaisia, jolloin käännösten laatu paranisi. Lisäksi parempien palkkioiden turvin kääntäjät pystyisivät käyttämään käännöstyöhön enemmän aikaa. Riittävä aika työn tekemiseen olikin seuraavaksi yleisin vastaus, joka mainittiin 12 kertaa. Tämäkin tekijä yhdistettiin usein hyvään lopputulokseen: ”tarpeeksi aikaa kääntää, jotta he pystyvät tekemään laadukasta työtä”. Kuudessa vastauksessa koettiin, että arvostusta voitaisiin parantaa työehdoista sopimalla. Kuten teoriaosuudessa kävi ilmi, alalla on työehtosopimus, mutta sen piirissä on vain murto-osa av-kääntäjistä. Työsuhteiden vakinaistaminen mainittiin kahdesti.

Taulukko 7. Arvostusta parantavat tekijät: työolojen parantaminen

Työolojen parantaminen	Maininnat	Prosenttiosuus
Palkkioiden parantaminen	29	56 %
Riittävä aika työn tekemiseen	12	23 %
Työehtosopimus	6	11 %
Työsuhteiden vakinaistaminen	2	4 %
Muut	3	6 %
Yhteensä	52	100 %

Asiantuntemus ja laatu -pääluokassa eniten mainittu tekijä arvostuksen lisäämisessä oli huolella tehty, laadukkaat tekstitykset, jotka mainittiin 59 kertaa. Kaikki tekijät on luokiteltu taulukossa 8. Laatua kuvailtiin monin eri tavoin, ja siihen liitettiin esimerkiksi sanoja *tarkkuus*, *luovuus*, *virheettömyys*, *sujuvuus*, *asiallisuus* sekä *hyvä kieliasu*. Yllättäen peräti 28 mainintaa saivat heikkolaatuiset käännökset. Vastaajien mukaan heikko laatu nimittäin saa arvostamaan hyviä käännöksiä ja ammattilaisia: ”Oma arvostus on lisääntynyt, kun näkee mitä tuubaa sieltä on alkanut tulemaan.” Lisäksi laadun lasku saa huomaamaan, ettei työ ehkä olekaan niin helppoa: ”Huonolaatuiset käännökset ovat tuoneet ammatin ja sen vaativu[u]den näkyville.” Asiaan liittyy myös se, että heikkolaatuisten käännösten ilmestyminen osoittaa laatuerot eritasoisten käännösten välillä. Osan mielestä tällaista vertailua tapahtui jo, osa kannatti aktiivisempaa tarkastelua ja esiintuontia: ”Pitäisi tuoda esiin esim. eroja oikean ammattilaisen tekemän käännöksen ja huonon tekijän tekemän käännöksen välillä.”

Toiseksi yleisimmin korostettiin asiantuntemusta, joka sekin jakaantui vielä alaluokkiin. Näistä eniten mainittiin kääntäjän ammattitaito. Mikäli ammattitaitoa kuvailtiin tarkemmin, siihen liitettiin usein sanat *kokemus* ja *laaja sanavarasto*. Eräs vastaaja arvosti kääntäjän heittäytymistä ja perehtyneisyyttä asiaan: ”[K]un kääntäjä on pannut persoonansa peliin tai hän tuntee asiansa yksityiskohtia myöten. Se on hienoa.” Viisi kertaa mainittiin koulutus ja sen merkitys asiantuntemukseen ja laatuun. Ammatin sääteilyyn liittyviä vastauksia oli yhteensä yhdeksän. Eniten kannatettiin kääntäjien pätevyysvaatimuksia, kun taas lainsäädännölliset

toimet ja kääntäjäkoulutuksen yhtenäistäminen mainittiin molemmat kerran. Ammatin suojaamista käsitellään erikseen luvussa 6.6.4.

Taulukko 8. Arvostusta parantavat tekijät: asiantuntemus ja laatu

Asiantuntemus ja laatu		Maininnat	Prosenttiosuus
Käännösten laatu	Hyvät käännökset	59	47 %
	Heikkolaatuiset käännökset	28	22 %
	Vertailu ja laatuero	7	6 %
Asiantuntemus	Kääntäjän ammattitaito	12	10 %
	Kääntäjän koulutus	5	4 %
	Muut	4	3 %
Säätely	Pätevyysvaatimukset	7	6 %
	Lainsäädäntö	1	1 %
	Koulutuksen yhtenäistäminen	1	1 %
Yhteensä		124	100 %

Kääntäminen ja kielitaito -pääluokka on esitetty taulukossa 9. Siihen kuuluvat tekstitysten merkitys, katsojan kielitaito ja konekääntäminen. Näistä yleisin oli merkitys, joka jakautui vielä alaluokkiin. Merkityksen suhteen eniten mainintoja sai tekstitysten tarpeellisuus. Ensinnäkin ruututekstit mahdollistavat kieltä osaamattomien ja kuulovammaisten television katselun. Toiseksi ulkomaista ohjelmatarjontaa on paljon, mikä lisää av-kääntäjien kysyntää. Kolmanneksi mainittiin erikseen muiden kuin englanninkielisten ohjelmien kääntäminen, ja näiden kielten hallinta lisäsi katsojien arvostusta sekä kääntäjän tarpeellisuutta. Kymmenessä vastauksessa nostettiin esiin tekstitysten merkitys katsojan kieli- tai lukutaidon kehittäjänä. Kuudesti arvostusta parantavana tekijänä pidettiin tekstitysten yleisyyttä.

Ehkä eräät mielenkiintoisimmista maininnoista liittyivät dubbaukseen, jota vastaajat pitivät sopivana lastenohjelmille, mutta jota eivät itse haluaisi kuulla. Kahdessatoista vastauksessa arvostettiin tekstityksiä nimenomaan sen takia, että ”[k]unnon tekstikäännökset voittaa dubbaukset joka kerta.” Näkemys kuitenkin liittyy enemmän av-käännösten kuin av-kääntäjän itsensä arvostukseen. Muutamassa vastauksessa kääntäjät tosin mainittiin (esim. ”Kuitenkin kääntäjät tekevät hyvää työtä, ettei tule dupattuja ohjelmia, joista en [h]enkilökohtaisesti

pidä.”), mutta kyllähän dubbauskäsikirjoituksetkin pitää jonkun kääntää. Dubbaus ja ääninäyttely kirjoittivat kommentteja myös Iiris Jarvan (2017) videopelikäännöksiä käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa, vaikka ne eivät varsinaisesti kuuluneet senkään tutkielman aihealajuokseen. Kaikki vastaukset olivat negatiivissävyyisiä, ja niissäkin dubbausten katsottiin kuuluvan lähinnä lastenohjelmiin. Lisäksi erään vastaajan mukaan huonokin pelitekstit voittaa dubbauksen. (Jarva 2017, 45.)

Katsojan kielitaitoa korostettiin kymmenessä vastauksessa. Sen avulla he huomaavat helpommin puutteelliset tekstitykset, mutta toisaalta osaavat arvostaa hyvää: ”Yleinen kielitaidon paraneminen yleisön keskuudessa, jolloin myös katsoja itse oivaltaa miten haasteellista ja luovaa työtä hyvä kääntäjä tekee.” Samaan luokkaan katson kuuluvaksi myös suomen kielen arvostuksen. Konekäännökset mainittiin arvostusta parantavana tekijänä kahdesti sillä perusteella, että niiden huonous saa arvostamaan ihmiskääntäjää. Muita kääntämiseen liittyviä syitä oli kuusi, joista yksi oli, että av-kääntäjät pääsevät ”näkemään ohjelmat ennen muita”. Nostin sen esiin siksi, että vastaus liittyy ammatin etuihin sekä televisioon hohdokkaana työpaikkana, joka mainittiin lyhyesti luvussa 3.1.1.

Taulukko 9. Arvostusta parantavat tekijät: kääntäminen ja kielitaito

Kääntäminen ja kielitaito		Maininnat	Prosenttiosuus
Tekstitysten merkitys	Tarve	18	28 %
	Dubbauksen vastaisuus	12	19 %
	Luku- ja kielitaidon vahvistaminen	10	16 %
	Tekstitysten yleisyys	6	9 %
Katsojan kielitaito		10	16 %
Konekääntäminen		2	3 %
Muut		6	9 %
Yhteensä		64	100 %

Taulukossa 10 esitetyn näkyvyys-pääloukan luokittelu oli hankalaa. Ensinnäkin näkyvyyden lisääminen liittyy tavallaan jokaiseen vastaukseen, mutta erotin silti omaksi luokakseen ”näkyvyyden parantaminen yleisesti” ja varasin sen sellaisille vastauksille, joissa näkyvyyttä haluttiin lisää mutta asiaa ei perusteltu tarkemmin. Toiseksi kysymys tulkittiin usein sekä jo

kunnossa olevien tekijöiden että parannusehdotusten kannalta, jolloin joskus syntyi tulkintaongelmia. Maininnat työn jäljen näkyvyydestä viittaavat mielestäni ensimmäiseen vaihtoehtoon eli että tekstitysten näkyvyys lisää arvostusta. Jos taas oli sanottu pelkkä 'näkyvyys', oli vaikea tulkita, tarkoittiko vastaaja, että av-kääntäjien pitää näkyä lisää vai että he näkyvät jo. Päädyin siihen tulokseen, että sillä viitataan jo olemassa olevaan näkyvyyteen, joten yhdistin sen työn näkyvyyden kanssa samaan luokkaan. Erotin kuitenkin mainintojen määrät kauttaviivalla, sillä asian voi tulkita toisinkin. Lisäksi luokittelua hankaloitti se, että mainitut seikat ovat osin päällekkäisiä, sillä esimerkiksi tiedotusta ammatin vaatimuksista voi tehdä median välityksellä.

Av-kääntäminen selvästi kiinnostaa vastaajia, ja he haluaisivat tietää siitä lisää, sillä tiedotus ja viestintä mainittiin 36 kertaa ja koko luokassa eniten. Ammatin yleisien vaatimuksien lisäksi vastaajia kiinnostivat käytännön seikat, kuten millainen tavallinen työpäivä on tai joutuvatko av-kääntäjät usein kääntämään pelkän ääninauhan perusteella. 32 kertaa mainittiin, että arvostusta parantaisi parempi medianäkyvyys niin televisiossa, internetissä kuin lehdissäkin. Erikseen nimettiin uutisjutut, dokumentit, sosiaalinen media, lehtiartikkelit, haastattelut, mielipidekirjoitukset sekä erilaiset kampanjat ja tapahtumat. Eräs vastaaja halusi jopa nähdä tosi-tv-ohjelman av-kääntäjistä. Asia liittyyneen siihen, että työ kiinnostaa katsojia, mutta tietoa ei ole tai se ei saavuta katsojia. Esimerkiksi av-kaantajat.fi-sivustolla on kattava tietopaketti ammatista. Voi olla, että sivuston markkinoimiseen pitäisi panostaa lisää, jotta asiasta kiinnostuneet löytäisivät tiedon äärelle.

16 vastauksessa toivottiin enemmän julkista keskustelua, jossa kiinnitettäisiin huomiota myös alan ongelmiin, kuten palkkaukseen. Keskustelu toisi näkyvyyttä ja lisäisi arvostusta: "Av-käännösalan ongelmien esiintuonti lisää arvostusta, usein vain ajatellaan, että käännökset vain ilmestyvät jostain, eivät ainakaan kenenkään selkänahasta." Kääntäjän mainitseminen nimeltä keräsi 13 mainintaa. Vastausten mukaan nimen näkyminen nostaa arvostusta ja muistuttaa siitä, että ruututekstien takana on ihminen. Toisaalta moni kaipaasi nimelle enemmän painoarvoa siirtämällä sen lopputeksteistä ohjelman alkuun tai lisäämällä sen lukuaikaa.

Kahdeksan kertaa mainittiin näkyvyyden lisääminen palkitsemalla kääntäjiä tai huomioimalla heidät ohjelma-arvosteluissa. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto myöntää vuosittain Repla-palkinnon "henkilölle tai yhteisölle, joka edistää av-kääntämisen tai av-kääntäjien asemaa yhteiskunnassa" (SKTL b). Palkinnon näkyvyyttä voitaisiin lisätä, tai kuten eräs vastaaja ehdotti, jakaa parhaan av-kääntäjän patsas televisioalan Kultainen Venla -gaalassa. Viisi

mainintaa sai kääntäjien profiloituminen, jolla tarkoitettiin sitä, että ala hyötyisi niin sanotuista julkkiskääntäjistä ja siitä, että joku antaisi ammatille kasvot.

Taulukko 10. Arvostusta parantavat tekijät: näkyvyys

Näkyvyys	Maininnat	Prosenttiosuus
Tiedotus ja viestintä	36	26 %
Medianäkyvyyden lisääminen	32	23 %
Näkyvyyden parantaminen yleisesti	20	14 %
Julkinen keskustelu	16	11 %
Kääntäjän mainitseminen nimeltä	13	9 %
Näkyvyys / työnjälki on näkyvää	7 / 4	5 % / 3 %
Palkinnot, arvostelut	8	6 %
Profiloituminen, julkkiskääntäjät	5	3 %
Yhteensä	141	100 %

Olen erottanut omaksi pääluokakseen asianosaisten toimet ja asenteet. Niissä mainitut ilmiöt liittyvät jo käsiteltyihin teemoihin, mutta sillä erotuksella, että osapuolet on ilmoitettu aktiivisina toimijoina. Esimerkiksi pelkkä ”palkkioiden korotus” kuuluu työolojen parantaminen -luokkaan, mutta ”[t]yönantajan osoittama arvostus palkan ym. muodossa” nostaa tekijän esiin suoraan. Kaikki toimijat on esitelty taulukossa 11, ja eniten vaikutusta korkeampaan arvostukseen katsottiin olevan kääntäjillä itsellään. Kääntäjiä kehoitettiin järjestäytymään ja kieltäytymään huonoista työehdoista. Lisäksi heidän pitäisi aktivoitua ”[tulemalla] esiin, antamalla työnsä kasvot ja kertomalla siitä konkreettisesti ja esimerkein”. Toisin sanoen heidän pitäisi ”pitää melua itsestään ja laadusta”. Myös ammattilypeys mainittiin.

Vastuuta käännöskokemuksesta annettiin myös katsojille. Vastausten mukaan katsojien pitäisi vaatia laatua ja antaa enemmän palautetta sekä toisaalta ymmärtää käännöstyötä ja sen vaatimuksia paremmin. Konkreettisiin toimiin katsojien palaute on johtanut esimerkiksi *The Pacific* -minisarjan jupakassa, jossa sen DVD:n ala-arvoisista tekstityksistä suivaantuneet ostajat saivat tuottajan ja levittäjän käännättämään ne uudestaan (Kukko 2015). Toimeksiantajien, kanavien ja käännöstoimistojen puolestaan toivottiin arvostavan kääntäjiä ja laatua enemmän takaamalla riittävät palkkiot sekä palkkaamalla päteviä kääntäjiä. Toive oli,

että tekstitysten tilaajatkin kokisivat tietynlaista ammattiyhdistystyytä: ”Työnantajan halu tuottaa korkeatasoista, oikeaa ja oivaltavaa käännöstekstiä.” Lisäksi kahdesti mainittiin ammattiyhdistysten toiminta.

Taulukko 11. Arvostusta parantavat tekijät: asianosaisten toimet ja asenteet

Asianosaisten toimet ja asenteet	Maininnat	Prosenttiosuus
Kääntäjät	16	44 %
Katsojat	11	31 %
Kanavat, käännöstoimistot, toimeksiantajat	7	19 %
Ammattiyhdistykset	2	6 %
Yhteensä	36	100 %

Muita, vaikeasti luokiteltavia mainintoja oli yhteensä 14. Näistä esiin nousi se, että eräänä arvostusta parantavana tekijänä nähtiin kääntäjän tai käännettävän materiaalin menestys, joka mainittiin neljästi. Kaikissa näissä nimettiin *Harry Potter* -käännöksistään tunnetuksi tullut Jaana Kapari-Jatta, ja vastauksilla tarkoitettiin sitä, että kääntäjän menestys ja suositut käännöstyöt parantavat koko alan ja samalla myös av-käännösalan arvostusta. Eräässä vastauksessa esiin nostettiin *Taru sormusten herrasta* -trilogia ja *Star Wars*, joiden ymmärrän tarkoittavan nimenomaan elokuvia. Käännettävän materiaalin menestys voi siis korreloitua myös av-kääntäjään tai av-kääntämiseen kiinnittämällä siihen huomiota. Osin aiheeseen liittyvänä näen sen, että kolmen vastaajan mielestä arvostusta parantavat ”television arvostuksen nousu modernina viestintävälineenä” sekä laatuohjelmat. Television ja käännettävän materiaalin osuutta av-kääntäjän arvostuksessa pohditaan lisää heikentävissä tekijöissä.

6.6.2 Heikentävät tekijät: ”Kaikki suomalaiset osaavat englantia.”

Av-kääntäjän arvostusta heikentäviin tekijöihin vastauksia tuli yhteensä 303, ja niistä poimittuja mainintoja kertyi 619. Heikentävien tekijöiden pääluokat on esitetty taulukossa 12. Eniten kommentoitiin kääntämiseen ja kielitaitoon (29 %) sekä asiantuntemukseen ja laatuun (26 %) liittyviä asioita. Seuraavaksi esittelen luokkien tuloksia taulukon 12 osoittamassa järjestyksessä työoloista alkaen.

Taulukko 12. Arvostusta heikentävien tekijöiden pääluokat

Työolot	Asiantuntemus ja laatu	Kääntäminen ja kielitaito	Näkyvyys	Asianosainten toimet ja asenteet	Muut	Yhteensä
113 (18 %)	162 (26 %)	181 (29 %)	71 (12 %)	59 (10 %)	33 (5 %)	619 (100 %)

Kuten taulukko 13 osoittaa, työolot-pääluokassa vastaajien mielestä selkeästi eniten arvostusta heikensivät alhaiset palkkiot ja kiireinen työtahti. Monessa vastauksessa niiden tiedostettiin vaikuttavan tekstitysten laatuun, jota käsitellään tarkemmin myöhemmin. Lisäksi mainittiin näennäisyrittäminen, freelancereiksi pakottaminen, ulkoistamiset ja irtisanomiset sekä huonot tai puuttuvat työehtosopimukset. Eräs vastaaja mainitsi työoloihin vaikuttavana tekijänä kääntäjien ylitarjonnan. Aihetta käsiteltiin lyhyesti luvussa 3.5: jos yksi kieltäytyy huonoista työehdoista, korvaajia on jonossa, sillä ongelmista huolimatta ala on suosittu.

Taulukko 13. Arvostusta heikentävät tekijät: työolot

Työolot	Maininnat	Prosenttiosuus
Alhaiset palkkiot	58	51 %
Kiireinen työtahti	34	30 %
Työehdot ja työolot yleisesti	18	16 %
Muut	3	3 %
Yhteensä	113	100 %

Asiantuntemukseen ja laatuun liittyvät seikat on luokiteltu taulukkoon 14. Suurin arvostusta heikentävä tekijä on vastaajien mukaan tekstitysten heikko laatu. Laaduttomuutta kuvailtiin monin eri tavoin, muun muassa puhumalla ”huonoista käänöksistä”, ”hutiloiduista tekstityksistä” tai ”sutaisten tehdyistä käänöksistä”. Seuraavaksi eniten mainittiin epäpätevien kääntäjien palkkaaminen eli tekstitysten käännättäminen ”kenellä sattuu”. Ammattitaidottomien kääntäjien käyttö vaikuttaa moneen. Ensinnäkin kokemattomien kääntäjien ”mokailu syö alan arvostusta”. Toiseksi sillä ”annetaan kuva, että työn voi tehdä kuka vaan”. Kolmanneksi katsoja ei välttämättä osaa erottaa pätevää epäpätevästä, jolloin huonot tekstitykset ”kuvitellaan ammattilaisten tekemiksi, mutta jotka eivät sitä todellisuudessa ole”.

Virheet luokittelin omaksi luokakseen, koska vastaajat ilmaisivat usein selkeästi laadun ja virheet erikseen (esim. ”1. Huonot käännökset 2. Paljon virheitä sisältävä teksti”) tai mainitsivat pelkästään jommankumman. Joskus virheistä puhuttiin yleisellä tasolla, joskus niitä eriteltiin hieman tarkemmin, kuten mainitsemalla asiavirheet, ajatusvirheet, termivirheet tai ”käännöskukkaset”. Osa vastaajista jopa intoutui kertomaan tarkkoja esimerkkejä muistamistaan erehdyksistä. Sekä vaihtelevan laadun että virheiden suhteen usein ymmärrettiin, että syyt voivat liittyä esimerkiksi kiireeseen, palkkiotasoon tai epäpätevien kääntäjien käyttöön. Toisaalta eräs vastaaja muistutti, miten huonolaatuiset ruututekstit ”leimaavat koko ammattikuntaa koska harva erikseen katsoo, kuka huonon tekstityksen on tehnyt”. Samaa mieltä on esimerkin 5 vastaaja, jonka mielestä loppujen lopuksi syyt heikosta laadusta saa niskoilleen kääntäjä.

(5) Katsojan kannalta on aivan sama, mistä huono laatu johtuu, jos käännös on huono. Katsojan kannalta vika on kääntäjässä, ei ahneessa TV-yhtiössä, mahdottomissa aikatauluissa, toimimattomassa tietotekniikassa tms. Ammatin arvostus on heikkoa, koska pikavoittojen maksimoinnin myötä työstä on tehty epätasalaatuista liukuhihnatavaraa.
– Mies, 32

Huomionarvoinen on myös yksi maininta siitä, että arvostusta heikentää ”[p]aradoksaalisesti käännösten perinteisesti hyvä yleinen taso”. Kun on totuttu hyvään, laatua on vaikea huomata. Vaikka tässä luokassa oli vain yksi viittaus, hyvän tekstityksen vaikutusta käsitellään lisää myöhemmin näkyvyyden näkökulmasta.

Taulukko 14. Arvostusta heikentävät tekijät: asiantuntemus ja laatu

Asiantuntemus ja laatu	Maininnat	Prosenttiosuus
Heikkolaatuiset tekstitykset	92	57 %
Epäpätevät kääntäjät	36	22 %
Virheet	33	20 %
Hyvälaatuiset tekstitykset	1	1 %
Yhteensä	162	100 %

Kääntämiseen ja kielitaitoon liittyvät heikentävät tekijät on esitelty taulukossa 15. Näistä tietämättömyys kääntämisestä, tekstitysten merkitys ja tarpeellisuus sekä katsojien kielitaito tai luulo siitä nivoutuivat usein yhteen. Muun muassa esimerkissä 6 mainitut seikat liittyvät

kaikkiin kolmeen. Vastaavissa tapauksissa maininnat on laskettu jokaiseen yläluokkaan erikseen.

(6) – – 2. yleinen (harha)luulo, että kuka tahansa voi toimia kääntäjänä 3. yleinen (harha)luulo, että kaikki/valtaosa katsojista ymmärtää englantia tarpeeksi hyvin niin, että kä[ä]nnökset ovat turhia. – Nainen, 63

Yleisin yläluokka oli tietämättömyys tai harhaluulot kääntämisestä. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että työnkuvasta tai sen vaatimuksista ei tiedetä tarpeeksi tai että työn tarvitsemaa ammattitaitoa väheksytään. Vastaajien mielestä ammattiin myös liittyy erilaisia mielikuvia, kuten että ”työ on telkkarin katsomista ja lastenleikkiä”. Lisäksi kolme vastaajaa mainitsi, että av-kääntäjän työ on ammattina tuntematon, sitä ehkä edes osata mieltää ammatiksi tai sitä pidetään osana jotain muuta työtä: ”Ei tule välttämättä ajatelleeksi, että joku kääntää tekstiä työnään.” Osa-aikaisuuden suhteen vastaajat tosin ovat oikeilla jäljillä, sillä kuten esimerkiksi Hietamaa (2014, 5) toteaa, av-käännöksiä tehdään jonkin verran jonkin muun ohella.

Monesti vastaajat nostivat esiin erilaisia ajattelutapoja, joita heidän mielestään katsojilla oli. Yleisin näistä oli ”kuka tahansa osaa kääntää” -ajattelu. On huomionarvoista, että kaikki neljätoista sen maininnutta pitivät sitä nimenomaan harhaluulona eivätkä oikeasti olleet sitä mieltä, kun taas kielitaidon tason suhteen vastaajien mielipiteet jakautuivat, kuten myöhemmin selviää. Lisäksi kolme viittasi ”minäkin osaisin paremmin” -ajatteluun, jossa kääntämistä pidetään helppona ja kuvitellaan, että pystyisi itse samaan paremmin. Kolmesti harhaluulona mainittiin myös se, että joidenkin mielestä kielitaito johtaa automaattisesti kääntämistaitoon. Neljä vastaajaa mainitsi ”käännökset vain syntyvät” -ajattelun, jossa ”keskiverto tv-katsoja ei tule edes ajatelleeksi, että joku on kääntänyt tekstin”.

Kolmesti heikentävä tekijä liittyi tietämättömyyteen kääntämiskonventioista. Eräs vastaaja piti kääntämistä tietyissä tilanteissa mahdottomana ja suosi sanasanaista käännöstä muokatun sijaan: ”Joskus käännöksissä huomaa aivan typeriä ratkaisuja, esimerkiksi vitsit yritetään usein kääntää suomeksi vaikka ne toimivat ainoastaan alkukielellä.” Toinen piti tekstityksiä ”lyhyinä tiivistelminä”, eli hän ei ehkä tiennyt, että ruututeksteissä sisältöä on pakko tiivistää. Tällaiset mielikuvat olivat kuitenkin melko harvinaisia kaikkiin vastaajiin suhteutettuna. Päinvastoin tuntui, että tekstityskonventiot olivat hyvinkin tiedossa.

Katsojien kielitaidon suhteen maininnat jakautuivat lähes tasan. 19 kertaa sanottiin, että katsojat osaavat kieliä niin hyvin, ettei tekstitystä välttämättä tarvita. 18 vastaajaa sen sijaan korosti sitä, että katsojat usein yliarvioivat kielitaitonsa. Sen lisäksi kuudesta vastauksesta kantaa ei voinut

päätellä. Ensin mainitun suhteen kielitaitoa ja englannin osaamista pidettiin usein synonyymeinä, luultavasti siksi, että suurin osa käännettävästä materiaalista on lähdekieleltään englantia. Ne, jotka mainitsivat kielitaidon yliarvioinnin, viittasivat muun muassa siihen, että tekstityksiä seurataan usein alitajuisesti, mikä saa pitämään omaa kielitaitoa todellista parempana. Ruututekstien alitajuisen seuraamisen on todennut esimerkiksi Tuominen (2012) väitöskirjassaan.

Katsojien kielitaidon tavoin tekstitysten merkitystä ja tarpeellisuutta pohdittiin kahdesta näkökulmasta. Osa piti ruututekstejä parantuneen kielitaidon, eli lähinnä englannin kielen taidon, takia entistä tarpeettomimpina. Osa oli sitä mieltä, että tarpeettomuuden tunne on kielitaidon illuusion synnyttämä harhaluulo. Jälkimmäiset vastaajat myös usein muistuttivat, että tekstityksen tarpeen tajuaisi silloin, kun ne puuttuvat: jos tekstityksiä ei olisi, ”moni varmaan huomaisi, että ne ovat sittenkin ihan kivat”. Lisäksi he ottivat huomioon muut kuin englanninkieliset ohjelmat, joissa tekstitysten apu on tervetullutta. Lisäksi tarpeellisuuden suhteen 15 vastaajaa nosti esiin sen, että tekstityksiä pidetään itsestäänselvyytenä: ”Kaikki vaan on tottuneet siihen että joka ohjelmassa on tekstit eikä sitä sen enempää taideta miettiä.” Eräs vastaaja myös rinnasti tekstitykset hyvinvointiyhteiskuntaan: ”Kuvitelma siitä, että laadukkaat tekstitykset kuuluvat jotenkin suomalaisiin saavutettuihin etuihin.”

Ehkä yllättävänkin suurta huolta herättivät konekäännökset. Ne mainittiin usein yleisenä uhkakuvana ja niiden kehittyminen nähtiin vaarana kääntäjille. Toisaalta viisi vastaajaa sanoi niiden heikentävän arvostusta siksi, että katsoja ei välttämättä osaa erottaa koneen ja ihmisen tekemää käännöstä toisistaan. Näistä vastauksista sain sellaisen kuvan, että konekäännöksiä esiintyisi televisiossa useinkin. Käsittääkseni kyseessä ei kuitenkaan ole laaja ilmiö, vaikka yksittäisiä tapauksia onkin esiintynyt julkisuudessa.

Fanikäännökset mainittiin yhdeksän kertaa. Niistä käytettiin myös nimityksiä ”harrastelijakäännös” tai ”amatöörikäännös”, joista puhuttiin silloinkin, kun viitattiin televisiossa tai muissa vastaavissa virallisissa yhteyksissä nähtyihin epäpätevien kääntäjien käännöksiin. Erotin fanikäännökset niistä sillä perusteella, että niissä mainitaan itse tekeminen tai lataaminen, vapaaehtoisuus tai piratismi. Niihin liittyviä heikentäviä tekijöitä pohdittiin eri näkökulmista. Ensinnäkin ”[n]e antavat kuvan, että kuka tahansa voi tehdä av-käännöksiä”. Toiseksi ne ovat ”riittävän hyviä” tai joidenkin vastaajien mukaan joskus jopa parempia kuin ammattilaisten tekemät tekstitykset. Muutamassa vastauksessa syntyi mielenkiintoinen

ristiriita, sillä niissä kaivattiin ammattilaiskääntäjiä, mutta silti pidettiin fanikäännöksiä parempina.

Taulukko 15. Arvostusta heikentävät tekijät: kääntäminen ja kielitaito

Kääntäminen ja kielitaito	Maininnat	Prosenttiosuus
Tietämättömyys tai harhaluulot kääntämisestä	66	36 %
Katsojien kielitaito	43	24 %
Tekstitysten merkitys ja tarpeellisuus	37	20 %
Konekäännökset	23	13 %
Fanikäännökset	9	5 %
Muut	3	2 %
Yhteensä	181	100 %

Taulukossa 16 esitelty näkyvyys tai sen puute on monisyinen ilmiö, johon liittyy monta tekijää. Aihe oli ehkä monen vastaajan osalta käsitelty loppuun parantavissa tekijöissä, joissa se oli yleisin luokka, sillä nyt vastauksia oli vähemmän verrattuna muihin luokkiin. Suurin osa maininnoista koski ammatin ja sen tekijöiden yleistä näkymättömyyttä. Työ on ”kasvotonta”, sen tekijöitä ei näy missään eikä heitä tunneta. Kaunokirjallisuuden kääntäjät ovat ilmeisesti profiloituneet paremmin, sillä erään vastaajan mielestä he alkavat jo olla tuttuja. Yleisen näkyvyyden suhteen huomiota kiinnitettiin myös käännösplansseihin, eli kääntäjän nimen ilmoittamiseen ohjelmassa. Siihen liittyen arvostusta heikentää nimen vilahtaminen nopeasti ohi, sen jättäminen kokonaan pois tai erään vastaajan mukaan ”taiteilija nimien taakse jääminen”, joskin viimeksi mainittu saattoi tarkoittaa fanikäännöksiä, koska tämän tutkielman tarkoittamissa tekstityksissä esiinnyttäen oikeilla nimillä. Arvostusta parantavissa seikoissa toivottiinkin muutosta käännöskrediittikäytäntöön esimerkiksi siirtämällä nimi ohjelman alkuun.

Näkyvyyteen liittyy myös alaa koskevan julkisen keskustelun vähyys. Arvostusta parantavissa tekijöissä keskustelun toivottiin lisääntyvän ja kiinnittävän huomiota myös alan ongelmiin. Kolme vastaajaa taas oli sitä mieltä, että negatiivisten seikkojen esiin tuominen heikentää arvostusta ja vähentää alan houkuttelevuutta. Julkisuuteen liittyy myös ”[k]ääntäjän sivuuttaminen ohjelma-arvioissa ja -esittelyissä”. Myös tähän toivottiin parannusta.

Tekstityksiin liittyviä arvostusta heikentäviä näkökulmia tuli esiin kolme: Ensimmäkin työn lopputulos on kaikkien nähtävillä ja ”mokat näkyvät”. Toiseksi käännöksiin on totuttu niin paljon, että tekstitys huomataan vasta kun se puuttuu. Kolmanneksi hyvä tekstitys on luonteeltaan huomaamaton ja ”soljuu ohjelman mukana”. Eräs vastaaja kiteyttää asian hyvin: ”Työ on näkyvää, tosin jää huomaamattomaksi silloin kun se tehdään hyvin.” Kaikki nämä seikat tulivat esiin myös käännoalan ammattilaisten mielipiteitä kartoittavassa luvussa 3.

Taulukko 16. Arvostusta heikentävät tekijät: näkyvyys

Näkyvyys	Maininnat	Prosenttiosuus
Ammatti ja tekijät näkymättömiä	38	54 %
Julkisen keskustelun vähyys	12	17 %
Virheiden näkyvyys	10	14 %
Tekstitys huomataan vasta kun se puuttuu	6	8 %
Hyvä tekstitys on huomaamaton	5	7 %
Yhteensä	71	100 %

Asianosaisten toimiin ja asenteisiin liittyvät heikentävät tekijät on luokiteltu taulukossa 17. Yli puolessa maininnoista arvostusta eniten heikentävänä tekijänä pidettiin kanavien, käännoistomistojen ja toimeksiantajien asenteita. Niiden toimien nähtiin heikentävän avkääntäjien työoloja, joista pienten palkkioiden lisäksi mainittiin myös liian kova työtahti ja ulkoistamiset. Haluttomuus maksaa asiaankuuluvia palkkioita oli kuitenkin yleisin maininta. Epäpätevien kääntäjien käyttö sekä erilaiset ”ryöstöyritykset” ja ”halpifirmat” mainittiin myös. Silloin kun vastauksia oli perusteltu tarkemmin, voittojen tavoittelu ja ”työn ostaminen sieltä, mistä halvimmallalla saadaan” yhdistettiin usein piittaamattomuuteen käännoisten laadusta. Toimien ja asenteiden yhteyksiä arvostukseen on katsojien mielestä monia. Ensimmäkin heikkojen työolojen takia käännoisten laatu kärsii, mikä vaikuttaa kääntäjän arvostukseen. Toiseksi asenteet osoittavat, että toimeksiantajat eivät arvosta kääntämistä. Esimerkin 7 vastaaja viittaa nimenomaan siihen, että hänestä tekstitysten tilaajat asettavat hinnan laadun edelle:

(7) Olen lukenut, että käännoksiä teettävät yrittää teettää käännoksiä polkuhintoihin, eli hyvästä jäljestä ei haluttaisi maksaa. – Nainen, 40

Katsojien toimien osalta suurin arvostusta heikentävä tekijä oli laatuodotusten laskeminen. Heikkolaatuisiin tekstityksiin on saatettu tottua tai niitä ei edes huomata. Muut maininnat liittyivät kääntäjän ”mollaamiseen” typeräksi yhden virheen takia tai käännösten arvosteluun miettimättä sitä, mikä laadun taustalla on, kuten esimerkissä 8:

(8) Jouni Paakkiset ja vastaavat naureskelevat käännöksille ja siitä tulee kuva, että moka on tehnyt ammattilainen. Monesti on kuitenkin kyse hikipajassa väännetystä tekstistä tai opiskelijan kokeilusta alalla. – Nainen, 43

Kääntäjien toimet mainittiin erikseen vain viidesti. Kolme vastausta liittyi huonoihin työehtoihin taipumiseen ja vaisuun edunvalvontaan. Eräs vastaaja toisaalta näki, että edunvalvonnalla on haittapuolensa: ”Tappeleminen työnantajien kanssa vetää lokaa myös kääntäjien päälle.” Lisäksi työtä pidettiin kutsumustyönä, jota tehdään innokkaasti ajattelematta omaa asemaa sen enempää.

Taulukko 17. Arvostusta heikentävät tekijät: asianosaisten toimet ja asenteet

Asianosaisten toimet ja asenteet	Maininnat	Prosenttiosuus
Kanavat, käännöstoimistot, toimeksiantajat	33	56 %
Katsojat	21	36 %
Kääntäjät	5	8 %
Yhteensä	59	100 %

Muita mainintoja, jotka eivät liittyneet taulukoissa esitettyihin luokkiin, oli yhteensä 33. Eräs mielenkiintoisimmista teemoista liittyi televisioon rooliin mediana, jota pohti 24 vastaajaa. Ensinnäkin heistä tv-kanavien ja erilaisten suoratoistopalveluiden kasvu on lisännyt käännetyin materiaalin määrää suuresti. Vastaajien mielestä käännösten laatu ei kuitenkaan ole pysynyt määrän perässä: ”Massaa niin paljon, että kaiken ei edes odoteta olevan priimaa.” Toiseksi laadulla viitataan käännösten tason lisäksi käännettävän materiaalin laatuun. Lisääntyneet kanavat ovat tuoneet mukanaan vaihtelevaalaatuista ”realityhömppää ja sosiaalipornoa”. ”Jos ohjelmat, joita käännetään ovat aivottomia, niin ei kääntäjienkään arvostus voi olla kovin korkealla tasolla.” Toisin sanoen kääntäjän arvostus liitetään käännetyn ohjelman laatuun. Lisäksi arvostukseen vaikuttaa ohjelman kieli ja tässä tapauksessa ”englannin kielen ylivalta”. Kuten aiemmin nähtiin, katsojat usein osaavat tai kokevat osaavansa englantia niin hyvin, että eivät tarvitse tekstityksiä.

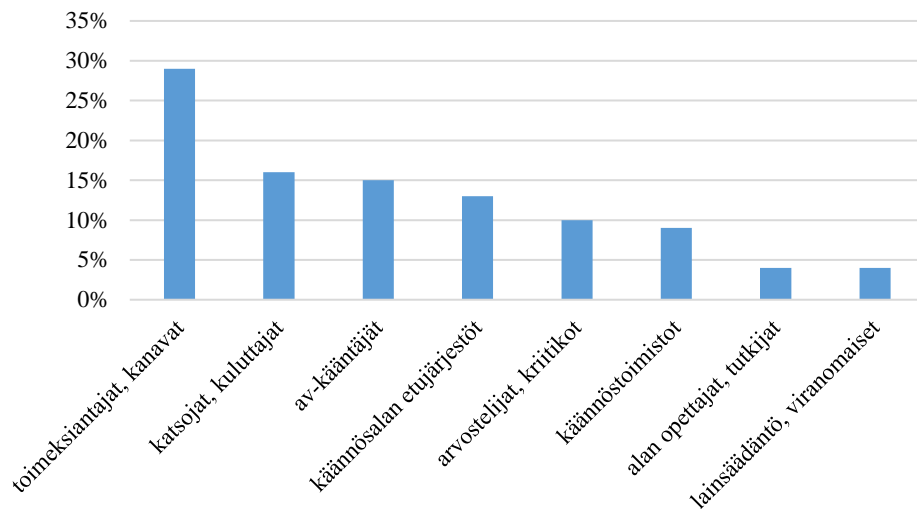
Vaikka kyseessä ei olisikaan ”reality-roska”, av-käännöksissä viihteen merkitys korostuu ainakin ihmisten mielikuvissa. TV-viihdettä ei pidetä yhtä tärkeänä kuin esimerkiksi kaunokirjallisuutta, jonka kolme vastaajaa nosti esiin television kilpailijana. Tässäkin kyse on käännettävän materiaalin niin kutsutusta arvosta ja siitä, miten vastaajien mukaan jotkut pitävät kaunokirjallista kääntämistä arvostetumpana ja ”oikeampana kääntämisenä”. Av-kääntäjän arvostuksen voi siis yhdistää laajemmin koko television arvostukseen. Muina heikentävinä tekijöinä mainittiin myös alan naisvaltaisuus sekä ”[y]leisesti ottaen humanististen alojen heikko arvostus yhteiskunnassa”.

6.6.3 Eri toimijoiden vaikutus av-kääntäjän arvostukseen

Eri toimijoiden vaikutus av-kääntäjän arvostukseen tuli spontaanisti esiin parantavia ja heikentäviä tekijöitä kartoittaneissa avovastauskentissä. Lisäksi eräässä monivalintakysymyksessä pyysin vastaajia valitsemaan yhdestä kolmeen tahoa, joiden toiminnalla he kokevat olevan eniten merkitystä ammatin arvostukseen. Monivalintavastausten ja heikentävissä tekijöissä mainittujen toimijoiden kolmen kärki on sama: käännösten tilaamiseen ja toimittamiseen osallistuvat tahot, katsojat sekä av-kääntäjät. Avovastauksissa luokittelin kanavat, käännöstoimistot ja toimeksiantajat yhteen, mutta monivalintakysymyksessä kanavat ja toimeksiantajat sekä käännöstoimistot oli erotettu toisistaan, mikä yllättäen paljasti mielenkiintoisia seikkoja.

Monivalintakysymyksen tulokset on koottu kuvioon 9. Av-kääntäjien omat toimet jäivät vasta kolmannella sijalle (15 %), ja eniten vastuuta annettiin toimeksiantajien ja kanavien suuntaan (29 %). Vastaajien mielestä heillä itsellään oli myös suuri rooli, sillä toiseksi eniten vaikutusta koettiin olevan katsojilla ja kuluttajilla (16 %), joskin ero kääntäjiin on vain yksi prosenttiyksikkö. Käännösalan etujärjestöjen osuutta korosti 13 % vastaajista. Arvostelijoiden ja kriitikoiden osuus oli peräti 10 %, ja tätä kommentoitiin myös avovastauksissa: esimerkiksi elokuva- ja tv-sarja-arvioihin toivottiin mukaan tekstitykseen liittyviä seikkoja. Vasta kuudenneksi eniten vaikutusta koettiin olevan käännöstoimistoilla (9 %). Tulos on sikäli mielenkiintoinen, että avovastauksissa vaadittiin usein parempia palkkioita, joista suurimman av-kääntäjäryhmän osalta kuitenkin määräävät etupäässä käännöstoimistot. Tästä voi päätellä, että alan toiminta on osalle vastaajista epäselvää. Vähiten vaikutusta koettiin olevan akateemisella ja hallinnollisella tasolla: sekä kääntämisen opettajien ja tutkijoiden että lainsäädännön ja viranomaisten osuus saivat molemmat 4 % äänistä. Viimeksi mainitun osalta

tulos on hieman ristiriidassa sen kanssa, että moni kuitenkin kannatti ammatin suojaamista ja säätelyä, kuten alaluvussa 6.6.4 selviää.

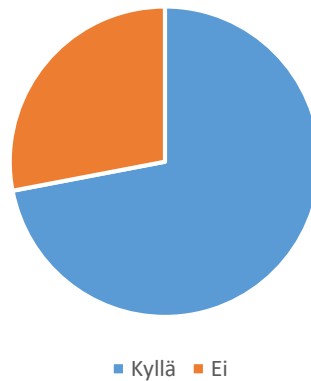

Kuvio 9. Tahot, joiden toiminnalla on eniten vaikutusta av-kääntäjän arvostukseen

Tutkielman tilarajoitteiden takia en pysty analysoimaan kysymykseen liittyviä yhteensä 242 avovastausta perusteellisesti, mutta haluan silti nostaa esiin muutaman huomion. Ensinnäkin yllättävän usein valitut vaihtoehdot ja ehdotetut toimet eivät olleet yhteneväisiä: eräässä avovastauksessa esimerkiksi haluttiin sarjoille vakiokääntäjät, mutta valittuina tahoina olivat kääntäjät, opettajat ja etujärjestöt, joilla ei ole kyseiseen asiaan sananvaltaa. Lisäksi huomionarvoista on käännöstoimistojen alhainen sijoitus monivalintavastauksissa mutta yleisyys avovastauksissa, joissa etenkin jo mainitut palkkiot nostettiin usein esiin. Kanavien osuutta sen sijaan pidettiin erittäin tärkeänä, vaikka Yleä lukuun ottamatta kanavat ostavat tekstitykset eri käännöstoimistoilta (Aulavuori-Rosvall s. d.). Käännöstoimistojen alhaisen sijoituksen saattaa selittää se, että vastaajien mielestä kanavilla on velvollisuus huolehtia tekstitystensä tasosta olivat ne peräisin mistä tahansa. Todennäköisempää mielestäni kuitenkin on se, käännöstoimistojen rooli on osalle katsojista epäselvä.

6.6.4 Ammatin suojaus

Selvitin ammatin säätelyyn liittyviä seikkoja kahden kysymyksen avulla. Ensimmäinen kysymys selvitti sitä, pitäisikö av-kääntäjän ammatti suojata niin, että kuka tahansa ei voisi ryhtyä sellaiseksi. Kuten kuvio 10 osoittaa, vastaajista 72 % kannatti suojaamista, kun taas 28 % oli sitä vastaan. Vaikka suojauksen kannalla oli suurin osa, erään vastaajan mielestä ”perus telkariviihteen” laatu ei ole niin tärkeää ja näin ollen suojauskaan ei ole tarpeellista.

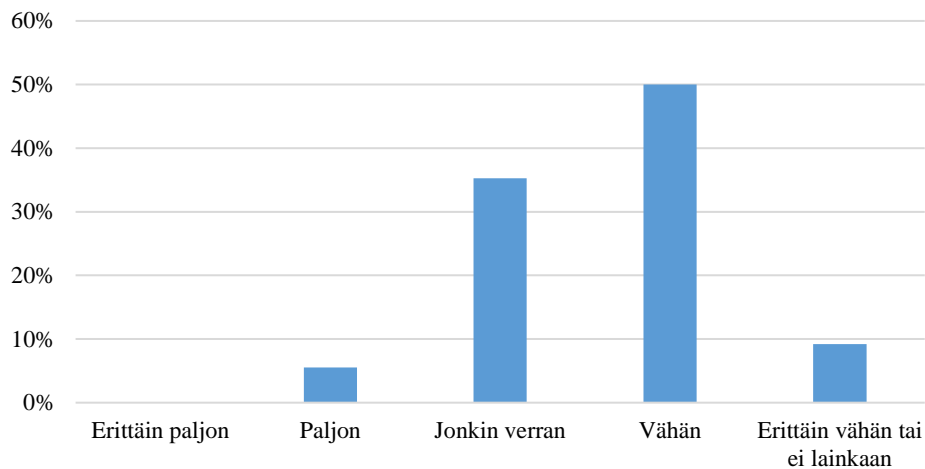
Kuvio 10. Mieli pide av-kääntäjän ammatin suojaamista 378 vastaajan kesken

Toisessa kysymyksessä suojaamiseen liittyviä valmiita vaihtoehtoja oli annettu kaksi: suojattu ammattinimike ja koulutusvaatimukset. Näiden kannatus jakaantui lähes tasan, sillä ensin mainitun kannalla oli 48 % vastaajista ja jälkimmäisen 52 %. Kysymykseen vastasi yhteensä 344 henkilöä. Lisäksi avovastauskentässä kehoitettiin antamaan muita suojausvaihtoehtoja, ja 39 henkilöä käytti tilaisuuden hyväkseen. Näistä vastauksista 11 kannatti jonkinlaista näyttökoetta, jossa osaamisen voisi todistaa. Kaksi vastaajaa ehdotti työkortin suorittamista ja yksi valtakunnallista rekisteriä av-kääntäjistä. Melko radikaalejakin ehdotuksia annettiin: Erään vastaajan mukaan tasokokeen mukainen osaamislukitus tulisi näkyä käännöskrediitissä kääntäjän nimen perässä. Toinen oli sitä mieltä, että liian monesta laatuvaroituksesta kääntäjältä voitaisiin ottaa niin sanottu lisenssi pois. Vaikka koulutusvaatimusta kannatti 179 vastaajaa, avokentässä moni korosti sitä, että itseoppinutkin kääntäjä voi olla ammattitaitoinen. Joka tapauksessa jonkinlaisen suojaamisen kannalla oli vastaajien reilu enemmistö, josta voitaneen päätellä, että suojaus parantaisi myös arvostusta.

6.7 Arvostus yleisesti ja tulosten yhteenveto

Tässä luvussa kerron, millaiseksi av-kääntäjän arvostus arvioitiin, kun siitä kysyttiin suoraan. Käsittelen myös esiin tulleilta rinnastuksia muihin ammatteihin sekä viimeisen avokentän kommentteja. Lopuksi teen lyhyen yhteenvedon analyysistä. Aiemmin analysoiduilla vastauksilla kartoitin arvostusta epäsuorasti, mutta sen lisäksi kysyin suoraan, miten paljon av-kääntäjän ammattia arvostetaan. Vastaukset on kuvattu kuviossa 11, ja kuten näkyy, kenenkään mielestä ammattia ei arvosteta erittäin paljon. Vain 6 % oli sitä mieltä, että arvostusta on paljon. Vastaajista 35 % valitsi vaihtoehdon jonkin verran, jota voi pitää jonkinlaisena kultaisena

keskitienä. Silti suurin osa vastaajista ja itse asiassa tasan puolet (50 %) oli sitä mieltä, että arvostusta on vähän. Toisen ääripään, erittäin vähän tai ei lainkaan, valitsi 9 % vastaajista.

Kuvio 11. Arvio av-kääntäjän arvostuksesta 380 vastaajan kesken

On huomattava, että kyseinen kysymys kartoitti arviota av-kääntäjän arvostuksesta yleisesti, vaikka jälkikäteen ajateltuna parempi olisi ollut kysyä, kuinka paljon vastaaja itse arvostaa. Nyt tulokset eivät välttämättä korreloi vastaajan henkilökohtaisen käsityksen kanssa. Muissa kysymyksissä fokus oli nimenomaan vastaajan omissa näkemyksissä. Avovastauksissa vastaajat toisinaan erottivatkin yleisen asenteen ja oman kantansa. Saatettiin sanoa jotain negatiivista ja selventää omaa näkemystään esimerkiksi sanomalla ”En siis ole tätä mieltä” tai ”Itse arvostan kääntäjiä ja pidän heidän työtään hyvin tärkeänä”. Vaikka kyseisten esimerkkien vastaajat erottivat mielipiteensä selvästi, voi olla, että joskus selvennys jäi puuttumaan. Tämä saattaa osaltaan vaikuttaa avovastaustenkin yleistettävyyteen.

Avovastauksissa muutama vastaaja vertasi av-kääntäjiä toisiin ammatinharjoittajiin. Näkyvyyden suhteen eräs vastaaja rinnasti kääntäjät sairaanhoitajiin. Esimerkin 9 mukaan yhteistä kääntäjän ja sairaanhoitajan ammateille on niiden itsestäänselvyys, välttämättömyys ja ”näennäishelppous” sekä palkkioiden alhainen taso. Listaani voisi myös liittää alojen naisvaltaisuuden.

(9) Kaikki kääntäminen, jonka lopputulos on kirjallista, on verrattavissa sairaanhoitajan työhön. Ilman sitä yhteiskunta ei toimi. Se on niin itsestäänselvää ja välttämätöntä, että siitä ei sen vuoksi haluta maksaa. Se on myös näennäishelppoa, niin helppoa, että sen voisi melkein tehdä myös itse. – Nainen, 56

Myös toinen vertaus liittyi näkyvyyteen ja tarkemmin sanottuna siihen, että asioiden sujuessa hyvin kääntäjä jää roskakuskin tavoin näkymättömäksi: ”Roskakuskiakin harvoin ajattelee,

mutta hänen puuttumisensa huomaa.” Samanlainen ajatus oli esimerkin 9 vastaajalla, mutta ammattina toinen puhtaanapitoalan edustaja, siivooja. On otettava huomioon, että roskakuski- ja siivooja-vertauksilla ei tarkoitettu esimerkiksi koulutustasoa vaan nimenomaan näkyvyyttä ja tarpeellisuuden tunnetta.

(9) Ihmiset yleensä huomaavat jonkin asian vasta kun se on pielessä. Vertauskuvana se, että kun siivooja tekee työnsä hyvin, kukaan ei huomaa mitään. Mutta kun siivooja on poissa tai tekee t[yl]önsä huonosti, sotkun huomaavat kaikki. – Nainen, 30

Kyselyn lopussa oli vielä avokenttä, jossa sai antaa yleisiä kommentteja. Tähänkin jaksoi vastata 97 henkilöä, jotka muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pitivät tutkimusaihetta hyödyllisenä ja ajankohtaisena sekä muun muassa toivottivat onnea graduntekoon. Osa esitti mieltä askarruttavia kysymyksiä av-kääntämiseen liittyen ja toivoi uudestaan lisää tietoa ammatista, eli aihe siis selvästi kiinnostaa katsojia. Sen lisäksi moni käytti tilaisuuden hyväkseen kiittämällä av-kääntäjiä. Näistä muutaman esimerkin olen koonnut alle:

(10) Kiitos taitaville kääntäjille tärkeästä työstänne (y) – Nainen, 49

(11) Kiitoksia. Hyvin hoidatte homman. – Nainen, 35

(12) Olen todella kiitollinen AV käänt[ä]jille, että pystyn katsomaan elokuvia/sarjoja tekstitettynä. – Nainen, 20

(13) Olen kuulovammainen ja käännökset ovat minulle erityisen tärkeitä. Mikään ei korvaa hyvää käännöstä (tai tasokasta tekstitystä). – Nainen, 63

(14) Kääntäjät: Teette arvokasta työtä. <3 – Nainen, 27

Yhteenvetona analyysistä voidaan todeta, että vaikka yleinen arvostus arvioitiin vähäiseksi, av-kääntäjän osaamista arvostettiin yllättävänkin paljon, sillä yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että asiantuntemusta ja erityisosaamista on erittäin paljon. Vaikeasti määriteltäviä arvo- ja vaikutusvaltaa av-kääntäjillä katsottiin olevan vain jonkin verran, mutta vastuuta sen sijaan paljonkin. Vastaajien mukaan valta ja vastuu ilmenivät esimerkiksi katsojan kielitaidon parantamisessa sekä ymmärtämisen mahdollistamisessa. Kuten teoriaosion perusteella osasin odottaa, näkyvyyttä av-kääntäjillä oli vastaajien mukaan melko vähän. Tulotaso ja koulutuksen kesto aliarvioitiin, joskin ensin mainitun suhteen tulot vaihtelevat paljon kääntäjästä riippuen ja jälkimmäisen osalta mitään virallisia vaatimuksia ei ole. Myös työn tekoon kuluva aika arvioitiin suurelta osin alakanttiin. Vaikka arviointi alan ulkopuolelta käsin onkin vaikeaa, mielestäni on huolestuttavaa, että peräti 23 % vastaajista arveli 45-minuuttisen ohjelman käännöksen valmistuvan 1–3 tunnissa.

Arvostusta parantavista seikoista eniten mainittiin näkyvyyteen sekä asiantuntemukseen ja laatuun liittyviä ilmiöitä. Näkyvyyden yleisyyteen tosin vaikuttaa se, että jo olemassa olevan näkyvyyden lisäksi vastaajat toivoivat sen lisääntyvän eri tavoin, eli kyse oli myös parannusehdotuksista. Asiantuntemuksen ja laadun suhteen eniten kommentoitiin hyvän ruututekstin merkitystä. Heikentävissä tekijöissä suurin osa vastauksista liittyi kääntämiseen ja kielitaitoon siten, että vastaajien mukaan katsojat eivät tiedä tarpeeksi kääntämisestä ja sen vaativuudesta ja toisaalta siten, että monen katsojan kielitaito etenkin englannin osalta on hyvä tai ainakin he luulevat asian olevan niin. Toiseksi yleisin heikentävä tekijä oli asiantuntemus ja laatu, tai pikemminkin niiden puute, sillä heikkolaatuiset tekstitykset mainittiin yleisimmin. Eniten vaikutusta av-kääntäjän arvostukseen katsottiin olevan toimeksiantajilla ja kanavilla, kun taas käännöstoimistot jäivät kuudennelle sijalle. Tästä päättelen, että alan nykyinen toiminta ei ole vastaajille aivan selvää. Toiseksi suurin rooli oli ehkä hieman yllättäen vastaajien mukaan heillä itsellään eli katsojilla. Av-kääntäjien omat toimet olivat kolmannella sijalla. Lisäksi vastaajista suurin osa (72 %) oli ammatin suojaamisen kannalla.

7 PÄÄTELMÄT

Tutkielman tavoitteena oli selvittää, miten av-käännösalan ulkopuoliset eli katsojat arvostavat kääntäjiä. Tutkimuskysymykseni oli, millainen av-kääntäjän arvostus on katsojan silmissä ja millaiset tekijät arvostukseen vaikuttavat. Suoraan kysyttäessä suurin osa vastaajista (50 %) oli sitä mieltä, että ammattia arvostetaan vähän, mikä oli teoriaosuuden perusteella ennakkoletukseni. Toisaalta arvostuksen osa-alueista asiantuntemus ja osaaminen nousivat positiivisesti esiin, sillä 89 prosentin mielestä työ oli paljon tai erittäin paljon asiantuntijatyötä ja 87 prosentin mielestä vaati paljon tai erittäin paljon erityisosaamista. Tämä oli hienoinen yllätys, sillä teoriaosuudessa esittelemieni tutkimusten perusteella av-kääntäjät usein kokevat, että ulkopuolisten mielestä heidän työtään pystyisi tekemään kuka vain (esim. Kurvi 2013). Vastuun määrä arvioitiin myös suureksi, mutta vaikeammin määriteltäviä arvo- ja vaikutusvaltaa av-kääntäjillä oli vastaajista vähemmän. Vaikka osaamista ja vastuuta pidettiin arvossa, suurin osa vastaajista (55 %) piti alempaa korkeakoulututkintoa riittävänä av-kääntäjälle. Tässä on mielenkiintoinen yhtymäkohta Damin ja Zethsenin (2008) käännösalan ulkopuolisille tekemään kyselyyn, jossa siinäkin vastaajat sanoivat arvostavansa kääntäjiä ja pitävänsä heidän ammattitaitoaan hyvänä, mutta muun muassa aliarvioivat koulutusvaatimukset tai luulivat kääntäjän työhön kuuluvan myös sihteerin tehtäviä.

Alakanttiin menivät myös arviot työn kestosta. Vastaajista peräti 81 % arveli, että 45-minuuttisen ohjelman ehtii tehdä 1–11 tunnissa, kun todellisuudessa siihen kuluu kahdesta neljään työpäivää. Tämä kysymys oli mielestäni eräs mielenkiintoisimmista, koska sillä saattaa olla merkittäväkin yhteys arvostukseen: jos olettaa työn valmistuvan muutamassa tunnissa, on helppo aliarvioida myös ammatin muut vaatimukset, mikä sitä kautta saattaa vähentää arvostusta. Eräs arvostuksen mittareista on tulotaso. Vertailukohtinani oli työehtosopimuksen ulkopuolisten sekä sen piiriin kuuluvien palkkiotietoja eli toisin sanoen alempia ja ylempiä palkkiotasoja. Alemmista oltiin hyvin perillä, mutta yli 3 000 euron kuukausituloja veikkasi vain 13 % vastaajista. Av-kääntäjien näkyvyyttä pidettiin huonona, sillä 71 % vastaajista oli sitä mieltä, että nämä näkyvät yhteiskunnassa vähän tai erittäin vähän. Vastaajat kiinnittivät huomiota myös av-käännösten näkyvyyteen mainitsemalla, että hyviä käännöksiä ei huomata, mutta virheelliset sitäkin enemmän. Esimerkiksi Ruokosen (2014) kääntäjäopiskelijat ja Häkkisen (2003) av-kääntäjävastaajat sanoivat samaa: hyvää ei huomata, vaan huomio kiinnittyy vasta huonoon lopputulokseen.

Halusin myös saada selville, mitkä tekijät arvostukseen vaikuttavat. Eräs esiin noussut seikka liittyy teoriaosuudessa käsiteltyihin ammatin ja ammatillistumisen määritelmiin: koulutetuilla ja ammattitaitoisilla av-kääntäjillä ei nimittäin ole yksinoikeutta työhönsä, sillä virallisten vaatimusten puuttuessa jää toimeksiantajan päätettäväksi, kuka työhön otetaan. Epäpäteviä kääntäjiä pidettiin eräänä ammatin arvostusta heikentävänä tekijänä. Joskus minkäänlaista rimaa ei ole, sillä internetin fanikäännöksiä voi tehdä kirjaimellisesti kuka tahansa, minkä vastaajat myös nostivat esiin. Muina arvostusta heikentävinä seikkoina pidettiin muun muassa heikkolaatuisia tekstityksiä, huonoja työoloja sekä katsojien tietämättömyyttä kääntämisestä.

Pyrin myös selvittämään, miten arvostusta katsojien mielestä voisi parantaa. Suurimpana arvostukseen positiivisesti vaikuttavana tekijänä pidettiin näkyvyyttä ja sen kohentamista. Katsojat muun muassa toivoivat lisää tiedotusta ja viestintää, joilla lisättäisiin alan ulkopuolisten tietämystä. Toiseksi yleisimmin mainittiin laatuun ja asiantuntemukseen liittyviä seikkoja, joissa hyvien av-käännösten merkitys korostui. Paradoksaalisesti myös heikkolaatuiset tekstitykset mainittiin usein, sillä niiden katsottiin osoittavan, miten tärkeä ammattitaitoinen av-kääntäjä on. Toimijoiden suhteen katsojien oma rooli oli mielenkiintoinen. Vastaajien mielestä katsojilla ja kuluttajilla on toiseksi eniten vaikutusta av-kääntäjän arvostukseen. Sama toistui sekä strukturoidussa monivalintakysymyksessä että spontaaneissa avovastauksissa. Vastausten mukaan katsojien on muun muassa vaadittava lisää laatua, annettava enemmän palautetta ja toisaalta ymmärrettävä työtä paremmin. Ammatin suojaamista kannatti 72 % vastaajista.

Mainitussa toimijakysymyksessä selvisi myös sellainen seikka, jota en varsinaisesti tutkinut. Eniten vastuuta arvostuksen suhteen nimittäin annettiin toimeksiantajille ja kanaville, kun taas käännöstoimistot jäivät kuudennelle sijalle. Arvostusta parantavissa tekijöissä sen sijaan toivottiin esimerkiksi parempia palkkioita ja riittävää aikaa työn tekemiseen, mistä vastaavat ensi sijassa käännöstoimistot, joiden kautta suurin osa tekstityksistä päätyy ruudulle. Tästä päättelen, että alan nykytilanne on osalle vastaajista tuntematon. Toisaalta kyseiset vastaajat saattoivat pitää kanavia pääasiallisessa vastuussa siitä, mistä tekstitykset hankitaan ja millainen niiden laatu on. Luulen silti, että todennäköisempi selitys on tietämättömyys. Joka tapauksessa tässä olisi hyvä jatkotutkimuksen aihe. Lisätietoa asiasta voisi selvittää myös analysoimalla toimijuuteen liittyviä avovastauksia ja niiden sanamuotoja tarkemmin, mutta valitettavasti tutkielman tilarajoitteet eivät salli sitä. Mielestäni selvinnyt seikka osoittaa kuitenkin hyvin sen, miten tärkeää oli laajentaa näkökulmaa alan ulkopuolisiin. Av-kääntäjille ja alan sisäpiirille

tilanne on niin tuttu, että sitä saatetaan pitää itsestään selvänä myös muille. Näyttää kuitenkin siltä, että esimerkiksi tiedotuksessa kannattaa ottaa huomioon myös itsestäänselvyydet.

Av-kääntäjien lisäksi vastaajat käsittelivät myös av-käännöksiä, mistä esimerkkinä mainitsin jo niiden näkyvyyteen liittyvät seikat. Lisäksi jotkut kyseenalaistivat tekstitysten tarpeellisuuden vetoamalla esimerkiksi siihen, että kaikki osaavat nykyään kieliä eli toisin sanoen englantia. Tosin kielitaidon suhteen vastakkainen mielipide sai lähes yhtä paljon mainintoja. Sen mukaan kielitaito usein yliarvioidaan ja tekstityksiä seurataan alitajuisesti, ja lisäksi tekstitettyä sisältöä on muillakin kielillä kuin englanniksi. Vaikka jotkut siis pitävät ruututekstejä turhina, niitä kuitenkin myös arvostetaan. Ruututekstien merkitys huomioitiin esimerkiksi mainitsemalla niiden rooli ymmärtämisen mahdollistamisessa ja kielitaidon parantamisessa. Mielenkiintoisen näkökulman toi myös dubbauksen vastaisuus, jossa tekstityksiä arvostettiin nimenomaan sen takia, että niiden avulla vältetään lähes kauhukuvana pidetyltä ääninäyttelyltä.

Mielenkiintoista kyllä tutkielma romutti omalta osaltaan tiettyjä ennakkoluuloja, joita sekä av-kääntäjillä että muiden alojen kääntäjillä ulkopuolisista on. Teoriaosuuden tutkimuksissa kääntäjät nimittäin usein kokivat, etteivät alan ulkopuoliset ymmärrä kääntämistä. Vaikka osa vastaajista vahvisti tämän todeksi, mukana oli myös paljon niitä, jotka olivat hyvinkin tietoisia alaan liittyvistä harhaluuloista. Jo mainitun kielitaitoilluusion lisäksi vastaajat kiinnittivät huomiota esimerkiksi siihen, että joidenkin katsojien mielestä ”kuka tahansa osaa kääntää” tai ”minäkin osaisin paremmin. Myös se mainittiin, että jotkut kuvittelevat kielitaidon johtavan automaattisesti kääntämistaitoon. Ymmärrystä riitti myös laadun heikkenemiselle, jonka taustalla nähtiin olevan esimerkiksi kiire. Katsojilla ja kääntäjillä oli paljon yhteisiä näkemyksiä myös arvostuksen parantamiseksi. Toivottiin esimerkiksi lisää tietoa alasta sekä kannatettiin vain pätevien kääntäjien palkkaamista.

Laajemmin tarkasteltuna vaikuttaa siltä, että av-kääntäjät ovat arvostuksen suhteen epäsuotuisassa asemassa jo pelkästään televisioelementin takia. Vastaajat huomauttivat, että televisiota pidetään jo lähtökohtaisesti vähemmän arvokkaana kuin esimerkiksi kauno-kirjallisuutta. Kun yhtälöön lisätään kasvanut ohjelmatarjonta, jossa määrä tuntuu menevän laadun edelle, tilanne heikkenee entisestään. Kääntäjän arvostus nimittäin usein rinnastettiin käännetyn materiaalin laatuun: jos käännetty ohjelma on ”reality-roskaa” tai muuten ”aivotonta”, voi olla vaikea erottaa kääntäjä tämän kääntämästä tuotteesta. Hömppäohjelmat siis laskevat arvostusta ja toisaalta myös kääntäjän motivaatiota. Esimerkiksi Kurvin (2013) kyselyssä eräs av-kääntäjä sanoi, että ”täyden tuuban” kääntäminen on eräs työn tärkeyttä

vähentävä tekijä. Ohjelmatarjonnan laatu ei kuitenkaan ole kääntäjien käsissä. Tässä katseet kohdistuvat tuotantopuolen lisäksi katsojiin, jotka katsomalla tai katsomatta jättämällä sekä palautetta antamalla saattavat pystyä vaikuttamaan ohjelmien sisältöihin. Tämä on kuitenkin aivan oma keskustelunsa. Palatakseni vastakkainasetteluun av-käännösten ja kaunokirjallisuuden kesken jälkimmäisen kääntäjät mainittiin monesti. Näiden teoriaosassakin esiin tullut korkeampi arvostus oli myös vastaajien tiedossa, ja lisäksi kaunokirjallisuuden kääntäjiä pidettiin av-kääntäjiä tunnetumpina.

Eräs tutkielman tekoa hankaloittanut seikka oli vastaajien yllättävän suuri määrä ja vastausinnokkuus jopa avokysymyksissä. Sen seurauksena jouduin rajaamaan osan kysymyksistä analyysin ulkopuolelle. Tämän olisi voinut ottaa huomioon lyhyemmällä kyselyllä, mutta toisaalta vastaajamäärää ei voi tietää etukäteen. Vaikka karsin analysoitavaa materiaalia, mukaan olisi ehkä voinut ottaa vielä vähemmän kysymyksiä. Nyt en tilarajoitusten takia päässyt pureutumaan kaikkiin teemoihin niin syvällisesti kuin olisin halunnut. Olisi esimerkiksi ollut erittäin mielenkiintoista jaotella jokainen avovastaus positiiviseksi tai negatiiviseksi, jolloin asenteista olisi voinut puhua lisää numeeriseen tietoon nojaten. Mutta koska erilaisten mainintojen yhteismäärä nousi tuhansiin, on selvää, että tämä tutkielman puitteissa siihen ei ollut mahdollisuutta. Myös ristiintaulukointi olisi saattanut paljastaa mielenkiintoisia seikkoja arvostuseroista. Vastausten runsaus on kuitenkin positiivinen ongelma, joka osoittaa, että kiinnostusta aiheeseen on. Lisäksi monen teeman sisällyttäminen pintapuolisestikin on sikäli perustelua, että aihetta ei ole aiemmin tutkittu näin perusteellisesti, jolloin tutkielman tulokset tarjoavat hyvän kokonaiskuvan. Toinen puute oli luvussa 6.7 käsitelty kysymys av-kääntäjän arvostuksesta, joka oli muotoiltu liian yleisesti. Sen takia kyseisen kysymyksen vertailu Damin ja Zethsenin (2008, 2011, 2012) sekä Ruokosen (2014) tutkimuksiin ei ole täysin luotettavaa. Onneksi arvostuksesta kertovat epäsuorat kysymykset tarjosivat paljon mielenkiintoisia tuloksia.

Jatkotutkimuksen suhteen polkuja on useita. Kuten sanottu, laajahkon kyselyn ja suuren vastaajamäärän ansiosta tutkittavaa materiaalia oli runsaasti. Tutkielmani tarjosi tuloksista yleiskatsauksen, mutta tarkempi perehtyminen tiettyihin teemoihin toisi takuulla tietoon lisää mielenkiintoisia seikkoja. Minua itseäni kiinnostaisi jatkaa arvostusaiheen parissa ja tarkastella analyysin ulkopuolelle jääneitä kysymyksiä. Esimerkiksi eri toimijoiden vaikutusta käsitellyt avokenttä keräsi paljon vastauksia, joista voisi olla käytännön hyötyä alan arvostuksen parantamiseksi. Vaikka työolojen parantaminen av-kääntäjien toimeentulon turvaamiseksi on

tärkeää, alan yleinen arvostus on pitkälti riippuvainen katsojien asenteista, joihin vaikuttavat muutkin seikat kuin esimerkiksi tulotaso. Siksi on tärkeää tietää, mitä tämä arvostuksen kannalta merkityksellisin joukko on mieltä ja ottaa se huomioon alan tilan parannusta suunniteltaessa.

Lopuksi haluan vielä muistuttaa, että vaikka av-kääntäjän yleinen arvostus jäi heikoksi, vastausten joukossa oli paljon positiivista siitä huolimatta, että kysely oli esillä myös kritiikistään tunnetusta Käännöskukkasia-ryhmässä. Vastausten sekaan mahtui muun muassa ymmärrystä laadun heikkenemisen taustatekijöille sekä kritiikkiä kääntämistä ymmärtämättömiä maallikoita kohtaan. Erityisesti mieltäni ja toivottavasti muidenkin av-kääntäjien mieltä lämmittivät viimeisen avokentän spontaanit kommentit, joissa av-kääntäjien työtä kiiteltiin. Poimin osan näistä lukuun 6.7 osoitukseksi siitä, että kylmät numerot eivät aina kerro koko totuutta. Lisäksi avokentässä kommentoitiin muun muassa sitä, että aihe on tärkeä ja tutkimisen arvoinen. Av-kääntäjien työstä ja ruututekstien laadusta siis välitetään, vaikka joidenkin vastaajien mielestä katsojien laatuodotukset ovat laskeneet. Toivon, että tulokset rohkaisevat av-kääntäjiä jatkamaan pyrkimyksiään alan tervehdyttämiseksi. Ei myöskään olisi pahitteeksi, jos tekstityksiä tilaavat ja toimittavat tahot tutustuisivat esimerkiksi kommentteihin siitä, miten ruututekstit vastaajien mielestä vaikuttavat katsojan kielitaitoon tai katselukokemukseen.

Lähdeluettelo

- Alves Veiga, Maria José 2006. Subtitling reading practices. Teoksessa Duarte, João Ferreira, Alexandra Assis Rosa & Teresa Seruya (toim.), *Translation Studies at the Interface of Disciplines*. Amsterdam: John Benjamins. 161–168.
- Aulavuori-Rosvall, Katja s. d. Näin av-käännös syntyy. http://www.av-kaantajat.fi/katsojalle/nain_av-kaannos_syntyy/ [Luettu 17.12.2016.]
- Av-kaantajat.fi 2012. Yleisradion av-kääntäjät esittivät vetoomuksen. <http://www.av-kaantajat.fi/?x103997=351643> [Luettu 17.12.2016.]
- Baker, Mona 2011. *In other words: a coursebook on translation*. 2. painos. E-kirja. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Careen-Kauppi, Marianna 2008. *Res ipsa loquitor, tabula naufragio eli Boone ja LeFragio – Internetistä ladattujen elokuvatekstitysten laatu ja toimivuus*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Choi, Jungwha & Hyang-Ok Lim 2002. The status of translators and interpreters in Korea. *Meta* 47:4. 627–635.
- Dam, Helle V. & Karen Korning Zethsen 2008. Translator status. *The Translator* 14:1. 71–96.
- Dam, Helle V. & Karen Korning Zethsen 2010. Translator status: helpers and opponents in the ongoing battle of an emerging profession. *Target* 22:2. 194–211.
- Dam, Helle V. & Karen Korning Zethsen 2011. The status of professional business translators on the Danish market: a comparative study of company, agency and freelance translators. *Meta* 56:4. 976–997.
- Dam, Helle V. & Karen Korning Zethsen 2012. Translators in international organizations: a special breed of high-status professionals? Danish EU translators as a case in point. *Translation and Interpreting Studies* 7:2. 211–232.
- Díaz Cintas, Jorge 2009. Introduction - audiovisual translation: an overview of its potential. *New Trends in Audiovisual Translation. Multilingual Matters*. 1–20.
- Díaz Cintas, Jorge 2010. Subtitling. Teoksessa Gambier, Yves & Luc Van Doorslaer (toim.), *Handbook of Translation Studies*, Volume 1. Amsterdam: John Benjamins. 344–349.
- Duemmler, Kerstin & Isabelle Caprani 2016. Identity strategies in light of a low-prestige occupation: the case of retail apprentices. *Journal of Education and Work*. 30:4. 339–352.
- EU Careers, Henkilöstöluokat. http://europa.eu/epso/discover/types_employment/index_fi.htm [Luettu 18.11.2016.]
- Gambier, Yves 2003. Screen transadaptation: perception and reception. *The Translator* 9:2. 171–189.
- Gouadec, Daniel 2007. *Translation as a profession*. Amsterdam: John Benjamins.
- Goyder, John 2009. *Prestige squeeze: occupational prestige in Canada since 1965*. Montreal, Kingston: MQUP.
- Hietamaa, Tarmo 2014. *Kahden kerroksen kääntäjiä: Kvantitatiivinen työolokysely av-kääntäjien ansioista alan muutosten käännekohdassa 2010-luvun alussa*. Tutkimusraportti.
- Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara 2015. *Tutki ja kirjoita*. 20. painos. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, Sari 2010. *Simultaanitulkkauksen palvelemisena – etnografinen tutkimus*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.

- Häkkinen, Tiina 2003. *Televisiokääntäminen käännöstieteen teoriakentässä. Dynaaminen ekvivalenssiteoria ja relevanssiteoria tekstittämisen analysoinnin välineinä*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Iltalehti 2010. IL tutki: Näitä ammatteja ei arvosteta. http://www.iltalehti.fi/uutiset/2010122812914790_uu.shtml [Luettu 1.12.2016.]
- Iltalehti 2016. Netflixiin käytetään kaksi kertaa niin paljon aikaa kuin ystäviin. http://www.iltalehti.fi/digi/2016051621569542_du.shtml [Luettu 16.12.2016.]
- Ilt-Sanomat 2015. Netflixin tilaajamäärä Suomessa julki - ohjelmavalikoima pienin Pohjoismaissa. <http://www.iltasanomat.fi/digitoday/art-2000000877709.html> [Luettu 16.12.2016.]
- Jarva, Iris 2017. *Näkymätön Mario ja nainen nimeltä Aleksi – videopelikääntämisen haasteita ja pelaajien näkemyksiä videopelisuomennoksista*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Journalistiliitto 2017. Av-kääntäjille korvauksia työsuhteen päättämisestä. <http://journalistiliitto.fi/fi/av-kaantajille-korvauksia-tyosuhteen-paattamisesta/> [Luettu 7.4.2017.]
- Joutsenniemi, Anna 2011. Vaativa työ, epävakaa työolot. *Käännösalan ammatissa*, Akavan erityisalojen ammattijulkaisu 5. 4–5.
- Jyväskylän avoin yliopisto s. d. Mikä yliopistotutkinto? <https://www.avoin.jyu.fi/tutkinto/mika-yliopistotutkinto> [Luettu 3.4.2017.]
- Jyväskylän yliopisto s. d. Filosofian maisterin tutkinto. <https://www.jyu.fi/science/opiskelu-ohjeet/how-to/maisteri> [Luettu 3.4.2017.]
- Jääskeläinen, Riitta 2012. Av-kääntämisen tutkimus ja tutkimustarpeet Suomessa. Teoksessa Oittinen, Riitta & Tiina Tuominen (toim.), *Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. 116–130.
- Kajawa 2005. Käännösalalla arvostusongelma: Kääntäjät peräävät laatua, tilaajat nopeutta. *Kajawa*, Kääntäjien ammattijärjestön lehti 4/2005. 4–5.
- Katajamäki, Satu 2009. *Vastaanottavan yleisön käsitykset ruututekstien konventioista*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Katan, David 2009. Translation theory and professional practice: a global survey of the great divide. *Hermes* 42. 111–153.
- Koolstra, Cees M. & Beentjes, Johannes W. J. 1999. Children's vocabulary acquisition in a foreign language through watching subtitled television programs at home. *Educational Technology Research and Development* 47:1. 51–60.
- Kukko, Henna 2015. *Kun käännöslaatu ei kelpannutkaan – vertailussa The Pacific -minisarjan suomenkieliset tekstitykset*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Kurvi, Tiina 2013. *Käännöslaatu av-käännösalan kuohunnan jaloissa - kyselytutkimus av-kääntäjien työoloista*. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Macdonald, Keith M. 1995. *The sociology of the professions: SAGE Publications*. Lontoo: SAGE Publications.
- Meylaerts, Reine 2010. Habitus and self-image of native literary author-translators in diglossic societies. *Translation and Interpreting Studies* 5:1. 1–19.
- MOT Englanti; suomi-englanti. Kielikone, 2017.
- Mäkelä, Lauri 2016. Av-kääntäjien kiirastuli – kun TES ei riitä. <http://www.av-kaantajat.fi/ammattilaiselle/av-kaantajien-kiirastuli-kun-tes/> [Luettu 17.12.2016.]
- Mäyränpää, Sari 2010. *Kun av-kääntäjä kohtasi tavallisen katsojan; Gilmoren tyttöjen tekstitysten vastaanottoa*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.

- Netflix Tech Blog 2017. The Netflix HERMES test: quality subtitling at scale.
<http://techblog.netflix.com/2017/03/the-netflix-hermes-test-quality.html> [Luettu 30.4.2017.]
- Pérez-González, Luis & Şebnem Susam-Saraeva 2012. Non-professionals translating and interpreting. *The Translator* 18:2. 148–165.
- Pym, Anthony, François Grin, Claudio Sfreddo & Andy L. J. Chan 2012. *Studies on translation and multilingualism: the status of the translation profession in the European Union*.
http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/studies/translation_profession_en.pdf [Luettu 11.9.2016.]
- Pöschhacker, Franz 2004. *Introducing Interpreting Studies*. Lontoo: Routledge.
- Ruokonen, Minna 2013. Studying translator status: three points of view. Teoksessa: Maria Eronen & Marinella Rodi-Risberg (toim.), *Vakki Publications 2: Haasteena näkökulma. Perspektivet som utmaning. Point of view as challenge. Perspektivität als Herausforderung. VAKKI-symposiumi XXXIII. Vaasa 7.–8.2.2013*. Vaasa: Vaasan yliopisto. 327–338. Saatavissa:
http://www.vakki.net/publications/no2_fin.html [Luettu 1.6.2016.]
- Ruokonen, Minna 2014. Kääntäjän ammatin arvostuksen myytit: faktaa vai fiktiota? Teoksessa Hartama-Heinonen, Ritva, Marja Kivilehto, Minna Ruokonen & Leena Salmi (toim.), *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu*, 8. 38–54.
- Sela-Sheffy, Rakefet 2005. How to be a (recognized) translator: rethinking habitus, norms, and the field of translation. *Target* 17:1. 1–26.
- Sela-Sheffy, Rakefet & Miriam Shlesinger 2008. Strategies of image-making and status advancement of translator and interpreters as a marginal occupational group: a research project in progress. Teoksessa Pym, Anthony, Shlesinger, Miriam & Simeoni, Daniel (toim.), *Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in homage to Gideon Toury*. Amsterdam: John Benjamins. 79–90.
- Sela-Sheffy, Rakefet 2010. 'Stars' or 'professionals': the imagined vocation and exclusive knowledge of translators in Israel. *MonTI* 2. 131–152.
- Sela-Sheffy, Rakefet 2016. Elite and non-elite translator manpower: the non-professionalised culture in the translation field in Israel. *The Journal of Specialised Translation* 25. 54–73.
- Setton, Robin & Alice Guo Liangliang 2009. Attitudes to role, status and professional identity in interpreters and translators with Chinese in Shanghai and Taipei. *Translation and Interpreting Studies* 4:2. 210–238.
- SKTL a, Jaostot. <https://www.sktl.fi/liitto/jaostot/> [Luettu 29.4.2017.]
- SKTL b, Repla. <https://www.sktl.fi/liitto/palkinnot/repla/> [Luettu 4.4.2017.]
- SKTL 2009. Ansiokyselyn satoa: Tilastotietoa av-kääntäjistä vuonna 2009.
- Suomen Kuvalehti 21.5.2010. Ammattien arvostus 2010. 37–44.
- Taloussanommat 2011. Katso miten muut arvostavat työtäsi.
<http://www.iltasanomat.fi/taloussanommat/oma-raha/art-2000001700225.html> [Luettu 1.12.2016.]
- TEM 2013. Työ- ja elinkeinoministeriön raportti 8/2013. Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys.
<https://tem.fi/documents/1410877/2872337/Itsens%C3%A4+ty%C3%B6llist%C3%A4j%C3%A4+vertailuselvitys+06022013.pdf> [Luettu 30.4.2017.]
- The New Fontana Dictionary of Modern Thought 1999. Toim. Bullock, Alan & Stephen Trombly. Lontoo: Harper Collins.

- Tilastokeskus 2014. Joukkoviestimet 2013. Tilastoraportti.
http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yklt_jvie_201300_2013_10433_net.pdf [Luettu 18.12.2016.]
- Tracy, Sarah J. & Clifton Scott 2006. Sexuality, masculinity, and taint management among firefighters and correctional officers. *Management Communication Quarterly* 20:1. 6–37.
- Treiman, Donald J. 1977. *Occupational prestige in comparative perspective*. New York: Academic Press.
- Tuohino, Anita 2005. Arvon mekin ansaitsemme.... *Kajawa*, Kääntäjien ammattijärjestön lehti 4/2005. 2.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tuominen, Tiina 2012. *The art of accidental reading and incidental listening: an empirical study on the viewing of subtitled films*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Tuominen, Tiina 2015. Audiovisuaalinen kääntäminen. Luento Tampereen yliopistossa 28.9.2015.
- Valli, Raine 2015. Paperinen kysymyslomake. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-Kustannus. 84–108.
- Valli, Raine & Päivi Perkkilä 2015. Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-Kustannus. 109–132.
- Vihonen, Inkaliisa & Leena Salmi 2007. Arjen käännöstekstien jäljillä. Käännökset ympärillämme -hankkeen jatkoa. *MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu*, 1. 1–10.
- Vilkka, Hanna 2007. *Tutki ja mittaa: määrällisen tutkimuksen perusteet*.
http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98723/Tutki-ja-mittaa_2007.pdf?sequence=1 [Luettu 31.1.2017.]
- Venuti, Lawrence 2008. *The translator's invisibility: a history of translation*. 2. painos. Lontoo: Routledge.
- Vertanen, Esko 2012. Ruututeksti tiedon ja tunteiden tulkkina. Teoksessa Oittinen, Riitta & Tiina Tuominen (toim.), *Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. 149–170.
- Wadensjö, Cecilia 2011. Status of interpreters. Teoksessa Gambier, Yves & Luc Van Doorslaer (toim.), *Handbook of Translation Studies*, Volume 2. Amsterdam: John Benjamins. 140–145.
- Weiss-Gal, Idit & Penelope Welbourne 2008. The professionalisation of social work: a cross-national exploration. *International Journal of Social Welfare* 17:4. 281–290.
- Wired 2016. Netflix's global dreams depend on Chelsea Handler.
<https://www.wired.com/2016/05/netflixs-plan-conquer-world-depends-chelsea-handler/> [Luettu 17.12.2016.]
- Yle 2012a. MTV ulkoistaa käännöstoimintansa. <http://yle.fi/uutiset/3-6312313> [Luettu 17.12.2016.]
- Yle 2012b. MTV Median ulkoistamat av-kääntäjät joukkoyrittäjiksi.
<http://yle.fi/uutiset/3-6357690> [Luettu 17.12.2016.]

Zlatnar Moe, Marija, Tamara Mikolič Južnič & Tanja Žigon 2015. I know languages, therefore, I can translate? A comparison between the translation competence of foreign language and Interlingual Mediation students. *Translation and Interpreting Studies* 10:1. 87–107.

Liite 1: Kysely

Gradukysely: Av-kääntäjien arvostus katsojien näkökulmasta

Tervetuloa vastaamaan gradukyselyyn, joka kartoittaa **katsojien ja käännösalan ulkopuolisten näkemyksiä av-kääntäjien arvostuksesta**.

Tässä kyselyssä **av-kääntäjällä tarkoitetaan kääntäjää, joka ajastaa ja kääntää ruututekstejä**. Ruututeksteillä tarkoitetaan ruudulla näkyviä tekstityksiä televisio-ohjelmissa, tv-kanavien omissa toistopalveluissa (esim. Areena, Katsomo, Ruutu), tallenteilla (esim. DVD, Blu-Ray) sekä internetin suoratoistopalveluissa (esim. Netflix, Viaplay, HBO). Kysely on tarkoitettu käännösalan ulkopuolisille henkilöille. Voit vastata kyselyyn, vaikka et katsoisi tekstitettyjä sisältöjä paljon, koska kysely kartoittaa mielikuvia.

Vastaamiseen menee noin 10–15 minuuttia, ja kysely on avoinna 11.12.2016–11.1.2017. Kysymykset ovat vapaaehtoisia, ja vastaamisen voi keskeyttää milloin tahansa. Vastauksia ei voi välitallentaa, joten lomake kannattaa täyttää yhdeltä istumalta.

Vastaukset käsitellään nimettöminä, ja ne tulevat vain tutkimuskäyttöön. Osa kysymyksistä perustuu tanskalaisessa Århusin yliopistossa tehtyyn kyselyyn. Mikäli sinulla on kysyttävää lomakkeesta, kysymyksistä tai itse tutkimuksesta, voit ottaa minuun yhteyttä sähköpostilla.

Tutkielma valmistuu keväällä 2017, ja se tulee luettavaksi Tampereen yliopiston Tampub-tietokantaan (<http://www.tampub.uta.fi/>).

Kiitos osallistumisesta!

Saara Lindström
lindstrom.saara.j@student.uta.fi

Osa A: Taustatiedot

1. Ikä

2. Sukupuoli

Nainen/Mies/Muu/En halua ilmoittaa

3. Koulutus (Valitse vain laajin tai korkein tutkinto)

- ☐ Peruskoulu
- ☐ Lukio
- ☐ Ammattikoulu
- ☐ Ammattikorkeakoulu

- ☐ Alempi korkeakoulututkinto
- ☐ Ylempi korkeakoulututkinto
- ☐ Tohtorin tai lisensiaatin tutkinto
- ☐ Muu, mikä

4. Oletko joskus työskennellyt av-kääntäjänä?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

5. Kuinka monta tuntia seuraat arviolta ruututekstejä päivässä?

- ☐ Alle puoli tuntia
- ☐ Puoli tuntia–tunnin
- ☐ 1–2 tuntia
- ☐ 2–3 tuntia
- ☐ 3–4 tuntia
- ☐ Yli neljä tuntia

6. Mitä kautta katsot ruututekstejä eniten?

- ☐ Ylen kanavilta
- ☐ Kaupallisilta tv-kanavilta (esim. MTV, Nelonen, TV5)
- ☐ Tallenteilta (esim. DVD, Blu-Ray)
- ☐ Elokuvateattereissa
- ☐ Internetin suoratoistopalveluissa (esim. Netflix, Viaplay, HBO)

7. Millä tavalla arvioit seuraavasi ruututekstejä?

- ☐ Seuraan pelkästään ruututekstejä
- ☐ Seuraan sekä puhetta että ruututekstejä
- ☐ Kuuntelen pelkkää puhetta, en seuraa ruututekstejä ollenkaan
- ☐ Muulla tavoin, miten?

7b. Jos vastasit muulla tavoin, voit tarkentaa vastaustasi tähän:

◀
▶

2. Kuinka monta vuotta lukion jälkeistä koulutusta uskot tarvittavan, että voi toimia av-kääntäjänä?

- ☐ 0 vuotta
- ☐ 1–2 vuotta
- ☐ 3–4 vuotta
- ☐ 5–6 vuotta

3. Mitä arvioit päätoimisen av-kääntäjän tienävaan kuukaudessa bruttona?

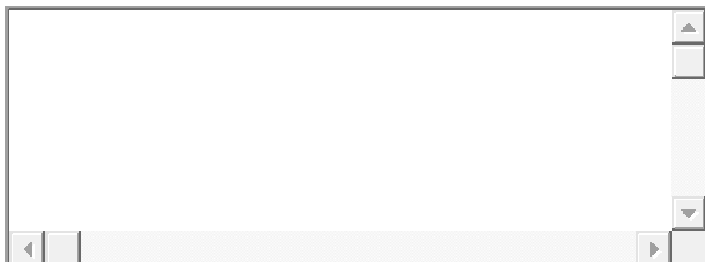
- ☐ alle 1000 euroa
- ☐ 1000–1499 e
- ☐ 1500–1999 e
- ☐ 2000–2499 e
- ☐ 2500–2999 e
- ☐ 3000–3499 e
- ☐ 3500–3999 e
- ☐ 4000–4499 e
- ☐ 4500–4999 e
- ☐ 5000 e tai enemmän

4. Kuinka kauan luulet, että 45-minuuttisen ohjelman kääntämiseen menee? Työhön lasketaan kuuluvaksi ajastus, kääntäminen ja lopputarkistus. _____

5. Oletko huomannut eroa television, tallenteiden (esim. DVD, Blu-Ray) ja internetin suoratoistopalveluiden (esim. Netflix, Viaplay, HBO) tekstitysten välillä?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

5b. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, millaisia eroja:

6. Oletko huomannut eroja Ylen, MTV:n, Nelosen ja muiden tv-kanavien tekstitysten välillä?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

6b. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, millaisia eroja:

Osa C: Av-kääntäjän ammatin arvostus

1. Arvostus

	Erittäin paljon	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Erittäin vähän tai ei lainkaan
Miten paljon av-kääntäjän ammattia arvostetaan Suomessa?	☐	☐	☐	☐	☐

2. Arvostus verrattuna muihin

	Erittäin paljon	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Erittäin vähän tai ei lainkaan
Miten paljon av-kääntäjiä arvostetaan Suomessa verrattuna muihin saman koulutustason ammatteihin?	☐	☐	☐	☐	☐

3. Mitkä tekijät tai ilmiöt parantavat av-kääntäjän ammatin arvostusta Suomessa? Nimeä 1–3 tärkeintä.

4. Mitkä tekijät tai ilmiöt heikentävät av-kääntäjän ammatin arvostusta Suomessa?

Nimeä 1–3 tärkeintä.

5. Valitse seuraavista ne 1–3 tahoja, joiden toiminnalla on eniten vaikutusta av-kääntäjän ammatin arvostukseen:

- ☐ av-kääntäjät
- ☐ käännöstoimistot
- ☐ toimeksiantajat, kanavat
- ☐ katsojat, kuluttajat
- ☐ arvostelijat, kriitikot
- ☐ kääntämisen opettajat, tutkijat
- ☐ lainsäädäntö, viranomaiset
- ☐ käännösalan etujärjestöt (Käännösalan asiantuntijat KAJ, Suomen journalistiliitto, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto, Suomen käännöstoimistojen liitto)

6. Millaisiin toimenpiteisiin niiden 1–3 tahon, joilla mielestäsi on eniten vaikutusta, tulisi ryhtyä kääntäjän ammatin arvostuksen parantamiseksi?

Osa D: Ammatin suojaus

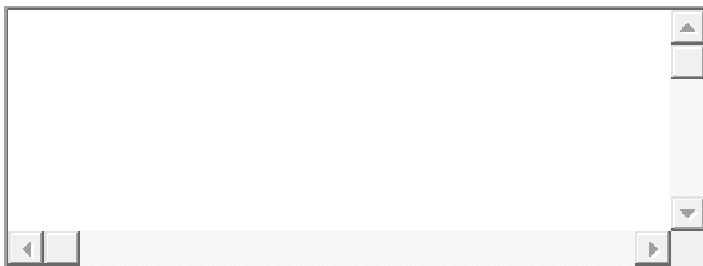
1. Pitäisikö av-kääntäjän ammatti suojata niin, että kuka tahansa ei voisi ryhtyä av-kääntäjäksi?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

2. Jos vastasit kyllä, miten ammatti pitäisi suojata?

- ☐ Av-kääntäjille tulisi luoda suojattu ammattinimike, jota voisi käyttää vain tietyin edellytyksin (vrt. auktorisoitu kääntäjä)
- ☐ Av-kääntäjinä toimivilta tulisi edellyttää kääntämisen koulutusta

2b. Muulla tavalla, miten?

Lopuksi

Onko sinulla muita kommentteja koko kyselyn kysymyksiin tai aiheeseen?

Kiitos vastaamisesta!

English Summary

Introduction

The aim of the study is to examine the status of audiovisual translators perceived by outsiders of the field. Translator status in general is traditionally said to be quite low but there are few empirical studies on the subject (Dam & Zethsen 2008, 71). In fact, it has only been during the last decade that the study of translator status has entered the sphere of investigation. Helle V. Dam and Karen Korning Zethsen, who have published several articles on the topic since 2008, have made the greatest efforts in this area. They have examined translator status both as perceived by translators themselves (2008, 2011, 2012) and by outsiders of the field (2008). In addition, they have looked into facilitators and barriers to status (2010). In the Finnish context Minna Ruokonen (2014) from the University of Eastern Finland has examined how Finnish translation students see translator status. Ruokonen (2013) has also approached translator status from a more theoretical point of view, by overviewing past empirical studies. The articles by Ruokonen initially evoked my interest towards translator status and introduced me to the work of Dam and Zethsen. Their studies have greatly influenced this work: not only are they important sources but also the questionnaire is based on the one developed by Dam and Zethsen.

Perhaps surprisingly, the past studies of translator status have focused on the point of view translators themselves. However, as Dam and Zethsen (2011, 988) point out, external opinions form an important part of occupational prestige. So far, the only study to empirically investigate the outsider view is by Dam and Zethsen (2008). Their study explored how company translators and their core-employee co-workers assessed translator status. Another area in which research is lacking is the status of audiovisual translators, as Ruokonen (2013, 336) points out. Thus, I combined the two perspectives and looked into the *status of audiovisual translators as perceived by outsiders of the field*, namely by viewers. In addition to exploring status perceptions, I also wanted to find out the factors affecting them both positively and negatively. The data was gathered through an internet questionnaire and the analysis combined quantitative and qualitative methods.

I shall now briefly define how the main concepts are understood in the context of the present study. *Status* is a sociological concept defining society's views towards different professions and occupations (Duemmler & Caprani 2016, 2). These views are commonly based on different

parameters, such as remuneration, working conditions or how much knowledge or education the profession is thought to require (Treiman 1977; Goyder 2009). However, it is important to remember that status is always a subjective belief (Dam & Zethsen 2011, 979). To facilitate the definition, I understand status to be formed of four different categories also used by Dam and Zethsen (2008, 2011, 2012). The categories are 1) salary, 2) education and expertise, 3) visibility and 4) power and influence. *Audiovisual translation* is a branch of translation that covers different multimodal and multimedial texts but in this study it refers to interlingual subtitling. The scope of *subtitles* covers those seen on television, television channel streaming services, DVD and Blu-Ray recordings and video-on-demand services, such as Netflix or HBO. An *audiovisual translator* or a subtitler is the person producing the mentioned subtitles. By *outsiders* of the field I mean anyone not professionally involved in audiovisual translation. Watching the labelled sources of subtitles is not essential since the focus is on perceptions, not facts. However, I still refer to the outsiders as viewers.

Previous studies

I shall address the theoretical background by briefly covering studies on translator status and by introducing certain fundamental aspects of audiovisual translation.

Translator status

The claim of the low status of translators seems to be supported by recent studies. The results of Dam and Zethsen (2008, 2011, 2012) show that different types of business translators perceive their status to be 2.53–2.87 on a scale from one to five. Freelancers perceived their status as the lowest and company translators the highest. The other groups examined were EU and translation agency translators. One of the questions in David Katan's international survey aimed at translator professionals, students and lecturers explored status conceptions. The majority of translators (59%) perceived their status as middling, while 31% thought it was low (Katan 2009, 126). Only 10% regarded the status as high (ibid.). Even more pessimistic are the results of a survey by Akava, Confederation of Unions for Professional and Managerial Staff in Finland. A clear majority of the translators said the translation industry is respected fairly little (71,6%) or extremely little (12,9%) (Kajawa 2005, 4).

The status of audiovisual translators and the opinion of outsiders are not well documented, as mentioned earlier. So far the only empirical estimation of the outsider view is from the study of Dam and Zethsen (2008), where the outsider group assessed translator status to be 2.94 on a

scale from one to five. Interestingly the figure is higher than the translator perceptions discovered by the same researchers and introduced in the previous paragraph. The outsiders also rated translator expertise high but on the other hand underestimated the length of translation education and some even thought the job includes secretarial tasks (Dam & Zethsen 2008). Insights into the perceived status of audiovisual translators can be gathered from the master's theses of Häkkinen (2003) and Kurvi (2013). Two thirds of Häkkinen's (2003, 63) audiovisual translator respondents thought the status of the profession is fairly poor or extremely poor. Furthermore, 33% of Kurvi's respondents reckoned that outsiders see their job as fairly insignificant. Thus, translators themselves consider their status to be rather low and the same can be said of the only outsider opinion so far but the latter needs to be examined more, as this study attempts to do.

Dam and Zethsen (2008, 75) describe status as a continuum where for example different professions within the translation field have a different status. Despite audiovisual translation encompassing "certain glamour" of television related careers (Häkkinen 2003, 65), it can still be described as "mundane" (Jääskeläinen 2007, 116) partly because it is so common and often taken for granted. Within the translation field, literary translators are often said to have a star status. Pym, Grin, Sfreddo and Chan (2012, 19) point out that in some countries literary translators are entitled to a special health insurance or excluded from VAT. Sela-Sheffy (2010, 35) has focused on the "elite" literary translators in Israel, who enjoy their stardom and are present in the media. It is also worth pointing out that with respect to status, interpreters seem to be better off than translators. In two Finnish occupational prestige surveys interpreters were voted 44th and 75th, while in the first translators were not ranked at all and in the latter were behind interpreters on place 108 (Iltalehti 2010, Suomen Kuvalehti 2010). The status difference is also recorded in Katan's (2009, 126) questionnaire, where 43% of interpreters perceived their status as high while with translators the same estimation was only 10%.

There are several reasons that might explain the low status of translators. One of the most often named is the relatively moderate level of remuneration (Kajawa 2005, 4), especially when compared with other professions of the same education level (Dam & Zethsen 2008, 83–84). Another factor is the invisibility of translators (Dam & Zethsen 2010, 203) and translations, at least until a poor one is discovered (Ruokonen 2014, 46). Translation is also a so called "pink-collar profession" (Sela-Sheffy & Shlesinger 2008, 80) containing the typical cons of a female occupation, such as low income and low status (Dam & Zethsen 2010, 204). Furthermore,

translators generally have no formal education requirements or exclusive right over their work, which are some of the signs of professionalisation according to Weiss-Gal and Welbourne (2008). It is also problematic that at least according to translators themselves, outsiders do not understand the challenges of the profession or have incorrect assumptions, such as thinking that foreign language skills automatically make one a good translator (Kajawa 2005, 4). Many proposals to improve the status are closely linked to changing the factors mentioned above. According to translation students, translators should be paid better and they should improve their visibility (Ruokonen 2014, 47). Pym et al. (2012, 4) suggest better regulation through accreditation or education systems. Spreading knowledge about the profession is also considered to be important (Kajawa 2005, 4).

Audiovisual translation in Finland

Finland is a traditional subtitling country, where the average consumption of subtitles is about 70 minutes per day (Vihonen & Salmi 2007, 5). Active reading of subtitles is thought to manifest itself in the good results of Finnish pupils in international learning assessments (Vertanen 2007, 149). According to a Portuguese study, viewers value subtitles because they facilitate understanding, help improve reading speed and contribute to mother tongue learning (Alves Veiga 2006, 164). They also advance foreign language learning (Koolstra & Beentjes 1999) because unlike in dubbing, the source language is always present. Also audiovisual translators consider their work to be significant. In a survey by Kurvi (2013, 25), 30 respondents of 42 regarded their work as very or fairly important. The most named reasons were supporting understanding, exposing viewers to correct and vibrant Finnish and translating to a wide audience.

There are many special characteristics in audiovisual translation, some of which expose subtitles to criticism and provide translators with challenges. First and foremost, the source text is always present which enables comparison between the audio and the provided translation (Díaz Cintas 2010, 346). This creates expectations towards the subtitles: if viewers hear a certain word, they anticipate to see it subtitled too. However, this is not always possible because technical aspects require a condensed translation style. The said needs to be conveyed in two lines while remaining within a reasonable reading speed (Tuominen 2015). A certain amount of omitting is therefore necessary, which may not always be understood by outsiders of the field. In addition, the need of subtitles is sometimes questioned because of the improved (English) language skills of the viewers. However, researchers think that fluent subtitles are

read so effortlessly and subconsciously that they create an illusion of better language proficiency than is actually the case (Jääskeläinen 2007, 119; Vertanen 2007, 151). The phenomenon was empirically observed by Tuominen (2012, 271), who found out that even the viewers who claimed they only listened to the audio also paid attention to the subtitles.

Finnish audiovisual translators are currently divided into two layers regarding their working conditions and salaries (Hietamaa 2014). Only the national public-broadcasting company Yle mainly uses its own subtitlers (Mäkelä 2016), while the other channels and operators tend to buy their translations from translation agencies. A collective agreement (Yhtyneet-sopimus) exists in theory but it does not cover freelance entrepreneurs (Mäkelä 2016) leaving out a major part of subtitlers. One of the problems with the division is the remuneration gap between the Yhtyneet subtitlers and the rest. The salary question is significant with regard to status because low income forces translators to work faster leaving room for errors. The errors are then seen by viewers who may value subtitlers based on the quality of their work. The lack of appropriate earnings also repels trained professional translators opening the door to workforce who may not be as aware of their rights as they could be.

Data and methodology

The data of the present study consists of an internet questionnaire that was open during 11.12.2016–11.1.2017. Initially the questionnaire was posted on two Finnish general discussion forums but since the answering was not very active, I also posted in on Facebook. The link was shared by private persons and also by Suomen av-kääntäjät, the community of Finnish audiovisual translators. To balance the possibly more positive views of the people reached by the latter, I also shared the link on a Facebook group that focuses on finding translation mistakes. There were 392 respondents in total, eight of which were excluded because they ticked the box which asked about past work experience as audiovisual translators. Thus, there were 383 eligible respondents. The majority of them were women (75%). The youngest respondent was 16 and the oldest 74. The majority (74%) were between 26 and 55 years old.

The questionnaire was based on a survey developed by Dam and Zethsen (2008, 2011, 2012), which I was allowed to use. Since the questions were originally in Danish, I received the translated questionnaire from Minna Ruokonen, who has also utilised the same form. To adapt the questionnaire for the present study, I changed the point of view from translators to outsiders and added some audiovisual translation specific questions. The questionnaire comprised of four parts. Part A gathered demographic data, such as age, sex and subtitle viewing habits. Part B

had questions related to audiovisual translation as a profession, such as how much expertise is thought to be required. Part C included direct questions about the amount of translator status. Part D asked if the profession should be regulated.

In addition to multiple-choice and scale questions, there were also several open-ended questions, where respondents for example could justify their choices. Since the number of respondents and the answering activity even in open-ended questions were high, I had to exclude some of the questions from the analysis. The analysis combines quantitative and qualitative methods. Multiple-choice questions were analysed numerically with the help of Excel tools and organised into charts. Content analysis was used to examine open-ended questions and to sort the different mentions into categories.

Results and analysis

Status in general

The questionnaire aimed to explore viewer perceptions of audiovisual translator status in different direct and indirect ways. The direct approach was to ask what their status is in Finland. The overall estimation was not very high, as Figure 1 demonstrates, since exactly half of the respondents rated it as low. However, the question was somewhat poorly formed. Instead of using a passive voice, it would have been more meaningful to ask how much the respondents themselves respect translators. Now the figures cover the general point of view but not necessarily the personal opinions of the viewers. Nevertheless, the other questions did the latter and in my opinion their results are more interesting because they cover different aspects of status.

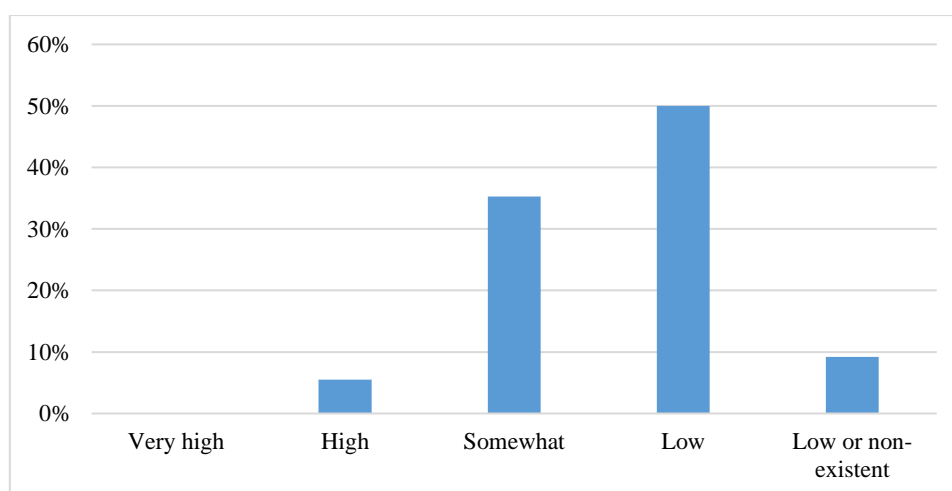

Figure 1. Status of audiovisual translators as perceived by viewers

While the overall status was not very high, expertise and specialised knowledge of audiovisual translators were well appreciated. Altogether 89% of the respondents thought the profession requires a great deal or a very great deal of expertise and 87% said the level of specialised knowledge was high or very high. This is slightly surprising because previous studies suggest that audiovisual translators themselves are prone to think that outsiders do not value their skills (e.g. Kurvi 2013). Despite the high esteem of expertise, the levels of education and income were underestimated. The majority (55%) saw that training from 3 to 4 years, in other words a bachelor's degree, is enough for audiovisual translators. The results of the education question are very similar to the outsider opinions discovered by Dam and Zethsen (2008). Also there over half considered that the length of a bachelor's degree is sufficient. However, it must be borne in mind that regarding Dam and Zethsen, the focus was on Danish authorised translators with a protected title and education requisite, whereas Finnish audiovisual translators have neither of those.

Also estimations of the time spent in translating a 45-minute-programme were too low. 81% thought it would be ready in 1 to 11 hours but in reality it takes two to four working days, depending on factors such as genre or personal working routines. A staggering 23% estimated the time to be 1 to 3 hours, which is alarmingly low and can have a significant connection to status perceptions. If the work is considered to be so fast and easy, it might lower the respect towards the demands of the profession and therefore affect status. It would have been interesting to compare the answers between those with low and high estimations throughout the questions but unfortunately cross tabulation was not possible because of the length limitations of the study.

The visibility of translators was assessed to be low or very low by 71% of the respondents, which is no surprise based on previous studies. In addition to translator visibility, the respondents commented that good translations are invisible but bad ones are noticed. Questions about the influence, prestige and responsibility of translators generated interesting results. None of the concepts were defined in the questionnaire and I suspect the first two might have been hard to understand or at least understood differently. Their levels were fairly moderate: the majority said that translators have some influence and prestige, the percentages being 44% and 42% respectively. The amount of responsibility, on the other hand, was assessed to be significant. Over half (54%) thought that the level of responsibility is high, while further 21% thought it was very high. In the open-ended answers all three were linked to the type of the

material translated. Translating entertainment programmes was not considered to be as responsible as working with political speeches, for example.

Factors that improve and weaken translator status

Two of the open-ended questions asked respondents to name factors that improve and weaken audiovisual translator status. There were 270 responses to the first and 303 to the second. Different mentions of the answers were then categorised and analysed with the help of content analysis. The main categories are loosely based on the categories developed by Dam and Zethsen (2008, 2010, 2011, 2012) and on the ones used by Ruokonen (2014). The analysis of the positive factors was slightly problematic because respondents listed aspects that already improve status and aspects that would improve it. I did not think it was relevant to separate the views and both are categorised in Table 1. However, it must be pointed out that especially the categories of visibility and improving working conditions included proposals for improvement.

Table 1. Categorisation of factors that improve translator status

Improving working conditions	Expertise and quality	Language skills and translation	Visibility	Actions and attitudes of the parties	Other	All
52 (12 %)	124 (29 %)	64 (15 %)	141 (33 %)	36 (8 %)	14 (3 %)	431 (100 %)

Aspects concerning visibility gained the most mentions. Within this category, respondents amongst other things wished to see more information and communication about the profession, more media coverage and general improvement in visibility. The second most common category was that of expertise and quality. Here almost half (48%) of the mentions were about high-quality subtitles but 22% of the respondents thought that poor subtitles are beneficial too because they for example make people appreciate expertise. With regards to the third common category, language skills and translation, respondents said that subtitles are useful and common and that they not only enable understanding but also help improve language and reading skills of viewers. Within improving working conditions, most mentions had to do with obtaining better salaries and adequate working time. The actions and attitudes of the parties are discussed separately at the end of this chapter.

Factors weakening translator status are categorised in Table 2. The most common category included opinions towards language skills and translation. Within it 36% of the mentions said

that viewers have general unawareness of translation, which also includes misconceptions such as “anyone can translate” or “I could do it better”. It is noteworthy that for example all who mentioned the mindset of “anyone can translate” did not personally think that way. Opinions towards the language skills of viewers were less unanimous: roughly half said that viewers know languages (i.e. English) so well that subtitles are no longer as necessary as in the past, while the other half stressed that viewers often overestimate their language proficiency for example because fluent subtitles are read subconsciously. The second most common category was quality and expertise. Here poor quality subtitles and incompetent translators were the most popular mentions. Within working conditions low salaries were said to weaken the status the most and within visibility it was thought that the profession is generally invisible but mistakes are noticed more easily than good quality. Category other included interesting mentions of television as a medium, which I shall discuss in conclusion.

Table 2. Categorisation of factors that weaken translator status

Working conditions	Quality and expertise	Language skills and translation	Visibility	Actions and attitudes of the parties	Other	All
113 (18 %)	162 (26 %)	181 (29 %)	71 (12 %)	59 (10 %)	33 (5 %)	619 (100 %)

A multiple-choice question asking to tick one to three parties with most influence on audiovisual translator status proved to be more interesting than originally thought. The results are illustrated in Figure 2. First of all, the respondents thought that they themselves as viewers are the second most prominent party. There is only one percentage point dividing viewers and translators but the viewers’ position is also supported by the results of the open-ended question regarding weakening factors towards status: also there respondents spontaneously rated viewer actions second (36%), ahead of translator actions (5%). According to the respondents, viewers should for example demand more quality and understand the nature of translation better. Second of all, clients and channels were the most common answer with 29%, whereas translation agencies only got 9% of the votes. This might suggest that viewers hold television channels responsible for the quality of their subtitles, regardless of where they originate from. However, a more likely explanation is that some viewers are unaware of the current situation of the field: Translators working directly for channels do not produce the majority of subtitles. Instead, the channels (apart from Yle) have outsourced their subtitling work and, for the most part, the

subtitles are created by translation agency freelancers. Furthermore, the role of legislation was rather low, although the majority (72%) supported regulation of the profession.

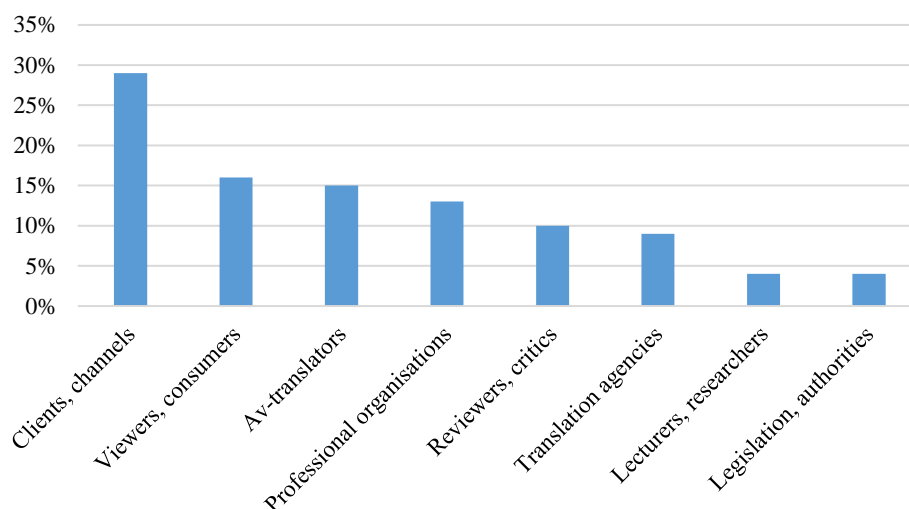

Figure 2. Parties with most influence on audiovisual translator status

Conclusion

The results of the study give a general picture of how Finnish viewers see audiovisual translators. While the overall status of translators may not be high, their expertise and specialised knowledge are valued. Good-quality subtitles are thought to be one of the main aspects that improve translator status. The role of subtitles in developing language skills and enabling understanding was acknowledged, although some viewers thought the improved viewer proficiency in English makes subtitles unnecessary. However, the latter view was challenged by those who stated that viewers sometimes overestimate their language skills and that subtitles are often read subconsciously. It can also be concluded that certain myths were busted. Previous studies suggest that translators think outsiders do not understand translation or its challenges. While some answers support this, there were many similarities between the answers of the respondents and the opinions of translators introduced earlier. Many viewers for example were aware of the prevailing misconceptions regarding translation. There was also agreement regarding the improvement proposals. All in all, I think it was important to move the focus towards outsiders of the field. For instance, almost by accident it was discovered that the role of translation agencies is somewhat obscure to some viewers, which must be taken into account when informing outsiders in the future.

One of the biggest limitations of the study is in essence a positive problem. The high number of respondents shows that there is interest in the topic. However, active answering forced me to exclude certain questions from the analysis. It also made me choose between two alternative approaches: focusing on broad lines or narrowing down to specific questions more closely. I chose to give a more general understanding of the topic because it has not been studied in such detail before. Furthermore, passive voice in the direct status question was not ideal because it hinders reliable comparison with the corresponding results by Dam and Zethsen or Ruokonen. As the gathered data is so extensive, a natural course of future research would be examining the excluded questions. Also some of the included open-ended answers would no doubt contain interesting insights when examined more comprehensively. In fact, I might continue with the topic myself.

In the weakening factors of status I mentioned how the role of television was brought up by many viewers, 24 to be exact. They argued that today's television is more about quantity than quality and that the "brainless" shows or "reality nonsense" make it harder to respect translators. The quality of the translated programme is therefore linked to the status of translators, which also came up elsewhere in the answers. The juxtaposition between television and literature was also mentioned. Not only is TV entertainment less appreciated than reading books but one respondent also stated how literary translation is considered to be a more "real" form of translation, although the opinion did not reflect their personal view of the issue. Thus, it can be deduced that because of television as a medium, audiovisual translators are in a weaker position regarding status to begin with. Finally, I would like to point out that despite the weak overall rating of status, there was a great deal of positive among the responses, certainly more than I expected.